

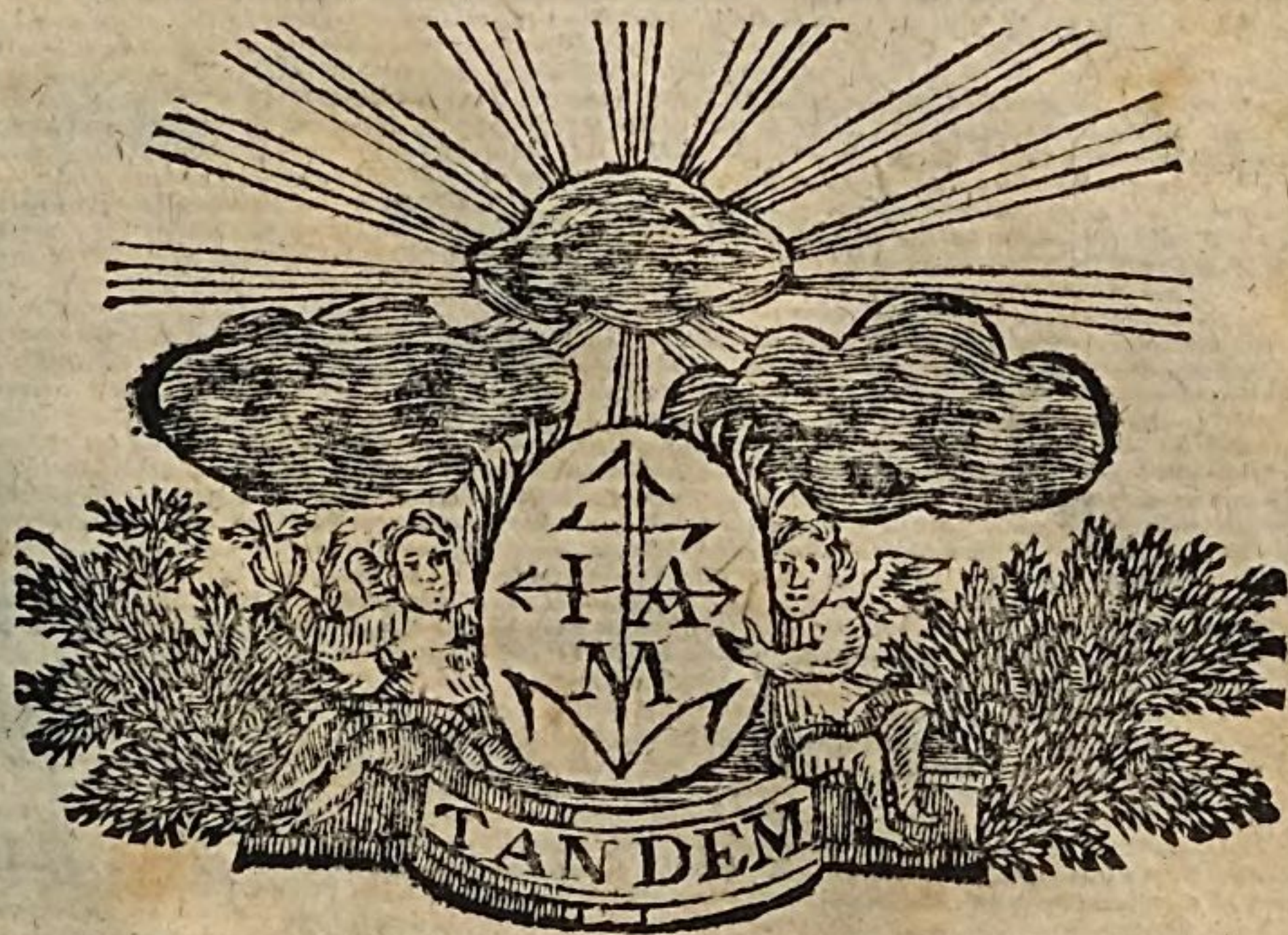
IO. AVGVSTI HELLFELD

J. V. D.

HISTORIA IVRIS GERMANICI

ET

CANONICO-PONTIFICII.

I E N A E

Sumtibus IO. ADAM. MELCHIOR.

M D C C X X X I.

JO. AUGUST HELFELD

J. H. B.

HISTORIA

GERMANICI

ET

CAMERACENSIS

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CAMBRIDGE
1850

PERILLVSTRI GENEROSISSIMO

ATQVE

EXCELLENTISSIMO DOMINO

DOMINO

IOANNI HARTMVTH
GAERTNER

DE GRVNECK etc.

SERENISSIMI DVCIS SAXO-ISENACENSIS
MINISTRO STATVS PRIMARIO
CONSILIARIO INTIMO

REGIMINIS NON MINVS ISENACENSIS AC
COLLEGII CAMERALIS ATQVE SVPRE-
MI SENATVS ECCLESIASTICI PRAE-
SIDI LONGE MERITISSIMO
RELIQVA

DOMINO SVO GRATIOSISSIMO.

VIR PERILLVSTRIS GENE-
ROSISSE EXCELLEN-
TISSIME

DOMINE GRATIOSISSE.

Mireris forsan, VIR
PERILLVSTRIS
atque EXCEL-
LENTISSE, qui hisce in-
fra mediocritatem positis char-
tis perillustre TVVM nomen vi-
des praefixum. Et fateor,
GRATIOSISSE DO-
MI-

MINE, me magnopere peccare, qui, homo nullo TIBI vnquam nomine notus, in fronte exigui libelli TE statim adpello. Nec quibus temeritatem tuear, suppetunt excusationes. Ad solam confugiendum est consuetudinem, qua timidis semper licuit Musis in clientelam Maecenatis se conferre eoque patrocinate prodire in publicum. Ex moribus mihi ius credo quaesitum et summa, qua TE semper veneror, pietate excitatus, TIBI, VIR EXCELLENTISSIME, offero libellum leuem, et non satis TVO, aut quanto! dignum nomine. Accipe, VIR GRATIOSISSIME, has plagulas

las pro T V A, quae in Musas
summa est, gratia et clementer
permitte, vt castissima pro
salute T V A, et vt rebus hu-
manis, quam diutissime in emo-
lumentum rei publicae et litte-
rariae intersis, vota precetur

PERILLVSTRI GENEROSIS-
SIMO ATQVE EXCEL-
LENTISSIMO NOMINI
TVO

Ienae d. XXIII. Martii
MDCCXXXI.

addictissimus cliens
Io. Augustus Hellfeld.
Iur. Doctor.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

IO. AVG. HELLFELD.

Habent et leges sua fata, et quae per tempus omnium tulerunt plausum, mox omnibus fordent summoque habentur odio. Vix enim IRNERIVS in Bononiae cathedras ius deduxerat Romanum, cum iam vndique, relictis omnibus, imo diuinis scientiis, ad eius scholas cateruatim confugerent, qui tanquam oracula coelitus delapsa ius excipiebant ro-

manum. Ex hac IRNERII scho-
la, velut ex equo prodierunt
Troiano, qui sacratissima Iusti-
niani effata per omnes Euro-
pae prouincias eo protulerunt
successu, vt nihil rectum iu-
stumque haberetur, nisi consti-
tutum in Iustiniani libris lege-
retur.

Iureconsulti praesertim Ger-
mani tanto iuris Romani capti
sunt amore, vt vniuersam Ger-
maniam ad Latii componere
mores omni conarentur studio.
Hinc quicquid in Germania e-
rat prisca et integri moris, for-
debat, quia patrium erat. Non
tutum in folio imperatorem
putabant, nisi eius maiestas in
lege αἰώνιος fundaretur. De
summa, qua praeerant, impe-
rii principum actum credebant
pote-

potestate, nisi suum a prouincia praefide aut Romanorum legato repeterent splendorem. Ipsorum, quae aeternae sunt originis, sanctissimorum naturae iurium aequitatem non ex purissimis sanae rationis fontibus, sed ex caterua legum, quas adduxerant, Iustinianearum aestumabant. Non propositio, non verbum, ex eorum profluebat calamis, nisi magno legum cumulo stipatum, aut BARTOLO vel BALDO comite.

Sed a laudibus ad conuitia rem omnem nostris conuersam videmus temporibus, quibus veluti in mores abiit, calamum aduersus Iustinianum aut Tribonianum stringere. Quis enim est ex minorum gentium Ictis, qui non sibi laureolam

ex improba Iustiniani accusa-
tione quaerat? qui vix dupon-
dii sub eius signis militarunt,
mox meliorem in compilando
curam, mox maiorem antiqui-
tatum scientiam, mox ae-
quitatem, et nescio, quae
alia, in Iustiniano desiderant.
Alii vbique aut legum contra-
rietates, aut rabida, quam di-
cunt, Triboniani manu factas
earum interpolationes sibi fin-
gunt. Aliis minus placet Iu-
stinianus, quia ius naturae, tan-
to opere hoc saeculo decantatum,
non ex eorum scholis aut com-
pendiis addiscere potuit. Hu-
iusmodi generis homines o-
mnia sacratissimi imperatoris
dogmata ad cerebrinam, quam
sibi fingunt, aequitatem diiudi-
cant, quasi omnis ferendis ad-
hi-

hibenda legibus prudentia a
dissonis umbratici doctoris opi-
nionibus penderet. Sed prae-
ter hos sunt alii, qui, infelici
ad iurisprudentiam accedentes
fidere, multitudine ac rerum
varietate onerati desertores ex
Iureconsultorum scholis sunt
facti. Hi, cum ultra praeco-
gnita non sapiant, fluctus nihil-
ominus in simpulo mouent.
Conqueruntur de diuisionibus
non rite formatis, ventosa lo-
quacitate de definitionibus, ad
regulas artis non ubique confe-
ctis, fundunt suspiria, tandem-
que ob methodi neglectum,
ad inferos infelices Iustiniani
manes ablegant.

Mutata igitur facie, ius Germa-
nicum, quod vix ante saeculum
a plerisque Ictis tanquam ini-
quum,

quum, infusum et patriae perniciosum traducebatur, nunc fere vbique ad coelum vsque efferri, et ius contra Romanum in summo vbique odio haberi, videmus.

Sed vt nimia erat, qua Germani ius profecuti sunt Romanum, superstitio, ita nimia quoque est, quam hodie plerumque conseruatis veluti ex naufragio Germanicarum legum tabulis exhibent, veneratio. Cuilibet rei iustum statuendum est pretium: ius Romanum semel in nostris receptum est foris, et vt priuati non est, leges recipere, ita quoque, illas propria abrogare auctoritate, Ictis haud competit. Ast, recepto iure Romano, cum patriis repudium haud misimus con-

consuetudinibus, inconsiderate agunt, qui peregrinae reipublicae iura, patriis et reipublicae statui magis accommodatis, praeferre ausu conantur infelici.

Est igitur commendandum patriarum legum studium, sed ex contemptu Iustiniani eius laudi nihil accrescit. Rectas proinde sententias de usu germanicarum et romanarum legum fouent felicissimi germanicarum rerum consuetudinumque restauratores, SCHILTERVS, HERTIVS, THOMASIVS, de LVDEWIG, KOPP, BOEHMER, HEINECCIUS, de WESTPHAL, ESTOR alique, qui cum patriis, tum romanis legibus iustum tribuunt pretium. Horum quoque indefessis, quibus vniuerso inseruiunt litterarum

orbi, laboribus debemus, quod in Germaniae academiis patriae iura, haecenus neglecta, prospero doceantur successu. Turpe omnino erat et indignum germanico nomine, omne, quo in academiis commorabatur, tempus peregrinis, Canonico nempe et Romano, addiscendis consumere iuribus, et iura ciuitatis, in quo versabatur, ignorare imo plane negligere.

Sed nostrorum ea temporum est felicitas, ut non ad Latii solum fora, sed ad Germaniae quoque iudicia in Academiis aditus paretur. Si olim non nisi ad tribunal praetoris, aut iudicis subsellia pedanei inbecilles iuuenum animi praepararentur, nunc non haec solum, sed etiam, quae usu in patria habent

bent, in scholis audiunt adolescentes, et non amplius, cum in forum veniunt, se in alium terrarum orbem esse delatos, conqueri possunt.

Cum igitur ubique in scholis iura doceantur Germanica, non defuere quoque, qui describendae eorum historiae suas consecrarunt operas. Nos, post CONRINGIOS, HOFFMANNOS, STRUVIOS, HEINECCIOS, BRUNQVELLIOS aliosque eundem suscipimus laborem, non vana gloriae cupidine, sed iustis permoti rationibus. Ante annum enim, et quod excurrit, ex causis, tunc adductis, in publicum emisi historiam iuris Romani, cui Germaniae iuris historiam, ut animus erat, adiungere, temporis, quo circum-

scri-

scriptus eram, breuitas impedi-
diebat. Promissi igitur in proxi-
mum eius editionem, simulque
omnem, quam adhibere par
est, diligentiam. Sed nec tem-
pus, quod aliis rursus infumen-
dum erat laboribus, curam ex-
actam, nec praelectiones, qui-
bus hoc destinatum erat opus-
culum, vltiorem, saluo pu-
dore, dilationem permiserunt.
Animus erat omnis, quo Germania
vtitur, tam priuati, quam publici iu-
ris describere historiam, sed filum ab-
rumpere coactus, modo historicam
Germaniae iuris priuatorum ciuilis et
Canonico - Pontificii delineationem
tuo iam submitto iudicio. Quod si
erit benignum, forsan ad delinean-
dam iuris criminalis, feudalis et pu-
blici historiam arripio calamum. Vale.

HISTO-

HISTORIA IVRIS GERMANICI.

CAP. I.

DE STATV LEGVM GERMANI- CARVM SVB IMPERIO FRAN- CORVM.

§. I.

Ius, quo Germani vtuntur, aut ab *Instituti*
ipsis Germaniae populis fanci-
tum, aut ab exteris constitutum, *ratio.*
a Germanis est receptum. Prius
proprie dicitur Germanicum, cuius
historiam hic delineare, simul tamen
de auctoritate & vsu peregrinorum in
Germania receptorum iurium paucis
differere constituimus.

§. II.

Germanorum, vt omnium genti- *Incertae*
um, praeter Hebraeos, incerta est *German.*
Hellfeld. Hist. I. Germ. A *origo, origines.*

origo, omnesque, qui de ea dixere, eo conueniunt, vt nihil habeant certi. (a) Destituimur monumentis fide dignis, et quicquid habemus notitiae, exteris, Germaniae parum aequis, debemus; (b) hinc in re tam obscura in prima inquirere incunabula, otiosum putamus.

(a) Interim confer HERTIVM *de vet. Germ. pop. c. 1. §. 1--5.*

(b) Scriptores de antiquo Germaniae statu vide apud HERTIVM l. c. praefat. et ILL. BVDERVM *in biblioth. hist. Germ. §. III-VIII.*

§. III.

Origo legum German.

Interim certum est, iam ante Iulii Caesaris tempora Germanos in certas coiisse societates; quae cum sine legibus perdurare non potuissent, expeditum est, leges Germanorum eandem habere originem, quam ipsi Germanorum populi.

§. IIII.

apud Germanos ius non scriptum primo obtinuit.

Ius, quo ciues vtuntur, aut litteris est consignatum, aut moribus seruatur. Germani ante tempora, quibus Romanorum litteras edocti, earum igno-

ignorabant secreta, eorumque leges in scripturam non erant redactae, (a) sed canticis inclusae, memoriaeque mandatae, posteris tradebantur, (b) qui eas tam sancte seruarunt, vt apud eos plus, quam alibi leges scriptae valerent, eoque nomine maxime laudarentur ab exteris quoque scriptoribus.

(a) Huc vulgo trahunt locum TACITI *de moribus German.* c. 19. 1. *Litterarum secreta viri pariter ac feminae ignorant.* Alii tamen per litterarum secreta rectius intelligere videntur litteras amatorias furtim commeari solitas.

(b) TACITVS *de Mor. Germ.* c. 2. §. 3. *Carmina antiqua vnum apud illos memoriae et annalium genus.* Idem ANNAL. II. 88. *Arminius canitur adhuc barbaras apud gentes.* IORDANES *de rebus Geticis.* c. 19. AM. MARCELLINVS *de reb. Rom.* L. XV. c. 17. et inde quoque lex Germanis (*Gesetze*) dicitur.

§. V.

Quo tamen tempore scriptis vti ceperint legibus Germani, non vtique ^{quando} expeditum est. Et licet veritati simili- ^{leges scri-} ptae cepe- ^{rint.} lis videatur eorum sententia, qui pu-
tant, nullas in Germania scriptas ante

saeculum IV. extitisse leges; (a) ea tamen exinde probari nequit, quod characteribus propriis ante saeculum IV., quo VLPHILAS Gothorum episcopus eos inuenit, (b) destituti plane fuerunt Germani. Romanas enim callebant litteras (c) et Germanica verba, quin latinis exprimere potuissent literis, quis dubitaret?

(a) Nulla enim de iis apud auctores fit mentio.

(b) SOCRAT. *Inst. Eccles.* V. 33. PHILOST. *hist. Eccles.* II. 5.

(c) Eos enim cum Romanis litterarum commercium habuisse auctor est TACITVS *Ann.* II. 63.

§. VI.

*diuisio in
vniuersa-
les et par-
ticulares.*

Erant quidem Germani vnica gens, sed in plures et imperio communibus subiectos diuisa populos. Quorum singuli partim propriis, partim communibus vivebant moribus. Hinc Germanorum leges in vniuersales et particulares diuiduntur.

(a) Exempla morum tam vniuersalium, quam particularium affert HEINECCIUS *Hist. Iur. Germ.* C. I. §. 3. 4. 5.

§. VII.

§. VII.

Belli calamitate preffi, in arctiores *Migratio-*
maioresque coierunt societates Germa-^{nes gen-}
ni, et sic in potentissimos coaluere po-^{tium.}
pulos. Quibus cum aliae placerent
sedes, relictâ Germania in Romano-
rum prouinciis confederunt, ibique
celeberrima condidere regna, Gotho-
rum, Vandalorum, Burgundionum,
Francorum, Anglorum, Sueuorum-
que. (a) Horum vero loco in Ger-
mania innotuere gentes antea parum
notae, Alamanni, Boii, Saxones,
Thuringi, Venedi. (a)

(a) Inde est, quod in omnibus Europae pro-
uinciis Germanorum vestigia obseruentur, ita
vt GROTIUS eorum mores pro Iure Gen-
tium fere assumat.

§. VIII.

Populi, qui Romanorum occupa-^{Ius Roma-}
runt prouincias, deuictorum quoque^{num legi-}
moribus se accommodare, suasque^{bus Ger-}
consuetudines in scripturam redigen-^{manicis}
tes, Romanas iis attexere ceperunt la-^{admix-}
cinias. Nihilominus tamen in eorum^{tum.}
legibus Germanicorum iurium vesti-
gia

gia deprehendimus, hinc nobis in describenda Germanici iuris historia tam populorum, qui ex Germania in alias migrarunt prouincias, quam eorum, qui in Germania permanferunt, refpiciendae funt leges.

SECTIO I.

DE

LEGIBVS POPVLORVM QVI RELICTA GERMANIA IN ROMANORVM CONSEDERVNT PROVINCIIS.

§. VIII.

*Antiquis-
simae leges
sunt Fran-
corum.* Ex legibus, quas populi, relictæ Germania, in Romanorum migrantes prouincias, condidere, antiquissimae sunt Francorum. Erant autem Franci antiquissimis temporibus in varios descripti populos, qui, postquam inter se coaluere, enati sunt potentiores illi populi Salii et Ripuarii. Vtrique habuere proprias leges, Salicam nempe et Ripuariam. (a)

(a) Inde EGINHARDVS *in vita Caroli Magni* c. 29. obseruauit: duas iam olim fuisse leges Francorum pluribus in rebus valde diuersas.

§. X.

§. X.

Lex Salica, a Francis est condita, *quo tem-*
 temporibus, quibus non per reges, *pore sit*
 sed procures regebantur, et ad Christi *condita.*
 nondum transgressi erant castra. (a)
 Iam cum primus eorum Rex Phara-
 mundus anno ccccxxi. regiam a-
 deptus est potestatem, (b) Clodouaeus
 vero Christo fidem anno cccclxxxvi.
 dedit, (c) paulo ante haec tempora le-
 gem sancitam putamus. (d)

(a) Quod testatur prooemium legi praemissum,
 de cuius sinceritate ob Codicis Fuldenfis anti-
 quitatem haud dubitamus.

(b) PROSPER AQUITANICVS Chron. ad
 annum ccccxxi.

(c) ANT. PAGI ad h. a.

(d) Quod patet ex loco *auctoris veteris de gestis*
Francorum c. IV. Tunc defuncto Sunone et
accepto consilio in locum primatum eorum
unum habere principem, petierunt consilium
Marchomiri, ut regem unicum haberent, sicut
et ceterae gentes.

§. XI.

Hisce temporibus cum Rhenum *Lex est*
 nondum transgressi in Germania ad- *Germa-*
 huc morarentur Franci; sine dubio *nica.*
 quoque ex Germania legis petenda

erit origo, quam et nomen ex Sala, non Thuringiae, sed Franconiae fluuio traxisse probabile est. (a)

(a) De natali solo legis Salicae disputant, LEIBNITIVS *in disquisitione de origine Francorum.* IO. GEORG ECCARD *ad legem Salicam* p. 5. et in notis *ad disquisit. Leibnitianam.* GVNDLINGIANA P. III. obs. 2. et Part. IX. obs. 1. ILL. HEINECCIUS *in praefat. Corporis iuris Germanici* a Conf. GEORGISCH editi. WEIDLERI *disputatio de natali solo legis Salicae.*

§. XII.

auctores. Ex consilio populi, legem conscripisse procures, Wifogastum, Bodogastum, Salogastum, Windogastum, certum quidem, sed non utique expeditum est, unde ortum trahant haec nomina. Sunt, qui illa personarum putant, sed ex locis, quibus praeerant legis auctores, rectius petenda monstrarunt alii, de locorum vero situ non conuenientes. GVNDLINGIVS (a) oppida Weinheim, Winsheim, Salheim et Bodheim, adfert. LEIBNITIVS (b) circa Visurgim, Bodam, Salam Franconicam et Vnstrudum,

dum, eos quaerit. ILL. HEINECCIUS (c) pagos Salaggheue, prope Salam Franconicam, Bodenegheue, inter Ochsefurtum Moenanam et Tubarim Fluvium, Windogheue et Wifogheue circa Weisenburg et Weinheim sitos, intelligit.

(a) *In Gundling*. P. III. et P. IX.

(b) *In disquis. de orig. Francor.*

(c) *In praefat. Corp. Iur. Germ.*

§. XIII.

Aequae incertum est, qua lingua ^{qua lin-} lex fit conscripta. Quidam latine eam ^{qua scri-} conceptam putant, quod proprias tunc ^{pta sit.} ignorarent litteras Germani, et ad eius interpretationem glossae Mallbergicae sint compositae. Leges tamen, cum lingua, quae ciuibus nota est, concipiantur, (a) vernaculam Francos adhibuisse existimauerim. Et licet quibus Germanicas exprimerent voces, characteribus destituerentur propriis, non tamen impedit, quo minus Germanica verba latinis exprimerent characteribus. (b) Hodie vero non nisi

latinam extare versionem, inter omnes constat.

(a) THOMASIVS *in delineat. hist. iur.* §. 82.
CONRING. *de orig. Iur. Germanici* c. II.
ILL. HEINECCIUS *in praefat. Corp. Iur.*
Germ.

(b) SCHILTER *in praefat. ad Codicem iuris*
feud. Alem. §. 13. HOFFMANN. *spec. con-*
iect. politic. Periodo III. Sect. I. §. 2. n. b.

§. XIII.

Accessio-
nes.

Legem in Germania conditam ad religionem conuersi Christianam suisque immutatis moribus in Gallia emendarunt, auxeruntque Francorum reges, CLODOVAEVS, CHILDEBERTVS, CLOTHARIVS, (a) CAROLVS MAGNVS (b) et LVDOVICVS PIVS. (c) Et inde fit forsan codicum, quos habemus, diuersitas in numero et ordine capitulorum. (d)

(a) De his praefatio legis Salicae. *At vbi Deo fauente Clodouaeus Comatus et pulcher et inclitus rex Francorum primus, recepit catholicum baptismum, quicquid minus in pacto habebatur idoneum per praecellosos reges Clodouaeum et Childebertum et Clotharium fuit lucidius emendatum et procuratum decretum hoc.*

(b) LINDENBROG. *Cod. Legum* p. 351. et
BALVZ. T. I. *Capit.* p. 387. et T. II. p. 1060.

(c) BA-

(c) BALVZIVS T. I. p. 606.

(d) BALVZIVS *in editione legis Salicae* XI. Codic. vsus annotat, in tanta veterum exemplarium copia infinitum esse varias adnotare lectiones. Nouum quoque huius rei exemplum protulit VIR SVMMÆ REVER. de orbe erudito et ecclesia immortaliter meritis ERN. SAL. CYPRIANVS *in Catalogo Codicum manuscriptorum bibliothecae Gothanae* §. LIV. p. 12. seqq.

§. XV.

Non vero de generalibus, sed spe-^{conditio}cialibus potius lex disponit. Pauca ibi^{legis.} ad ius publicum pertinentia, plura de criminibus puniendis inueniuntur. Poenae etiam grauioribus delictis statutae sunt pecuniariae, capitales fere ignorantur.

§. XVI.

Non apud Salios solum, sed in ipsa^{eius au-} quoque Germania, Lotharingia, Italia,^{etoritas.} non vilis huius legis auctoritas fuit. Firmant enim in Germania manumissiones per iactum denarii, secundum legem Salicam factas, diplomatibus Carolus Crassus, (a) et Zuenteboldus. (b) De Italia, et quidem saeculo vndecimo, testatur SIGONIVS, (c)
eorum

eorum temporum consuetudinem tulisse, vt omnes ederent, qua lege viuere vellent, Romana, Longobardica, an Salica, Bonifacium ergo Longobardicam esse professum, Mathildin vero Salicam.

(a) *Formul. Alsat.* IV. p. 235. edit. ECCARD.

(b) HEDA *de episcop. Ultraiection.* p. 24.

(c) *De regno Italico* lib. 7.

§. XVII.

*Glossae
Mallbergicae.*

Quae vernacula primo conscripta erat, in latinam deinde linguam lex versa videtur. Hinc vt quaedam eo melius latinae intelligerentur voces, Germanica earum addita est explicatio et versio. Hisce glossematibus in quibusdam legis Salicae editionibus praefigitur nomen MALLBERG, (a) quo glossator significare voluit, esse has voces plebeias, et communi vsu populi iactatas, quae latini sermonis rudibus, quid quaeue legis parte comprehendatur, quodammodo indicarent. (b)

(a) MALLBERG non solum iudicii locus dicitur, verum et vniversus, qui mallo, vel iudicio continebatur, populus.

(b)

(b) HOFFMANN. *observat. iur. German.* lib. I.
C. I.

§. XVIII.

Differunt a se inuicem legis Salicae *Editiones.* editiones. Antiquiorem legem BASILIVS IO. HEROLDVS primum et deinde GOTHOFREDVS WENDELINVS publicarunt. Emendatam vero a Carolo Magno exhibent e FRANCISCI PITHOEI exemplari FRIDERICVS LINDENBROG et HIERONYMVS BIGNONIVS. Vtrasque editiones coniunxit CONS. GEORGISCH *in corpore iuris Germ.* Optimam tamen doctissimisque commentariis illustratam editionem debemus IO. GEORG ECCARDO. Francof. et Lipsiae 1720. fol.

§. XVIII.

Altera Francorum lex est RIPVA-*Lex Ripuaria.* RIA, Salicae interdum, non quoad *puaria.* rem et contenta tantum, sed quoad ipsa quoque verba conueniens. (a) Condidere eam Ripuarii, (b) gens Francorum, sed propriis a Saliis legibus moribusque viuens, qui saeculo circiter quinto a Colonia Agrippina Mo-

Moguntiam vsque habitarunt et versus occidentem Mosellam, Mosam, Scaldin et syluam Carbonariam terminos habuerunt. (c)

(a) Exempla occurrunt, si legem Rip. tit. XXXII. c. I. cum lege Salica tit. I. leg. Rip. tit. XXXIV. cum tit. XIV. legis Salicae, tit. XXXVI. c. 6. 7. 8. legis Ripuarianorum cum tit. LVIII. legis Salicae, tit. LV. leg. Rip. cum tit. LX. legis Salicae confers.

(b) Romani ripas Rheni tuenda quibusdam tradiderunt, qui ripae accolae Ripuarii dicebantur. Suis tamen finibus deiectis Romanorum Ripuariis, in eorum loco alii successerunt, qui Francis vniti, sub eorum imperio fuere

(c) IO. GEORG ECCARD *in not. ad Legem Ripuarianorum pr.*

§. XX.

origo. Salica lege iunior est Ripuaria, (a) quam Ripuariis a Francis deuictis, auctoritate Theodorici, ex consuetudinibus gentis collegerunt viri consuetudinum antiquarum experientissimi, emendarunt principes Theodoricum sequentes, tandemque Dagobertus suppleuit, formamque, quam hodie in veteribus habet libris, dedit.

(a) Quod

- (a) Quod vel ex nimia, quam clericis lex tribuit, auctoritate patet.
 (b) Praefatio legis Baiuvariorum apud BALVZIVM *Capitul.* T. I. p. 26.

§. XXI.

Non generaliter vero, sed potius specialiter, haec lex definit et delictorum potissimum statuit poenas. Quae in grauiissimis criminibus sunt leniores, (a) at aliquando duriores, quam in lege Salica, in laesae maiestatis (b) praesertim et furti (c) criminibus, quae capitalia habentur. Varia quoque pontificiae superstitionis vestigia et nimia cleri auctoritas et praerogatiuae prae laicis in ea obseruantur.

- (a) e. g. homicidii poena pecuniaria est. tit. VII.
 (b) tit. XXVIII. c. I.
 (c) tit. LXXVIII.

§. XXII.

Variae sunt huius legis editiones. Antiquissima est, quam exhibet SCHARDIVS. Eam secutae sunt HEROLDINA, LINDENBROGIANA, BALVZIANA. Ob textum autem a vitiis purgatum, et ob notarum selectum, opti-

optima est, quam editioni legis Salicae adiecit IO. GEORG ECCARD.

§. XXIII.

Lex Burgundionum.

Burgundiones, ex Polonia maiori oriundi, in Cattorum primo, et deinde in Romanorum confederunt provinciis, ibique regno condito, Romanis vniti, in eorum mores transierunt. (a) Conuocatis igitur xxxii. e regni proceribus siue comitibus, condidere celebrem illam legem, ab auctore rege Gundebaldo siue Gundeboda, dicta GVNDEBODA. (b) Qua constitutiones eo tempore iam extantes (c) collectae iisque variae additae sunt novae. Singularem haec lex prae se fert aequitatis speciem, et non pura Germanorum iura, sed iis admixtas Romanorum (d) lacinias exhibet. Ea deinde a Sigismundo Burgundionum rege aucta (e) ad Francorum vsque tempora duravit. (f)

(a) SCHVRTZFLEISCH *in hist. veter. regni populiq.ue Burgundionum*, et HERTIVS *in notit. vet. Germ. populorum* P. II. c. II. §. 7. P. III. 65. de Burgundionibus vberiore praebent notitiam.

(b) vi-

- (b) Vide praefat. legis Burgundionum.
- (c) Hinc in praefat. huius legis, haec sunt verba: *Liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus.*
- (d) Quod vel sola testamentorum iura tit. XXXXIII. c. I. testantur. Erant enim admixti Romanis Burgundiones. Romani vero suis utebantur legibus, ut probat Responsum Papiani apud SCHULTING in *Iurisprud. Anteiustin.*
- (e) Inde et in MStis Codicibus lex Sigismundi nomen prae se fert.
- (f) Saepius enim ad illam prouocatur in Capitularibus Caroli Magni, e. gr. lib. I. c. 63.

§. XXIII.

Gothi in Pomerania Orientali primum, et deinde in Scandinavia habitauerunt (a). Eorum maxima pars, relicta patria, suas quoque sedes in Romanorum collocavit prouinciis. Et quidem Westrogothi siue Wisigothi expilata Italia in Hispania tandem confederunt. Hi moribus primum, et deinde legibus scriptis, iam Athaulphi (b) temporibus anno ccccxii. vixere. Quas Euricus Narbonae cccclxvi. (c) collegit, Lewigildus vero anno dlxxx. auxit emendauitque. (d) Omnia fere in his legibus Romana

*Leges Wi-
sigotho-
rum.*

Hellfeld. Hist. I. Germ. B redo-

redolent instituta, hinc parum ad illustrandam Germanorum iurisprudentiam conferunt. Edidere eas P. PITHOEVS Parisiis 1579. LINDENBROGIVS in *Cod. legum antiquarum*. ALPHONSVS de VILLADIEGO Madriti 1600. fol. et Conf. GEORGISCH in *corpore iuris Germ. antiqui*. p. 1845.

(a) HERTIVS de *veteris Germ. populis* P. II. c. II. §. 18.

(b) Quod testatur edictum Athaulphi apud GOLDASTVM T. III. p. 586. verbis: *Ob hoc abstinere a bello, ob hoc inhiare paci nitimur, praecipue religiosarum legum, quas vel Romani principes sanciuerunt, vel Gothorum consuetudines habent, aut nostra seueritas de nouo adinuenit.*

(c) ISIDORVS *Aera Hispanica* 720. quem proinde iuris scripti Gothorum primum auctorem faciunt.

(d) Sic enim ISIDORVS *Aera DCVI*. p. 725. *In legibus quoque ea, quae ab Eurico incondite constituta videbantur, correxit, plurimas leges praetermissas adiiciens, plerasque superfluas auferens.*

§. XXV.

Ostrogothorum Leges. Ostrogothi saepe mutatis sedibus, in Italia tandem persistere ibique Romanorum maiestatem comiter veneran-

rantes pleraque iuris Romani adoptarunt principia. Hinc quoque ad imitationem edicti perpetui Theodericus rex edictum admodum longum promulgavit, quod ex legibus Gothorum solum hodie extat, et a Conf. GEORGISCH in fine corporis iuris Germ. adiectum.

§. XXVI.

Gothorum in Italia regno extincto, Longonouum ibi condidere Longobardi, qui *bardorum* legibus non scriptis viuentes a Rotha-*leges.* re rege primum A. C. DCXLV. (a) in scripturam redactas edicti nomine (b) accepere. Has deinde Grimoaldus (c) Luitprandus, (d) Ratchisus, Aistulphus, (e) quin et Franci et Germanici imperatores (f) emendarunt, nouasque addiderunt. In tres libros certosque titulos PETRVM *Diaconum Cassinensem* Lotharii III. temporibus eas diuississe, vulgo quidem, absque ratione tamen sufficiente, asserunt. (g) Glossas vero CAROLVS COTTVS, ANDREAS de BARVTO, et IOANNES BAPT. NENNA adiecerunt. Harum legum

magnus semper in Italia, etiam destructo Longobardorum regno, fuit usus, (h) quem adhuc superesse, sunt qui contendunt. (i) Variæ eius extant editiones, ex quibus præstantissima est, quam ANTONIVS MVRATORIUS T. I. P. II. *Scriptor. rer. Ital.* edidit.

(a) PAVLVS WARNEFRIDVS lib. III. *hist. Longob.* c. 41.

(b) CONRING *de origine iuris Germ.* c. XI.

(c) PAVLVS WARNEFRID. lib. V. c. XXXIII.

(d) IDEM lib. VI. C. LVIII.

(e) De his vide SIGONIVM *de regno Italiae ad annum* DCCXLV. et DCCLIII.

(f) CONRING *de O. I. G.* c. XII.

(g) Interim antiquitas huius collectionis exinde patet, quod I. feud. 10. iuxta hanc distinctionem lib. II. tit. 1. 22. 58. citetur.

(h) SIGONIVS de R. I. ad annum MDCC.

(i) CONRING *de O. I. G.* c. XXII. p. m. 137.

§. XXVII.

*Angliorum
We-
rinorum-
que lex.*

Pauca quidem, ad Germanorum tamen mores, in Allodiorum præsertim materia, magis accommodata continet lex Angliorum et Werinorum. De cuius auctoribus eorumque sede omnia sunt incerta. Qui cum CONRINGIO (a) faciunt, putant, Werinos

ritos Thuringiae incolas fuisse, a Werra siue a Gera Thuringiae fluuio ita dictos. Enimuero cum in nostra lege Angli et Werini vicini dicuntur, et Thuringorum vicini Angli nunquam fuere; cum HERTIO (b) potius statuimus, Werinos in Ducatu Mecklenburgico consedisse, nomenque a flumine Varna, Rostochium alluente, accepisse.

(a) De O. I. G. C. XIII. §. 56.

(b) *De antiquis Germ. populis* P. II. c. 2. §. 39.

§. XXVIII.

Licet vero Romanorum prouinci- *Hi populi* as sibi subiectas haberent, et propriis *Romanis* vterentur legibus, hi populi, ea tamen *vsu pu-* in deuietas gentes fuere humanitate, *blici iuris* vt suis legibus viuere iis permitte- *non ade-* rent. (a) Sane Alaricum Wisigotho- *merunt.* rum in Gallia regem Anno post N. C. DIV. Romanis sibi subiectis, ALARICIANVM illud BREVIARIVM ex Codice Theodosiano etc. collectum dedisse, diximus. (b) Burgundiones per Papianum Responforum librum ex Codice Theodosiano et ICtorum libris colle-

ctum in eorum vsum conscribi curarunt, qui Romano magis, quam Burgundionum iure viuere volebant.

(a) HEINECCIUS in *hist. iur.* lib. II. c. 1. §. 14. vsque ad §. 19.

(b) *In historia iur. Romani* lib. I. c. 5. §. 37. seq.

SECTIO I.

DE

LEGIBVS POPVLORVM QVI IN GERMANIAE PROVIN- CIIS PERSTITERE.

§. XXVIII.

*Lex Alaman-
norum et
Baiuuariorum.*

Non soli vero, qui in Romanorum prouincias migrarunt, Germanorum populi sibi leges condidere, sed ipsi quoque in Germania persistentes a Francis subacti mores in scripturam redigere coacti sunt. Et quidem Alamanni primum post varia bella, et deinde Baiuuarii, sponte Francorum se submittere imperio. Vtrique victorum iussu mores in scripturam redegerunt, et inde LEGES ALAMANNORVM et BAIUVARIORVM sunt enatae, quarum eadem fuere fata. Eas enim iussu Theoderici regis in scripturam redactas, Chil-
deber-

debertus rex emendauit, Chlotarius perfecit et Dagobertus renouauit. (a) Legi Baiuuariorum accessit decretum ducis Baiuuariorum Tasfilonis. Cum Ripuariis has leges coniunxit STEPH. BALVZIVS sub titulo : Dagoberti regis Capitulare triplex. (c) Edidere quoque illas HEROLDVS, LINDENBROGIUS, (d) et CONS. GEORGISCH. (e)

(a) Historiam harum legum ex prologo, legi Baiuuariorum praemisso, discimus, quem ex BALVZII Capit. Tom. I. pag. 26. addere, operae erit pretium : „Theodericus rex Francorum, quum esset Catalaunis, elegit viros sapientes, qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante, iussit conscribere legem Francorum et Alamannorum, et Baiuuariorum, vnicuique genti, quae in eius potestate erat, secundum consuetudinem suam. Addidit, quae addenda erant, et improuisa et incompressa renouauit, et quae erant, secundum consuetudinem paganorum, mutauit secundum legem Christianorum. Et quidquid Theodericus rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, posthaec Childebertus rex, inchoauit, sed Chlotarius rex perfecit. Haec omnia Dagobertus, rex gloriosissimus, per viros illustres Claudium, Chadum, Indomagum, et Agilulfum renouauit, et omnia

„vetera legum in melius transtulit et unicuique
„genti scripta tradidit, quae vsque hodie per-
„seuerant.

(b) *In Capitularibus regum Fr. P. I. p.*

(c) *In LL. antiq. pop. Germ. p. 58.*

(d) *In Cod. LL. antiqu. p. 391.*

(e) *In Corp. Iur. Germ. p. 190. seqq.*

§. XXX.

*Lex Fri-
sionum.*

Post hos Frisii quoque, Franco-
rum imperio a Martello subiecti, le-
ges litteris consignatas, et religionem
a victoribus acceperunt. Harum legum
alii Theodericum, alii Clotharium vel
Dagobertum, alii Heralдум Danorum
regem, alii Carolum M. auctorem fa-
ciunt. In silentio tamen scriptorum
fide dignorum certi aliquid definire
non licet. Sunt religionis christia-
nae, (a) sunt etiam superstitionis pa-
ganae (b) vestigia in his legibus. Hinc
cum CONRINGIO (c) earum origi-
nem Carolo M. tribuimus, qui per
proceres prouinciae Frisiorum legem
conscribi voluit. Hi vero Christi dog-
mata metu profitentes, quaedam legi-
bus immiscuere principia a vera reli-
gione prorsus aliena. Addita sunt his
legi-

legibus iudicia sapientum, Wulemari et Saxmundi, hi tamen qui fuerint sci-
mus cum ignarissimis. Inter varias
huius legis editiones optima est, quam
notis illustratam dedit SIBRA. TED.
SICCAMA Francof. 1617. 4to. et re-
cudendam curauit CAR. GVIL. GAERT-
NER, Lipsiae MDCCXXX. 4to.

(a) Addit. Wulemari tit. fin.

(b) Lex I. tit. XIII. alibique.

(c) De O. I. G. ob verba Eginhardi : *Omni-
um nationum, quae sub eius (Caroli M.) ditio-
ne erant, iuraque scripta non habebant, descri-
bere et litteris mandari fecit.*

§. XXI.

Tandem et Saxones, fortissima Ger-
maniae natio, post diturna bella vario Marte gesta Francorum imperium ea
agnouere conditione, ut iure, quo
hactenus usi, regerentur. Nihilomi-
nus tamen ab auctore Carolo M. suos in
scripturam redigere mores iussi, eos
in Lege Saxonum, quam adhuc hodie
admodum breuem, et modo XVIII. tit.
constantem, superstitem habemus,
consignarunt. Et licet ob membra-
nae et scripturae vetustatem, hae le-
ges

ges Caroli M. aetatem antecedere Lindenbrogio videantur, hoc tamen quam fallax antiquitatis sit indicium inter omnes constat. Potius cum latina lingua lex sit perscripta et in ea christianae religionis vestigia obseruentur (a); Immo Francorum Regum auctoritas stabiliatur (b); haec omnia vero ante Caroli Magni tempora apud Saxones non fuerint; Satis patet, ante Caroli M. aetatem legem Saxonum haud esse conditam. Post haec vero tempora scripta dici nequit, cum ad eam ipse Carolus M. prouocet (c) et ex Eginhardo satis constet: Carolum M. omnium nationum, quae sub eius ditione erant, iura describi ac litteris mandari fecisse. Cum quo consentit poeta anonymus, ad A. DCCCIII. sic canens.

*Tunc sub iudicibus, quos rex imponeret ipsis
Legatisque suis, permissi legibus uti,
Saxones patriis et libertatis honoris.*

(a) Tit. II. L. VIII. VIIII. et X.

(b) Tit. III. L. I.

(c) *In capitulatione de partibus Saxoniae §. XXXIII.*

§. XXXII.

§. XXXII.

Sed Saxones, aut non omnes lit-^{Manca est}
 teris perscripserunt mores, aut tem-^{lex Saxo-}
 poris iniuria eorum manca ad nos lex^{num ho-}
 peruenit. Varia enim apud auctores^{dierna.}
 occurrunt iuris capita, quae in legi-
 bus, quibus utimur, defunt. Sic
 ADAMVS BREMENSIS (a) ex Egin-
 hardo legem de connubiis nobilium,
 cum plebeiis sub vitae poena prohi-
 bitis, BONIFACIVS *in epistola ad Aethe-*
baldum (b) legem, de poena adultera-
 rum grauiissima apud Saxones, addu-
 cunt. Edidere Saxonum legem LIN-^{Editiones.}
 DEBROGIVS *in Cod. legum antiquarum*
 p. 476. HEROLDVS p. 121. LEIBNI-
 TIVS *in collect. scriptorum rerum Brun-*
suicensium Tom. I. p. 77. et nouissime
 Lipsiae CAR. GVIL. GAERTNERVS.

(a) Lib. I. C. V.

(b) Addi merentur verba BONIFACII: *In an-*
„tiqua Saxonia, inquit, si virgo paternam do-
„mum cum adulterio maculauerit, vel si mu-
„lier maritata, perduto foedere matrimonii,
„adulterium perpetrauerit: aliquando cogunt
„eam propria manu per laqueum suspensum vi-
„tam finire, et super bustum illius incensae et
„concrematae corruptorem eius suspendunt.
„Ali-

„Aliquando congregato exercitu femineo, flagellatam eam mulieres per pagos circum quoque ducunt, virgis caedentes et vestimenta eius abscindentes, et cultellis suis totum corpus eius secantes et purgantes iniunctis vulneribus cruentam et laceratam de villa in villam mittunt.

§. XXXIII.

*Exinde
varia Ger-
maniae
iura illu-
strantur.*

Hi sunt puriores incorrupti Germanici iuris fontes, qui, nisi superessent varia iuris capita, e. g. de dote, patria potestate, matrimoniis, rebus expeditoriis, gerada, adulteriis, Werigeldo, furto &c. luce destituerentur. Egregie igitur de omni Germania eorum sunt merita, qui ex naufragio relictas harum legum collegere tabulas.

*Editiones
LL. Germ.
antiquarum.*

Primus IO. SCHARDIVS *leges Ripuariorum, Baiuuariorum et Alamannorum* congeffit Basileae 1530. 8uo. Post hunc ex codice antiquo, qui Fuldae adseruatur, BASILIVS HEROLDVS *originum Germanicarum antiquitatum libros, leges videlicet Saliorum, Alamannorum, Saxonum, Angliorum, Francorum, Ripuariorum, Baiuuariorum, Westphalorum, Frisionum, Longobardorum, Theutonum, Ba-*
fileae

fileae 1557. fol. edidit, cuius plenior-
rem editionem adornavit FRIDERI-
CVS LINDENBROGIUS, sub titulo
*Codex LL. antiquarum, in quo continen-
tur leges Wisi-Gothorum, edictum Theo-
derici regis, lex Burgundionum, lex Sa-
lica, lex Alamannorum, lex Baiuvariorum,
decretum Tassilonis ducis, lex Ripuariorum,
lex Saxonum, Anglorum, Werinorum, Fri-
sionum, Longobardorum, constitutiones si-
culae siue Neapolitanae, Capitulare Ca-
roli Magni et Ludouici imperatoris, vna-
cum glossario. Francof. MDCXIII. fol.*
Nostris temporibus cum Capitulari-
bus regum Francorum easdem leges
sub titulo Corporis iuris Germanici
CONS. GEORGISCH edidit, varian-
tes lectiones et indicem adiecit. Prae-
fatione vero elegantissima ILL. IO.
GOTTL. HEINECCIUS hoc opus or-
navit. Halae MDCCXXXVIII. 4to.

SECTIO III.

DE

CAPITVLARIBVS REGVM
FRANCORVM.

§. XXXIII.

*quid leges,
quid ca-
pitula?*

Omnes, qui Francorum imperio sub-
erant, populi suos in scripturam
redegerant mores, *quae consuetudinum
collectiones*, LEGES proprie tunc dice-
bantur. His deinde a Francorum re-
gibus, Carolo M. praesertim, (a) variae
additae sunt nouae sanctiones, quibus,
quae legibus deerant, supplentur si-
mulque minus recte constituta emen-
dantur. Hae a Francorum regibus (b)
factae sanctiones, licet quoad obliga-
tionum effectum a legibus non diffe-
rant, non legum nomine veniunt,
sed Capitularia vocantur, quod in cer-
ta capitula siue capita diuisas regum
leges continebant. (c)

(a) STEPH. BALVZIVS *in praefat. capit. §. 13.*

(b) Quod capitularia leges sint, a regibus consti-
tutae, iam obseruauit SIRMONDVVS *in prae-
fat. ad Capit. Caroli Calui: verbis: in Anse-
gisi Abbatis et Benedicti Leuitae Collectionibus
nudae*

nudae regum ac merae leges sunt, quae capitula vocabantur. Ceterum Capitularia a legibus distingui, patet ex HINC MARI *Archiepisc. Rhem.* epist. XV. ad episcopos regni c. XV. et ex Capit. Caroli M. excerptis ex L. Longobardorum C. XXXVIII. BALVZIVS praef. §. 5.

(c) DV FRESNE *in glossario v. Capitulum*, MASTRICHT *in histor. Iur. Can.* n. 214. BALVZIVS *praef. Capit.* §. 2.

§. XXXV.

Ne tamen exinde colligas, solos *in conciliis* reges, absque statuum consensu, capi- *vel comi-* tularia condidisse. Potius vel ipsi, vel *tiis condi-* per missos, (a) proceres regni in co- *ta Capi-* mitia, (b), vel concilia conuocabant et *tularia.* cum iis de rebus ecclesiae vel reipublicae communicabant. Quae eorum suffragiis probata, regum auctoritate confirmabantur, et deinde subscribentibus proceribus publicabantur. (c)

(a) Missi dicuntur legati imperatorum, ad visitandum prouinciarum statum ablegati. Solebant enim Carolus M. eiusque successores singulis trienniis missos dominicos in prouincias ablegare, vt in statum Ecclesiae et reipublicae inquirerent. Si quos ergo errores vel abusus obseruarent, illos legibus emendare solebant, in comitiis publicis latis. Vnde quicquid Capitularibus cautum erat AB ORDINE

DINIBVS APTIFICATVM dicebatur. CAROLVS DV FRESNE *in glossario* voce *aptificare*.

- (a) Quod patet ex innumeris locis collectis a STRVVIO *in hist. iur. Germ.* p. 433. n. † et BALVZIO praef. *capit.* §. 7. et 8.
 (c) Capit III. anni DCCCIII. c. 19. in prooemio capit. II. anni DCCCXVIII. in capit. Caroli Calui tit. I.

§. XXXVI.

Diuisio.

Sunt vero Capitularia, vel omnibus Francorum imperii populis constituta, vel moribus gentis cuiusdam in scripturam redactis tanquam supplementa adiecta. Et hinc in vniversalia et particularia diuidi queunt. Ad particularia pertinent Capitula legis Salicae, Baiuuaricae (a) atque Longobardicae, Capitulatio Caroli M. de partibus Saxoniae et Capitulare Saxonum. (b) Omnium vero fontes sunt Canones conciliorum, (c) Breuiarium Alaricianum, aliaque Francorum iura.

- (a) Quae Tassilonis decreto subiiciuntur a LINDENBROGIO p. 443. apud BALVZ. vero T. I. p. 207. inueniuntur.
 (b) Vtraque ad promouendam Christi religionem condita sunt, eaque a LVCA HOLSTENIO primum Romae, deinde a CONRINGIO vna-

vna cum originibus iuris Germanici, tandemque a BALVZIO, GAERTNERO, et GEORGISCH edita sunt. Capitulare tamen Saxonum quidam pro supposititio habent, quod annus incarnationis Christi, ante Caroli Crassi tempora in diplomatibus non obuius, ei est adscriptus, MABILLON *de re diplomatica*, lib. II. c. 3. 7. Licet vero in diplomatibus haec aera non occurrat, in aliis tamen scriptis eam incognitam illis temporibus non fuisse, ostendit SCHATENIVS *in Hist. Westph.* lib. VIII.

(c) Testis est BENEDICTVS LEVITA in praefat. *collect. capitularium*. Vide quoque ANT. AVGVSTINVM *de emend. Gratiani* lib. I. dial. 6.

§. XXXVII.

Summa Capitularium in rebus tam *Auctori-* ecclesiasticis (a) quam saecularibus fuit *tas capi-* auctoritas, quam non solum in regno *tularium.* Francorum, sed in Germania quoque et Italia diu seruarunt. Et eam quidem in Italia ad tempora vsque Gratiani, qui ex iis in decretum varia transsumsit, (b) in Francia vero vsque ad Philippi III. cognomento Pulchri, durasse tempora, BALVZIVS (c) contendit.

(a) Ad ea saepe prouocasse clericos, immo ipsos pontifices, probat BALVZIVS praef. §. 19. seqq. *Hellfeld. Hist. I. Germ.*

C

(b) Sunt

(b) Sunt qui hoc negant, cum GRATIANVS ex Iuonis, Episcopi Carnotensis, decreto sua et sic quoque adducta capitularium loca hauserit. Cui accederemus sententiae, nisi inuenirentur apud Gratianum Capitularia in Iuone non obuia. BALVZ. *Capit. praef.* §. 35.

(c) *Capitul. praefat.* §. 35. et 36.

§. XXXVIII.

*Collectio
Ansegisi.*

Sed cum in vnum nondum collecta essent volumen regum Francorum capitularia, primus circa annum DCCCXXVII. ANSEGISVS, Abbas Monasterii cuiusdam Gallici, capitularia Caroli M. et Ludouici Pii collegit. In III. diuisa est libros Ansegisiana haec collectio. In primo leges Caroli M. Ecclesiasticae, in altero eiusdem leges politicae, in tertio Ludouici Pii leges ecclesiasticae et libro III. eiusdem leges ciuiles seu, vt ab Ansegiso vocantur, mundanae sunt digestae. (a) Quae vero adiectae sunt appendices tres, non ab Ansegiso, sed alio quodam Ansegisianam supplente collectionem, additae videntur.

(a) Quod ex praefatione ab Ansegiso collectioni praemissa pag. 1287. *corp. iur. Germ. Cons.* GEORGISCH patet.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

Licet autem priuata auctoritate facta sit Ansegisiana haec collectio, publica tamen consecuta est auctoritatem. Eam enim suam fecerunt Ludouicus Pius et Carolus Caluus, ad eam saepius prouocantes. Sic in capitulari Wormatiensi anni DCCCXXVIII. tit. I. c. 5. Ludouicus: *Ita enim continetur in capitulari bonae memoriae genitoris nostri libro I. c. CLVII. ut qui ecclesiarum beneficia etc. et paulo post: item in capitulari nostro in libro II. cap. XXI. de eadem re. (a)*

(a) Plura loca vide apud BALVZ. praefat. n. 41. et 42.

§. XXXX.

Varia deinde cum omissa ab Ansegiso deprehenderet Capitularia BENEDICTVS LEVITA, Moguntinus, iussu Autocari, episcopi Moguntini, anno Christi DCCCXLV. ex schedis, in Moguntinae metropolis ecclesiae scrinio adseruatis, nouam adornauit collectionem. Qua Capitularia Pipini, Caroli M. et Ludouici ab Ansegiso omissa

missa supplentur. In tres vero libros a Benedicto diuisa est collectio, nullo pene ordine, nullo delectu habito, vti ipse eius auctor fatetur. (a) Adiuncta est haec collectio Ansegisiana, sicque VII. libri Capitularium habentur.

(a) Vide praefationem collectioni praemissam, apud GEORGISCH. *corp. iur. Germ.* pag. 1399.

§. XXXXI.

*Additio-
num libri
III.*

Accedunt collectioni Leuitae III. libri additionum, quarum auctorem eundem faciunt Leuitam. Sed cum huius rei nulla alia ratio, quam accessio ad Leuitae collectionem dari potest, in codicibus vero antiquissimis PITHOEI et SIRMONDI, in quibus nihil est Benedicti Leuitae, post Ansegisum III. additionum libri adiecti; satis patet, incertum esse eorum collectorem. (a)

(a) BALVZIVS praefat. §. 48. HEINECCIUS *hist. iur.* lib. II. §. 39.

§. XXXXII.

*Éditiones
Capitula-
rium.*

Summa semper vtraque collectio in imperio Francorum et Germanorum aucto-

auctoritate fuit, hinc operae fecerunt pretium, qui eas edidere. Primus fuit editor BEATVS RHENANVS in libro II. *rerum Germ.* Eum secuti sunt VITVS AMMERBACHIVS in *Constitutionibus Caroli M.* 1544. editis, IO. TILIVS, cuius imperfectum opus Parisiis 1548. prodiit, PETRVS ET FRANCISCVS PITHOEVS, tandemque optime omnium STEPHANVS BALVZIVS. Hic enim Capitularia regum, non solum qui ante Carolum M., sed et qui post Ludouicum Pium fuere vndique conquisita, ex optimis Codicibus emendata, duobus vol. Parisiis MDCLXXVII. fol. nitidisime edidit et formulas MARCVLFI, SIRMONDICAS, BIGNONIANAS, FRANC. PITHOEI *Glossarium*, SIRMONDI BIGNONII, *Propriasque* NOTAS aliaque addidit. Inueniuntur quoque Capitularia regum Francorum et collectio Ansegisi Benedictique in *corpore iuris Germanici Conf.* GEORGISCH.

CAP. II.

DE

STATV LEGVM GERMANICARVM
VSQVE AD RECEPTIONEM PE-
REGRINORVM IN GERMA-
NIA IVRIVM.

§. I.

*Extinctis
in Germa-
nia Caro-
lingicis
magna
oritur
mutatio
legum.*

Carolingica in Germania stirpe ex-
tincta, vt totius imperii, sic legum
quoque, valde immutata est conditio.
Quae enim a Francis deuietis Germa-
norum populis data erant iura, par-
tim ex odio in victores, partim quod
nouo minus conuenirent Germaniae sta-
tui, (a) sensim penitus exoleuere. (b)
Et licet Conradus I. Henricus Auceps
et Ottones Capitularia in vsum reuo-
care subinde tentarent, (c) non tamen
in legibus, sed armis ius ponere Ger-
mani maluerunt.

(a) De statu Germaniae post excessum Ludouici
infantis, vltimi ex Carolingorum imperante
Germaniae familia, vide ILL. de LVDEWIG
diff. de *statu Germ. sub Conrado I.* Cui op-
posita est GVNDLINGIANA diff. de eadem
materia. HERTIVS de *orig. et progr. Germ.*
rerum publ.

(b) Su-

(b) Suprema enim sibi principes vindicabant iura, qui proinde Francorum Capitularibus, Germanorum libertati contrariis, minus fauebant.

(c) Imperatoribus enim Francici imperii forma magis arridebat, hinc ut leges Francorum restituerentur, eos optasse, facile tibi persuadebis.

§. II.

Putat quidem BALVZIVS (a) ad Ot- *Baluzius*
tones usque Capitularia summa reli- *minus re-*
gionē Germanos servasse, eorumque *cte usque*
neglectum publicam, qua per aliquot *ad Otto-*
tempus Germania est adflicta, calami- *num tem-*
tatem produxisse. Sed nec usum, nec, *pura Ca-*
quam ex eius neglectu ortam tradit, *pitulari-*
calamitatem idoneo probat argumen- *um usum*
to. (b) Et licet decretum, Anno *extendit.*
DCCCCCLII. ab Ottone M. datum, ex
REGINONIS *appendice I.* plerumque
adferatur, eius tamen dubia est fides,
cum, Reginone Conradi I. temporibus
mortuo, incertus appendicis sit
auctor. (c)

(a) *In Capit. praefat. §. 1.*

(b) Potius historia Germanica satis probat, aliud
huius calamitatis esse fundamentum, impo-
tentem nimirum dominandi libidinem; qua
agitati pontifices nihil fecerunt reliqui, ut

ad incitas redigerent imperia olim florentissima.

- (c) CONRING *de orig. Iur. Germ.* c. XVIII.
 HOFFMANN *de orig. Legum Germ.* pag. 94.
 STRVV. *hist. Iur. Germ.* §. XIV. n. **.

§. III.

Leges prouinciales diutius valuerunt.

Citius tamen Capitularia, quam prouinciarum leges, exoleuere. Vix enim idoneum apud auctores inuenies testimonium, ex quo de valore capitularium post Conradi I. tempora constet. Ad prouinciales vero leges etiam post haec prouocatur tempora. Sic ad legem Baiuuariorum se refert Henricus II., (a) et leges Saxonum confirmat Conradus Salicus. (b)

- (a) ADELBERTVS *vit. S. Henrici* c. X. apud Leibnit. p. 423.

- (b) DITMARVS *Merseb. V.* p. 386. edit. Leibnit. WIPPO *in Vita Conradi* p. 440.

§. III.

Post Henrici III. tempora uereunt.

Tandem, qui exiguus adhuc supererat, legum prouincialium valor sub turbato Henrici III. et sequentium imperatorum imperio penitus euanuit. (a) Imperii enim principes iura Maiestatica, prouinciis, quibus praeerant a Fran-

Francis vi surrepta, extincta Carolingorum familia, iure sibi rursus vindicabant. Hinc legislatoriam potestatem in prouinciis sibi creditis exercentes, pristinas sensim ita mutarunt leges, vt earum plane subuersus videretur valor, et pauca, quae ex iis usu supererant, capita non tanquam leges scriptae, sed tanquam consuetudines obseruarentur. Moribus vero haud determinata a principis arbitrio pendebant. (b)

(a) Hinc recte de his temporibus TRITHEMIVS *Chron. Hirsaug.* ad annum 1260 : *Omnia per tumultum, sine lege, sine ordine, pro lubitu fiebant.* Vide quoque *Fragm. hist. VRSTIS.* T. II. p. 93. et *Lib. III. epist. apud LEIBNITIVM prodr. Cod. Iur. Gentium.*

(b) Vide LVDEWIGII *diff. de Conrado I. et HVGONIS diff. de statu regionum Germaniae et regimine principum summae imperii reipublicae aemulo.*

§. V.

Sed abrogatis licet, quibus Germania-^{Nouae} prouinciae regebantur, legibus, ^{haud con-} nouae tamen nec vniuersales nec par-^{debantur.} ticulares, statum concernentes priuatum, condebantur. Vniuersales enim

ob discordias, quae inter Germaniae procures agitabantur, particulares vero ob erroneum principium, quo status imperii ordinationes prouinciales absque imperatoris confirmatione inualidas credebant, (a) promulgari haud poterant.

(a) Confirmasse imperatores prouinciarum ordinationes, varia probant exempla. Sic ius prouinciale Bauaricum MCCCXXXVI. compositum, tale habet principium: *Wir Ludweigh von Gotes Gnaden Margkgraff zu Brandenburg. Wir Stepfan, wir Ludwich, wir Wilhelm von Gotes Gnaden Pfaltzenz Grafen bey dem Rhein und Herzogen in Bayern, haben angesehen den besten, den wir gehabt haben in vnseren Lande zu Bayern an dem Rechten und davon seyn wir zu Rath worden, mit unserm Herrn, und Vaeterlein Kayser Ludwigen von Rom.* Simili modo exemplo esse possunt, ordinatio iudiciaria ducum Brunsvicensium praefixam habens Ferdinandi confirmationem, et Electoris Moguntini ordinatio iudicialis, cuius singulas iuris Iustiniani correctiones comprobavit Carolus V.

§. VI.

Leges, quae his temporibus sunt conditae. Saepe quidem in comitiis de legibus condendis est deliberatum; at in rebus formando publico Germaniae statu occupati imperii procures, de priuatorum

rum legibus vix cogitare potuerunt. Hinc paucae, ad priuatum pertinentes statum leges prodire. In quas referri possunt Ottonis I., iudicio gladiatorum probatae, de iure repraesentandi, nepotibus in hereditate auita concesso, (a) Ottonis II. de duobus reis stipulandi vel promittendi, (b) Ottonis III. de mancipiorum proprietate, Henrici II. (c) de veneficiis et illicitis nuptiis, (d) de pacis turbatoribus, homicidis et parricidis, (e) et iuramento calumniae clericorum, (f) Conradi II. de expeditione Romana, (g) pace publica mercatorum, banno forestorum, aliaeque. (h)

(a) WITTICHINDVS Ann. II. p. 644.

(b) GOLDASTVS T. I. p. 225.

(c) GOLDASTVS T. III. p. 311.

(d) SIGONIVS *de regno Italiae* lib. VIII. pag. 189. ad a. 1013.

(e) GOLDASTVS T. III. p. 311.

(f) Quae extat in lege Longobard. lib. II. tit. LXVII.

(g) Sunt, qui hanc constitutionem Carolo Crasso tribuunt, quod falsum esse, bene monstrauit CONRING de O. I. G. p. 90. Sed licet Carolo Crasso tribui nequeat, non omni tamen exceptione maior videtur sententia
CONR.

CONR. SAM. SCHVRTZFLEISCHII, in singulari differt. CAROLO CALVO eam adscribentis egregie de hac constitutione meritus est, ILL. GEBAYER, qui eam nouae editioni Iuris Feudalis Schulteriani adiecit, simulque elegantissimam, ad eius historiam spectantem, praefationem praemisit. Lipsiae 1728. 8uo.

(h) GOLDAST. T. III. p. 312.

§. VII.

*Iudicium
de Gold-
dasti col-
lectione.*

Pleraeque harum constitutionum non ad Germaniae, sed Italiae potius pertinent statum. (a) Eas summa quidem ex auctoribus collegit industria MELCHIOR GOLDASTVS in *Constit. imperialium* T. I. dolendum tamen, eum non ubique vsum esse iudicio critico in discernendis genuinis a falsis, eumque interdum in gratiam illorum, quibus operam mercede locauit, constitutiones confinxisse.

(a) BRVNQVELL *historia iuris* P. III. C. III. §. XII.

§. VIII.

*De diffi-
dationi-
bus.*

Inprimis vero circa haec tempora IVRE MANVARIO, quod iam ab antiquissimis temporibus in Germanorum deliciis fuit, (a) controuersiae dirimebantur,
et

et non iustiori, sed robustiori, lis ex voto cedebat. Suam enim in eo potissimum libertatem versari Germani credebant, ut non a lege seu iudice, sed armis ius consequerentur. Hinc non principes solum, sed omnes ingenui (b) litteras diffidatorias (*Vebde-Brieffe*) ad eos mittebant, quibuscum ob laesiones illatas bellum gerere priuatum animus erat. His misfis, armis, igne, spoliis, rapinisque, quos hostes iudicauerant, persequiebantur, donec transactione de pace erat conuentum. (c)

(a) TACITVS *de Mor. Germ.* c. XIII. et *Anal.* XV. I. POMPONIVS MELA *de situ orbis* lib. III.

(b) Sic MVLLERVS in *Reichstags-Theatro* c. 7. habet tales litteras *eines Kochs mit seinen Küchen-Jungen, Holtz-Trägern und Schüsselwäschern an Graff Otten von Solms*. Plures vide apud DATTIVM *de pace publica* lib. I. c. 15. §. 19.

(c) DATT. *de pace publica* lib. I. c. I. seqq.

§. VIII.

Non vero solum proprio motu pri- *De iudicio*
uata inferebantur bella, sed ipsi inter- *duellico.*
dum iudices ambiguas lites concerta-
tio-

tionibus priuatis, quae duella dicebantur, comittebant. (a) Quibus, cum non caussae iustitia, (b) sed armorum agilitas patefieret; in eorum locum purificationem surrogarunt. Canonicam pontifices. (c)

(a) Sic Otto M. controuersiam, an ad hereditatem auitam fratrum liberi admittendi sint, gladiatoribus commisit et victis patruis, litem decedit, ut nepotes, in locum patris, simul cum patruis aui succederent. WITTICHINDVS SAXO *Annal. II. pag. 644.* vide disp. EPHR. GERHARDI *de iudicio duellico et* HENRICI KLUGKISTII *de veris duellorum limitibus.*

(b) Germani tamen iustitiam caussae ex duellorum euentu aestimasse, patet ex GREG. TVRON. *Hist. Franc. lib. VII. c. 14.* ubi dux Boso regem Guntheramnum ita alloquitur: *Tu o! rex piissime, pones hoc in Dei iudicio, ut ille discernat, cum nos in vnius campi planitie viderit dimicantes.* Vide quoque Spec. Sueu, 177. *Die Ordnung des Kampff-Gerichts des Burggraffthums Nürnberg.*

(c) Vid. tit. X. de purgat. Canon. ibique Commentatores.

§. X.

*Diffidatio-
nes abro-
gatae.* Saepius quidem de abolendis, quibus Germania tum turbabatur, diffidationibus imperatores cogitarunt, sed fru-

frustranei eorum conatus fuere. Felicius tandem succedit negotium saeculo XV. Maximiliano I. qui communi principum consensu, Wormatiae 1495. imperii constitutione pacem publicam stabilivit.

§. XI.

Ante vero quam in imperio pax re-*De Au-*
staurata, nobiles, tam superioris, *straegis.*
quam inferioris ordinis, diffidationibus defessi, inter se conuenere, vt ortae inter eos controuersiae non armis, sed arbitris, deciderentur. Hi, aequali numero a quoque litigantium electi arbitri, AVSTRAEGAE, (a) et qui his, ex communi consensu electus, praeerat, *ein Obermann* s. *Obmann* (b) dicebatur.

(a) De his vide diff. COCCEII *de iudicio Austraezarum*, CEL. SENCKENBERG *Ius Austraezarum tam legalium, quam conuentionalium*.

(b) Vid. ILL. KOPP. *in den auserlesenen Proben des Teutschen Lehnrechts* obs. III. p. 63. seqq.

§. XII.

Austraegis, vt decidendarum con-*Introdu-*
trouersiarum normam haberent, de *etio iuris*
legi- *Romani*

*et Cano-
nici.*

legibus erat cogitandum. Mores, quibus haëtenus Germanorum populi vfi, bellis latrociniisque, quibus abolendis iudicia Auſtraegarum ſunt electa, nimis fauebant; nouae leges ob diſſenſum, qui imperii ſtatibus cum imperatore, et inter ſe, intercedebat, condi haud poterant; Hinc, ſicut olim Romani in turbata reipublicae forma, ſic quoque Germani peregrina circumſpiciebant iura. Et cum circa eadem tempora Latii iura, in cathedras ab Irnerio deducta, in Germaniam penetrarent; et ius Canonicum ſanctitate, quam prae ſe ferebat, omnibus ſe commendaret; vtraque in Germania recepta ſunt iura. Iuris Romani hiftoriam parte ſuperiori deſcripſimus. Nunc quoque breuiſſimis iuris Canonici adumbrabimus hiftoriam.

HISTO-

CAP. III.

HISTORIA IVRIS CANONICO-PONTIFICII.

SECTIO I.

DE ORIGINE IVRIS CANONICO-PONTIFICII.

§. I.

Potestas leges ferendi vnice in repu- *Leges*
blica summae potestati competit, *princeps*
quae proinde etiam leges, ad ordinem *praescri-*
ecclesiae seruandum spectantes, prae- *bit.*
scribit. (a)

(a) THOMASII *diff. de iure principis circa sacra.*

§. II.

In primitiua ecclesia ab imperanti- *In primi-*
bus, Christi religionem haud profi- *tiua eccle-*
tentibus, leges expectari non poterant *sia qui eas*
ecclesiasticae. Ordine tamen cum in- *condiderit*
digeret Ecclesia; eum presbyteri et
episcopi, vel soli, vel ex consensu toti-
us ecclesiae, determinarunt.

§. III.

Sed sua abusi potestate episcopi, sen-
sim sensimque ad imperium et domi-
Hellfeld. Hist. I. Germ. D natum

natum in ecclesiam sibi viam pararunt. Et licet postea imperantes religionem amplecterentur Christianam, semel occupatum tamen ab episcopis imperium sibi vindicare noluerunt. Inuault igitur audientia episcopalis, quam secuta est exemptio ab omni iurisdictione ciuili.

§. III.

De cano-

nibus et

eorum au-

thoritate.

Deinde, quae ad utilitatem ecclesiae pertinere videbantur, non a principe, sed conuocatis in concilia episcopis, determinabantur. Horum conciliorum conclusa CANONES (a) dicebantur, et non magis, quam consilia, obligabant. (b) Ex quo vero Theodosius iunior anno CCCCXXI. (c) Valentinianus et Marcianus impp. (d) A. CCCCLIII. eos adprobarent, et Iustinianus (e) sacrae scripturae aequipararet, eadem Canonum ac legum ciuilium, imo adhuc maior, fuit auctoritas. (f)

(a) MASTRICH histor. iuris eccles. et pontif. n. 3. seqq.

(b) MEIER in hist. coll. Canon. §. 12.

(c) L. 45. C. Theod. de episc. et clericis, quae est L. 6. C. Iust. de S. S. eccles.

(d) L.

(d) L. 12. §. 1. C. de S. S. eccles.

(e) Nou. CXXXI.

(f) Nou. VI. c. 1. Nou. CXXXI. c. 1.

§. V.

Originem Canonum iam ab Apo- *De cano-*
stolorum repetunt temporibus, iisque *nibus Apo-*
collectionem, quae hodie sub titulo *stolorum.*
Canonum Apostolicorum extat, ad-
scribunt, eamque a Clemente Apo-
stolorum discipulo collectam putant. (a)
Sed cum hi canones doctrinae Apo-
stolorum haud conueniant, et in iis
multa clare dilucideque exposita ex-
tent, quae saeculo III. et IIII. sum-
ma adhuc disputata sunt contentio-
ne: (b) satis patet, eos nec ab Apo-
stolis, nec ante saeculum IIII. esse col-
lectos. Id tamen negari nequit, eo-
rum collectionem, quippe ante Theo-
dosii iunioris tempora factam, esse an-
tiquissimam. (c)

(a) FR. LONGVS a S. CORIOLANO *summa*
conciliorum. p. 123. BELLARMINVS *de*
scriptoribus eccles. in Clement. BARONIVS ad
a. 102. alique plures. Vide C. II. dist. XVI.
cui contradicit C. I. dist. XVI.

(b) GABR. ALBASPINAEVS *episcop. Aurel.*
lib. I. obs. XIII. PETRVS DE MARCA *epi-*
scop.

scop. Paris. de concord. sacerdot. et imp. III. c. 2. n. 5. Confer quoque IO. DALAEI lib. III. de Pseudepigraphis Apostolicis.

(c) Ad eos enim prouocat ATHANASIUS *ad ubique Orthodoxos. opp. T. I. p. 493. et 945. vid. BEVERIGIUS in Codic. Canon. ecclesiae primitivae vindicato Amstel. 1697. 4to STRAVCH amoenit. iur. Can. eclog. I. C. I.*

§. VI.

*De primis concilio-
rum cano-
nibus.*

Diuiduntur concilia in vniuersalia et particularia. Vniuersale primum est Nicaenum, Anno CCCXXV. habitum, cuius canones, ne interirent, collecti, iisque anteriorum conciliorum particularium Ancyрани, Neocaesariensis, Gangrensis, Antiocheni et Laodicensi addita sunt conclusa. (a)

(a) MASTRICHT *Hist. Iuris Canon. n. 58. STRVV. Hist. Iur. Can. §. 4. n. **.*

§. VII.

*De prima canonum
collectione*

Canones memoratorum conciliorum quilibet episcopus, sibi descriptos, in dyptichis suae ecclesiae collectos adseruauit. Hos deinde STEPHANVS, episcopus Ephesinus, tempore Theodosii M. edidit, et adiectis concilii Constantinopolitani Canonibus

bus VII. suum praefixit nomen. Inde est, quod collectio canonum ecclesiae vniuersae huic Stephano adscribatur. (a)

(a) MASTRICHT *Historia Iuris Eccl. et Pontif.* n. 59. 60. 61. 62. THOMASIVS *in cautelis circa praecognita iurispr. eccl.* C. XVIII. Conferantur quoque dignitate et eruditione ILLVSTR. SAXO-GOTHANI CONSIL. AVLICI FLOERCKII *obseru. sel. ad Schilterum* p. 18.

§. VIII.

Conciliorum canonibus, quos me- *Haec col-*
morauimus, additi sunt Canones Con- *lectio au-*
cilii Ephesini VIII. Chalcedonensis *getur et*
XXVIII. Hi in complexu nomine *confirma-*
codicis Canonum ecclesiae vniuersae *tur.*
veniunt, (a) summamque auctorita-
tem nacti sunt, ex quo patres concilii
Chalcedonensis (b) atque Iustinianus
imperator (c) indeq. diuersi pontifices
et concilia eos confirmarunt.

(a) Vocatur etiam corpus Canonum ANT. AV-
GVST. *de emend. Grat.* lib. I. dial. XI.

(b) *Conc. Chalced. Can. I. qui a sanctis patribus
in unaquaque Synodo hucusque expositi sunt, ob-
seruari Canones aequum censemus. Ex tempore
huius a concilio Chalced. factae confirmationis*

codicem, nomen codicis ecclesiae vniuersae esse consecutum, putat ZIEGLER *de orig. et increm. iur. Can.*

- (c) Nou. CXXXI. c. 1. Eandem canonibus cum sacra scriptura et legibus ciuilibus auctoritatem Iustinianus tribuit, quae dispositio parum legislatoriam sapit prudentiam.

§. VIII.

*Dionysii
Exigui
collectio.*

Non graeco textu, sed latina Canonum versione, vtebantur occidentis prouinciae. Quae cum nimis confusa, et parum adcurata videretur versio, (a) A. C. DXXVII. DIONYSIUS, Abbas Romanus, cognomento Exiguus, ad cohortationem Laurentii, ecclesiae Salonitanae Presbyteri, nouam plane adornauit. (b) Praemisit Canones concilii Laodicensis et quorundam conciliorum Africanorum. (c) Addidit etiam Siricii eumque per centum annos sequentium pontificum Romanorum epistolas decretales. Sed non ex fide egit Dionysius, quippe qui canones corrupit, et ad stabiliendam pontificum auctoritatem accommodauit. (d) Summo tamen cum adplausu per vniuersam Romanam ecclesiam rece-

recepta est haec collectio, cuius nouissima editio prodiit ex bibliotheca CLAVDII de PELETIER Parisiis 1687. fol.

(a) Quod ipse DIONYSIVS *in praefat. ad Laurentium Salonitanum*, et BARONIVS *ad annum 527. n. 72. MASTRICHT. hist. iur. Can. n. 70. THOMASIVS Caut. circa praecog. iurispr. Can. c. XVIII.* testantur.

(b) Quod patet ex praefatione a Dionysio operi praemissa.

(c) Quod testantur verba praefationis DIONYSII: *Ne quid praeterea notitiae vestrae credam velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii atque Africani, quae latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta.*

(d) Plenius de hac collectione egit PETRVS de MARCA *de collect. Can. c. III.* qui etiam demonstravit, quodnam inter veterem Romanam et Dionysianam collectionem fuerit discrimen. Vide quoque THOMASII *cautelas iurispr. Can. c. XVIII. §. XI.*

§. X.

Non in orientali solum, sed occidentali quoque, ecclesia codex Canonum vniuersae ecclesiae erat in usu. *Distinctio inter Cod. orient. et occid.*
Sed ex quo ab occidentali ecclesia pontificum decretalia; in orientali vero Synodi, in Trullo Anno DCLXXXI. habitae, canones, et excerpta ex scriptis

ptis patrum loca adderentur, inter codicem canonum ecclesiae Romanae et orientalis orta est distinctio, quorum hunc IOANNES TILIUS, illum vero PITHOEVS *in codice Canonum ecclesiae Romanae* edidit.

§. XI.

De aliorum collectionibus.

Alii deinde ad promouendam Canonum auctoritatem alia inceserunt via, et Canonum BREVIATIONES, CONCORDIAS, NOMOCANONES et HARMONIAM, cum legibus imperatorum, epistolis Pontificum, et sententiis patrum edidere. (a) Ex his sunt ALEXIVS ARISTENVS, THEODORETVS, CRESCONIVS, FERRANDVS DIACONVS, IOANNES SCHOLASTICVS, aliique quam plures, (b) quorum priuato conscripti studio libelli tantam in ecclesia auctoritatem nunquam habuerunt, vt solidae inde probationes peterentur. (c)

(a) De his vide ANT. AVGVST praef. *ad antiqu. decret. collect.* CHRIST. IVSTELLVS *in praef. ad bibl. Can.* STRVVIVM *in hist. iur. Can.* §. VIII. seqq. MASTRICHT *in hist. iur. Can.* §. 137-151.

(b) Cano-

(b) Canoniam et decisoriam auctoritatem saeculo nono accepisse patrum dicta, patet ex epist. Leonis III. Papae.

(c) ZIEGLER *de orig. et incr. iur. Canon.*

§. XII.

Facta igitur Romanae ecclesiae ab *Photii* orientali separatione, in oriente saeculo nono *PHOTIVS*, Patriarcha Constantinopolitanus, ex canonibus Ecclesiae graecae et legibus ciuilibus *Nomocanonem* collegit, qui maximae apud Graecos fuit auctoritatis. Ad quam collectionem commentati sunt *BALSAMON* et *ZONARAS*, editi ab *Herveto* et *Tilio*. Breuiationes Canonum scripsere *ALEXIVS ARISTENVS*, *IOANNES HARMENOPVLVS*, *MATTHAEVS BLASTARES*, *SIMON MAGISTER* et *LOGOTHETA*. *Nomocanon aliorumque Graecorum coll.*

§. XIII.

In occidente vero nimium pontificum potestas excreuerat, quam, licet summam in rebus spiritualibus tenerent, ad summum usque fastigium in rebus promouere politicis omnibus nitebantur viribus. *Dictatus Gregor. VII.*

D 5

cepe-

ceperant antecessores, perfecit saeculo XI. GREGORIUS VII. Papa, Hildebrandus antehac dictus, homo audacissimus. (a) Hic enim congregato in Basilica Lateranensi vniuersali concilio, XXX. publicauit decreta, quae DICTATUS appellauit. (b) Quibus non solum omnes res ecclesiasticas et clericos ab omnimoda ciuili iurisdictione exemit, sed sibi ipsi quoque de imperatorum, regum, et principum capitibus et fortunis statuendi ius adscripsit: Tyrannicos hos dictatus exhibet BARONIUS ad ann. MLXXVI. n. 31. aliq. plures. (c)

(a) IO. AVENTINVS lib. V. annal. TRITHEMIUS *in chron. Hirsaug.* Ann. MCVL. ONVPHRIUS PANVINIUS *in descript. vit. Greg. VII.*

(b) ONVPHRIUS PANVINIUS *in describe. vit. Greg. VII.*

(c) Vide quoque eos apud MASTRICHT *hist. iur. Canon. et Pontif.* n. 257. ZIEGLER *de orig. et incr. iur. Can.*

§. XIII.

*Isidori
collectio*

Hisce vero conatibus canones non fauebant, quippe qui de rebus et personis ecclesiasticis solummodo, nihil
vero

vero de pontificis absoluta potestate in clericos, laicos, imo ipsos principes, reges, ac imperatores, disponebant. Eam igitur cum sibi vindicare cuperent pontifices, noua ab ISIDORO, (a) qui se *mercatores* et *peccatores* vocat, post annum DCCC. edita est collectio, cui epistolae priorum pontificum a Clemente ad Siricium vsque inferuit. Sed nemo vnquam tam calide vniuerso hominum generi imposuit, quam hic Isidorus, epistolas, quas ipse confecit, pontificibus adscribens. (b) Supposititia haec collectio cum ad fraudes pontificum tegendas, et eorum potentiam promouendam, quam maxime faceret, pontifices commendarunt, et inde summo cum adplausu vbique est recepta.

(a) Alii Isidorum Hispalensem auctorem faciunt, qui tamen anno DCXXXVI. diem obiit supremum. Cum vero in hac collectione concilii Toledani II. anno DCCCCLXXXI. et concilii VI. celebrati anno DCLXXXI. mentio fit, satis patet, hunc Isidorum diuersum esse ab Hispalensi. Vid. ZIEGLER *de orig. et incr. iur. Can.* §. 26. PLETTENBERG, *ipse Pontificius, in introduct. ad ius Can.* C. XI. §. VII.

(b) Iam

(b) Iam ab antiquis temporibus haec fraus fuit detecta, vide STRVV *in hist. iur. Can.* §. XV. n. **. Ex recentioribus centuriatores Magdeburgenses et DAVID BLONDELLVS *in Pseudo-Isidoro et Turiano vapulantibus*, imposturam Isidori monstrarunt. Ipsi quoque pontificii, has pontificum epistolas pro supposititiis habent, STRVVIVS l. c. Caeterum hunc Isidorum eundem putant, cum Benedicto Leuita capitularium collectore.

§. XV.

Coll. Bur-
cardi An-
selmi Iuo-
nis.

Qui Isidorum secuti sunt, suas collectiones supposititiis eius nugis conspurcarunt. Sic REGINO Abbas Prumien-
sis librum de *disciplina ecclesiastica*, (a) BURCARDVS episcopus Wormatiensis libellum in XX. libros diuisum, sub tit. *Magnum canonum volumen* in vsum suae ecclesiae, (b) ANSELMVS episcopus Luccensis, *collectionem canonum*, et IVO episcopus Carnotensis, (c) *decretum* edidere. In his scriptis vbique potestas pontificum stabilitur et imposturae Isidori pro veritatibus venditantur.

(a) Vide STRVV. *hist. iur. Canon.* §. XVI. ILL. BOEHMERI *ius eccles. Protest.* Lib. I. Tit. II. §. XI. Edidit hanc collectionem primum. IO. HILDEBRANDVS sub tit. *Reginonis Prumiensis*

ensis de disciplina ecclesiastica veterum praesertim Germanorum, Helmstadii 1659. Correctior vero est editio BALVZII.

(b) ILL. BOEHMER l. c. §. 12.

(c) Sua fere omnia ex Burcardo hausit. Vide MASTRICHT *hist. iur. Eccles.* n. 266. ILL. BOEHMER *iur. Eccles.* l. c. §. 17.

§. XVI.

Sed omnium luminibus obstruxit *Gratiani* GRATIANVS, qui patria Clusinus, Mo-nachus Benedictinus, circa annum Christi MCLI. in D. Felicis coenobio (a) nouam canonum collectionem, *concordiam discordantium Canonum inscriptam*, publicauit. Quae decreti nomine a pontificibus corpori iuris adiecta, (b) primam iuris Canonici partem conficit.

(a) PANCIOLO *de claris Legum interpr.* lib. III. c. 2. VGHELLI *Ital. sacra* T. III. edit. nou. pag. 631. SIGONIVS *de episcop. Bonon.* l. II. p. 156. Prae caeteris vero de Gratiano ex eius epitaphio, quod adhuc extat, quodue IO. MABILLON *in itinere Italico* pag. 199. exhibet, varia patefcunt.

(b) De inscriptione et titulo libelli vide differentem ANT. AVGVSTINVM *de emend. Gratiani* lib. I. dial. I. p. 3.

§. XVII.

§. XVII.

*Iudicium
de Grati-
ani colle-
ctione.*

Obuiis, in collectionibus canonum hactenus editis, erroribus et contrarietatibus motus, Gratianus hunc suscepit laborem. (a) Qui an ex voto processerit, verbis ANTONII AVGVSTINI (b) explicabimus: *Sed quid aliud est in Gratiani libro mutandum praeter titulum libri s. inscriptionem? et ita multa sunt, ut non facile omnia uno die explicari possint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, ut postea, de quibus magis placebit, agamus. Saepe erratum esse video in nominibus hominum, urbium, provinciarum, conciliorum, et aliarum rerum, quae postea exemplis apertiora fient. Saepe falsae sunt inscriptiones, et quae conciliorum sunt pontificum maximorum esse dicuntur: et quae sunt unius episcopi inferioris Romano pontifici, aut concilio generali vel provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quae ex concilio Martini Papae, aut Hadriani Papae sumpta esse feruntur, quae vel Martino Bracarensi, et Graecis conciliis vel Engelramo Episcopo, vel Hadriano ad Engelramum inscribi debue-*

debuerunt. Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel Hieronymi verba esse dicuntur, quae aut nusquam extant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quae inscriptiones habent veras, non recte referuntur, saepe enim contrarias sententias referri scimus, saepe valde praecisas. Iam vero, quae ex Graecis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum scriptorum, ac saepe aliud graece, quam latine significant.

- (a) Finem quem propositum habuit Gratianus, v. apud MASTRICHThist. iur. Can. n. 306.
 (b) De emend. Grat. lib. I. Dial. I. p. 8.

§. XVIII.

Quos ut tollerent errores, non solum priuati (a) fuere solliciti, sed et ipsi pontifices ex purpuratis aliisque doctrinae laude florentissimis elegere, quibus emendationem Gratiani commiserunt. (b) Horum annotationes, correctiones et reiectiones corpori iuris adiectae, a Gregorio XIII. probatae et confirmatae sunt. (c)

- (a) Correctionem tentarunt ANTONIVS DEMOCHARÈS MONCHIACENSIS, ANTONIVS CONTIVS et imprimis ANTONIVS

NIVS AVGVSTINVS *in dial. de emendat. Gratiani.*

(b) MASTRICH *in hist. iur. can. n. 392.*

(c) Vid. *epist. Gregorii XIII.* praemissam corp. iur. Can. Fr. Pithoeorum.

§. XVIII.

*Decretum
vnde colle-
ctum.*

Ex conciliorum canonibus, pontificum epistolis, patrum et doctorum ecclesiae traditis, et ipsis denique legibus Romanorum imperatorum civili-
bus, quibus omnibus sua interdum adstruxit Gratianus, totum hoc opus est collectum. In cuius collectione non ipsos fontes consuluit, sed ex Dionysio Exiguo, Isidoro, aliisque Canonum collectoribus, Burchardo Wormatiensi et Iuone, imo ex Alariciano siue Aniano breuiario, quod legis vel codicis Theodosiani nomine ei venit, sua hausit Gratianus. (a)

(a) ANTONIVS AVGVSTINVS *de emendat. Gratiani* lib. I. dial. IV. et ill. BOEHMER *iur. Protest. Eccl.* lib. I. tit. 2. §. 15.

§. XX.

*De Palae-
is.*

Decreto deinde diuersis temporibus non a Gratiano, sed aliis varii additi sunt canones, qui, cum postea textui irreple-

irrepperint, parem cum eo auctoritatem authenticam obtinuerunt et PALAEAE sunt vocati. (a)

(a) Emendatores Rom. in praefat. ad Grat. Cacterum variae sunt de palaeis opiniones, de quibus PANCIROLO *de claris legum interpr.* lib. III. c. 2. et MASTRICHT *hist. iur. Can.* n. 314.

§. XXI.

Dispersitur decretum in tres partes, *Diuisio* quarum prima iuris canonici principi- *decreti.* pia per distinctiones CI., altera res iudicatas et quae concernunt iudicia ecclesiastica per causas XXXVI., tertia vero tractatum de consecratione exhibet. Secundae parti et quidem eius causae XXXIII. quaest. III. additae sunt VII. distinctiones de poenitentia. Alii vero tractatum de poenitentia et consecratione, quia ecclesiae Romanae per omnia conuenire haud videtur, Gratiano adiudicare dubitarunt, (a) quorum tamen rationes sufficientes non sunt. Hinc cum correctoribus Romanis hosce libros Gratiano adiudicare merito dubitamus. (b)

(a) Vide ANTON. AVGVST. Dial. XVIII. p. 288.

Hellfeld. Hist. I. Germ.

E

(b) MA-

(b) MASTRICHT *hist. iur. Can.* n. 322.

§. XXII.

*Allegatio-
nes*

Prima decreti pars allegatur per capituli seu canonis numerum vel per initialia verba vel per vtrumque, subiuncto distinctionis numero, in quo continetur. (a) In altera parte primo canon, deinde numerus causae, qui adiunctam habet litteram C. vel illud causae, vel etiam, quod saepe fieri solet, nihil, huic tandem subiicitur vel tit. Q. vel illud quaest. cum numero quaestionis. (b) Tractatus de poenitentia eodem modo, quo canones ex prima parte, citatur, additis ad distinctionem significandam verbis, *de poenitentia*, (c) quod et in tertia parte eodem modo servatur et loco *de poenitentia*, ponitur *de consecratione*. (d)

(a) Ex. gr. c. 9. dist. XVIII. vel c. Anastasius dist. XVIII. vel c. Anastasius 9. dist. XVIII.

(b) Ex. gr. c. 36. C. 7. quaest. 1. vel c. 36. caus. 7. quaest. 1. vel c. 36. 7. quaest. 1. vel c. omnes qui gemebat C. 7. quaest. 1. vel c. omnes, qui 36. c. 7. qu. 1.

(c) C. 8. dist. 2. de poenitentia vel c. unctio in vis. 8. dist. 2. de *poenit.*

(d) C. 2.

(d) C. 2. dist. 2. de *consecratione* vel c. sic in
sanctificando 2. dist. 2. de consecr.

§. XXIII.

De auctoritate decreti inter ICtos non *De aucto-*
conuenit. Sunt qui, illud publica au-*ritate de-*
toritate ab Eugenio III. Papa muni-*creti.*
tum, sibi persuadent, sed eorum erro-
rem constitutionis, quam fingunt, de-
fectus satis prodit. (a) Alii eam ex
eius conuenientia cum fontibus aestu-
mant, eique ex hac, eundem, quem
fontibus ex quibus compilatum est,
valorem tribuunt. (b) Alii vero, qui-
bus et nos adsentimus, ex usu et obser-
uantia ei vim authenticam conce-
dunt, (c) quae eo maior facta, cum
Gregorius XIII. decretum emendatum
publica probaret constitutione (d) et
ipse ad illud prouocaret. (e)

(a) MASTRICHT *hist. iur. Can.* 309. ZIEG-
LER *de orig. et increm. iur. Can.* §. 40.

(b) Vide ZIEGLERVM *loco citato* §. XXXXIII.
seqq. et MASTRICHT l. c. n. 310.

(c) ABBAS PANORMITANVS c. 2. X. *de re-*
scriptis. ROB. MARANTA *de ordine iudic.* P.
III. n. 34. ILL. BOEHMER *iur. eccl. Protest.* I.
2. 17. STRVV. *hist. iur. Can.* §. 19. CEL-
PERTSCH *elem. iur. Canon. diff. prooem.*
§. 16.

- (d) Vide *constit. corp. iur. Can. praefixam*.
 (e) Exemplum est in C. II. X. *de translationibus*, quo capite concilium Constantinopolitanum II. allegatur. Quod licet in ecclesia Romana non sit receptum, ei tamen valorem, ob solius Gratiani auctoritatem, GREGORIUS hoc capite adscribit.

§. XXIII.

Glossae

Tanto vero cum adplausu decretum est receptum, ut non solum in academiis explicaretur, sed exinde in fora quoque eius usus penetraret. Hinc in eo illustrando Icti toti fuere, pro saeculi, quo viuebant, genio, breues annotationes, quae vulgo glossae vocantur, componentes. Inter quos fuerunt LAURENTIUS CLEMENS, VINCENTIUS CASTELLIONAEVS et HUGO VERCELLVS, TANCREDVS a COMETO, SINIBALDVS FLISCVS, IO. SEMECA, alique.

§. XXV.

*Decretales
et earum
prima
collectio
Dionysii
Exigui.*

Litterae a pontificibus, vel proprio motu, vel ad consultationem, (a) perscriptae, DECRETALES dicuntur. Hae ab initio non magis, quam consilia obligabant. Sed earum creuit auctoritas, ex quo A. C. CCCCLXXXIII. in

in Synodo Romana sancitum, vt decretales epistolae venerabiliter susceperentur. (b) Hinc primus DIONYSIVS EXIGVVS decretales, a Siricio et successoribus ad sua vsque tempora editas, collegit, eas tamen a canonibus seiunxit. Qui hunc secutus est, ISIDORVS MERCATOR, non solum canonibus eas admiscuit, sed multas quoque supposuit. Imo ipse Gratianus suae farragini, quascunque modo nancisci potuit, genuinas et falsas, promiscue inferuit.

(a) Initio semper ad consulentes epistolae dabantur pontificum. Postea vero tales etiam non consulti conscribere. Inde in decretalibus haud raro quaedam occurrunt ad neminem datae, quod cum Cuiacio obseruat ZIEGLER *de orig. iuris Can.* §. 53.

(b) C. 3. dist. XV.

§. XXVI.

Cum vero Ius Romanum, ab Irne-^{Collectio-}rio saeculo XII. in scholas reductum, ^{nes decre-}summo vbique adplausu reciperetur, ^{talium.}eiusque sectatores imperatoris iura strenue defenderent, non potuit non iuris Iustiniani auctoritas pontificibus

displicere. (a) Vt igitur iuris Rom. supprimerent valorem, non solum quotidie decretalium numerum auxerunt, sed etiam post earum collectiones, priuato studio a Bernhardo, Ioanne Vallenfi, Petro Beneuentano, Anonymo (b) et Tancredo (c) factas, de noua, eaque publica auctoritate compilanda, cogitarunt. (d)

(a) Vid. *hist. iur. Rom.* p. 476. ZIEGLER *de orig. iur. Can.* §. 50.

(b) Quatuor has collectiones coniunctim edidit ANTON. AVGVSTINVS anno 1609.

(c) Hanc, ex Honorii III. voluntate editam, erudito commentario illustrauit INNOCENTIVS CIRONIVS Tolosae 1645. fol.

(d) Vid. ZIEGLER *hist. iur. Can.* §. 57. MASTRICHT *hist. iur. Can.* n. 338. 346. 349. 350. 351.

§. XXVII.

Decretales Gregorii VIII.

Tandem anno MCCXXX. prodiit illa decretalium collectio, quae alteram corporis iuris Canonici partem constituit. Haec iussu et auctoritate Gregorii VIII. a RAYMVNDO de PENNA FORTI, Capellano et poenitentiariorum Papae, ex collectionibus anterioribus compilata, omnium pontificum, qui vsque ad Gregorium fuere, imo ipsi-

ipsius Gregorii VIII. constitutiones et decretales exhibet.

§. XXVIII.

Sed optandum, vt maiorem curam *Naeui* bu-
et fidelitatem in compilando adhibuif- *ius colle-*
set Raymundus. Non enim integras, *etionis.*
sed mutilas, disruptas et interpolatas
dedit constitutiones, quae proinde tan-
ta saepe laborant obscuritate, vt intel-
ligi nequeant, nisi ad antiquas recur-
ratur collectiones. (a) Hinc licet hoc
publicato codice omnes aliorum colle-
ctiones abrogatae et nouae absque
pontificum consensu factae prohibita
sint, nihilominus tamen antiquis co-
dicibus in interpretando carere non
possumus.

(a) ANTON. AVGVST. *in praefat. Multa sunt
a Raymundo detracta, quae nisi legantur,
vix reliquorum sententiam deprehendimus. Ex
vnius saepe rescripti corpore plura veluti mem-
bra sub variis titulis posita, multo facilius co-
gnoscamus. ZIEGLER de orig. iur. Can. §. 52.*

§. XXVIII.

Constat haec collectio V. libris, quo- *Diuisio et*
rum ordinem hic indicat versiculus: *allegatio.*
Iudex, iudicium, clerus, sponsalia, crimen.

Libri in suos rursus titulos diuiduntur, quorum omnes simul CLXXXV. numerantur. Ex his, quoties quid allegandum, capituli primae voces, aut numerus, vel vtrumque simul cum rubrica seu titulo, addita voce extra vel X. (a) adducuntur.

(a) Qua significatur esse decretalia extra decretum, cui olim immiscebantur.

§. XXX.

Decretalia

les in sexto.

Coaceruatum iam decretalium culmulum, nouis auxerunt Innocentius III. Gregorius X. et Nicolaus III. imo ipse Bonifacius VIII. Hae, ne interirent, in nouam, iussu Bonifacii VIII. anno 1298. redactae sunt collectionem, quae decretalibus Gregorii adiecta earum librum sextum conficit. (a)

(a) Vide praefat. praemissam a Bonifacio.

§. XXXI.

Est hic decretalium liber sextus supplementum V. priorum. In eo idem ordo, (a) eadem quoque allegandi ratio, nisi quod loco vocis EXTRA s. illius X. adiiciatur IN SEXTO. Caeterum

terum Galli hunc librum, suae libertati contrarium, reiecere. (b)

(a) Vide constitutiones huic operi praemissas a Bonifacio.

(b) ZIEGLER *de orig. et increm. iur. Canon.* §. 54. 55. 56.

§. XXXII.

Bonifacio succedit Benedictus XI. *Collectio Clementis V.* et huic mox Clemens V., qui partim ex suis epistolis, partim ex concilii Viennensis decretis, nouam compilationem decretalium concinnauit. Haec, cum multa libertati religionis et simplicitati christianae contineret contraria, ut aboleretur, ipsum moribundum Clementem iussisse, vulgo quidem tradunt, (a) scriptores tamen vitae Clementis plerique asserunt, hanc collectionem Clementem in Consistorio publicasse, morte vero praeuentum ad academias transmittersse non potuisse, quod deinde per successorem Ioannem XXII. MCCCXVII. praestitum. (b)

(a) Ob locum AVENTINI *Annal.* lib. VII. c. 15.

(b) Vide ILL. FLOERCKII *obseru. sel. ad Schilt. Instit.* p. 30.

E §

§. XXXIII.

§. XXXIII.

Quae Clementinae vocantur.

Caeterum sex illis decretalium libris non septimi loco haec collectio est adiuncta, sed CLEMENTINARVM nomine eius constitutiones citantur. Ordinis et allegandi ratio eadem est, quae in decretalibus Gregorii VIII. nisi quod distinctionis causa allegato adiungatur vox *Clementinarum*.

§. XXXIII.

Extrauagantes.

Haec duae aliae insecutae sunt collectiones, quae continent constitutiones in iuris corpus nondum redactas, sed extra illud vagantes, ideoque extrauagantes dictas. Prior extrauagantium collectio Ioannis XXII. constitutiones XX., priuata auctoritate collectas, nec a pontifice quodam approbatas, continet. Posterior anno MCCCCLXXXIII. itidem priuato studio facta, extrauagantes, quae non sunt vnius Papae, ideoque COMMVNES dicuntur, exhibet. Parum auctoritatis initio hae collectiones habuere, ex quo vero corpori iuris additae et cum eo receptae sunt, magnam apud Canon-

nonistas faciunt fidem. Allegantur Extrauagantes, vt primo capitulum cum numero seu verbis initialibus, deinde inscriptio tituli, quo continetur, tandemque voces Extrauag. Io. XXII. seu extrau. comm. ponantur.

§. XXXV.

Constitutiones post Sextum, Cle- *Collectio*
mentinas et extrauagantes editas, sae- *Mathaei*
culo XVI. anno videlicet MDLXXX. *et Grego-*
priuato collegit studio PETRVS MA- *rii XIII.*
THAEI, Ictus Lugdunensis, et Cardinali Caietano inscripsit. Haec, nunquam adprobata a pontifice quodam collectio, recentioribus corporis iuris Canonici editionibus est adiecta et eundem librorum numerum titulorumque ordinem ac Gregoriana seruat. (a) Publica quoque auctoritate nouam decretalium collectionem Gregorius XIII., eiusque in sede pontificum successor, Sixtus V. conficere tentarunt, sed, variis ortis contentionibus, opus iam perfectum suppressum est. (b)

(a) MASTRICHT *hist. iur. eccles.* n. 407.

(b) Vide STRVVIVM *in hist. iur. Can.* §. XXXIII.

§. XXXVI.

Libri corporis iuris canon.

Constat igitur corpus, quo utimur, iuris Canonici, 1) EX DECRETO GRATIANI, 2) DECRETALIVM LIBRIS V. 3) SEXTO DECRETALIVM LIBRO, 4) V. LIBRIS CLEMENTINARVM, 5) QVATVOR LIBRIS EXTRAVAGANTIVM COMM. ET 6) IOANNIS XXII. EXTRAVAGANTIBVS.

§. XXXVII.

Conuenit cum corpore Iur. Iust.

Ad similitudinem Iustinianeae facta haec est collectio. Sic enim se habet DECRETVM, vt in corpore iuris ciuilibis Digesta. DECRETALES ex pontificum, vt codex Iustinianeus ex imperatorum constitutionibus, collectae sunt. Cum Nouellis CLEMENTINAE, et cum extrauagantibus, reliquae Nouellis a doctoribus adiectae constitutiones conueniunt.

§. XXXVIII.

Lancelloti et Cuchii institut.

Ne vero huic corpori deesset compendium, quo prima iuris principia delinearentur, ad imitationem Institutionum Iustinianearum A. MDLXIII. IO. PAVLVS LANCELOTVS et MDLXVII.

ANT.

ANT. CVCHIVS *Institutiones Iuris Canonici* edidere. Et licet nec LANCELOTVS nec CVCHIVS publicam impetrare potuit a pontifice adprobationem, felicior tamen CVCHIO fuit LANCELOTVS, cuius institutiones iussu pontificis absque confirmatione corpori iuris Canonici sunt additae. (a)

(a) Vide praefat. LANCELOTI. Optimos in Lancelotum commentarios debemus ZIEGLERO, DOVATIO, et praesertim CHRISTIANO THOMASIO.

SECTIO II.

DE

FATIS IURIS CANONICO - PONTIFICII IN GERMANIA.

§. XXXVIII.

Codex canonum ecclesiae vniuersae *Codices*
cum in vniuersa obtineret ecclesia, *Canonum*
vix dubitari potest, magnum eius in *et Dionysii*
Germania valorem fuisse, vsque dum *collectio-*
codex Dionysii Exigui, Carolo M. ab *nis vsus.*
Hadriano Papa commendatus in Galliae et Germaniae ecclesiis introduce-
retur. (a)

ILL.

(a) ILL. BOEHMER *disp. de praxi Canon. iur. in terris Protest.* §. III. STEPH. BALVZIVS *in praefat. ad Reginonem Prumiens.* de *discipl. eccles.*

§. XXXX.

*Variae
collectio-
nes apud
Germa-
nos.*

Nec minoris in Germania auctoritatis ISIDORI MERCATORIS collectio fuit, quippe a Pontificibus vbique commendata. Saeculo X. REGINONIS PRUMIENSIS, saeculo XI. BURCHARDI WORMATIENSIS, tandemque IVONIS collectiones prodire, quas in vsum Germanorum conscriptas, summam apud eos habuisse auctoritatem, admodum probabile est. (a)

(a) Vide ILL. BOEHMER *de praxi iuris Canon. in terris Protest.* §. 6. 7.

§. XXXXI.

*Ex acade-
mia Pari-
sienfi et
Bononien-
si in Ger-
maniam
ius Cano-
nicum pe-
netrat.*

Cum igitur non exiguus iam ante Gratianum in Germania canonum v-
sus fuit, quid mirum, decretum Grati-
ani tam valde se Germanis commen-
dasse? Ea enim tunc studiorum ratio
erat, vt tradita magistri strenue serua-
rent auditores. Germani vero in aca-
demiis Bononiensi et Parisina, quas ea-
rum celebritate excitati cateruatim adi-
bant,

bant, non nisi Gratiani canonum collectionem audiebant, quam proinde a praeceptoribus acceptam, reduces in patria vbique commendabant. (a)

(a) ILL. BOEHMER *disp. de praxi iur. Can. in for. Protest.* §. XV. et de omni legum scientia egregie meriti ILL. CONS. AVLICI SAX. GOTH. FLOERCKII *schediasma de praerogat. iur. Canon. prae iure Iustiniano* §. 6.

§. XXXII.

Vix igitur Saeculo XII. decretum in *Eius vsus* cathedras erat deductum, cum iam in *Saec. XII.* Germania non episcopi solum, sed ipsi principes, ac imperatores in suis aulis decretistas haberent. (a) Simili modo in diplomatibus saeculi XII. iuris Canonici exceptionibus renunciatur. Sic apud GVICHENON (b) contrahentes renunciant exceptioni non numeratae pecuniae et non habitae et omni legum et canonum auxilio super hoc competenti.

(a) Quod testatur exemplum ex ARNOLDO LVBECENSI, in *historia iur. Romani* pag. 476. a nobis adductum.

(b) In *Biblioth. Sebus. cent. II.* n. 54.

§. XXXIII.

§. XXXXIII.

*Saecul.
XIII.*

Saeculo XIII. decretales Gregorii VIII. prodierunt, quas vbique in Germania receptas, turbatus Germaniae status, episcoporum summa, qua praeerant, potestas, et pontificum auctoritas nos credere iubent. Vfus igitur iuris Canonici in Germania non solum maior factus, sed et vbique in Germanorum documentis se exserit. Sic anno MCCXXVIII. Comes de Sultz renunciat omnibus exceptionibus et omni iuris auxilio TAM CANONICI, quam ciuilis. A. MCCLXVII. RVDOLPHVS comes de Tuwingen renunciat OMNI IVRI CANONICO et ciuili. (a) Eodem saeculo XIII. IO. SEMECA, (b) praepositus Halberstadiensis, glossas in decretum, non alia ex ratione scripsit, quam quia magnum huius iuris in Germania esse vsum non ignorabat. Imo, quod iuri Canonico prae iure Iustiniano singulare obtigit, circa eadem tempora publicis legibus eius in Germania auctoritas est stabilita. Sic enim imperator FRIDERICVS II. in

in recessu Moguntino de anno MCC-XXXVI. statuit: (c) *wir gebietben auch vestiglich, daß man in allen Römischen Reich in geistlichen Dingen nach Gebotben und nach Art der Ertz-Bischoffen sich ba-be, und ieglichen Bischoffen oder Ertz-Priester nach geistlichen Rechte richte. Man soll auch die weltlichen Gerichte an ihren Rechten behalten.* Idem repetitum est a RVDOLPHO HABSPURGICO et in recessu Wurtzburgensi anno 1287 et in recessu Spirensi anno 1291., (d) quo etiam spectat auctor Speculi Sueuici (e) verbis: *Uß den zweyen Büchern nimmt man all die Recht, deren geistlichen und weltlichen Gerichte bedarff.*

- (a) Plura exempla vide apud HERTIVM diff. de Consult. legibus et iudiciis, special. rerump. §. XIII. ILL. BOEHMER in iure eccles. lib. I. tit. II. §. 20. STRVVIVM in hist. iur. pag. 529.
- (b) De quo confer PANCIOLOVM de claris LL. interpret. lib. III. c. 6. MASTRICHT hist. iur. eccles. n. 334.
- (c) Apud GOLDAST. in Reichs-Satzungen, P. II. §. 17.
- (d) Apud LEHMANN Chron. Spir. lib. V. c. 108. verbis: *wir gebieten och vlißiglich, daß man in allen Römischen Riche an geistlichen Dingen* Hellfeld. Hist. I. Germ. F nach

nach Gebote und nach Rate der Bischoven sich habe und der Bischoff und Ertz - Priester nach geistlichen Rechte.

(e) Lib. I. c. 5.

§. XXXXIII.

Saec. XIV. et XV. Saeculo XIII. et XV. academiae in Germania conditae, in iisque constituti sunt, qui iuris Canonici principia explicarent. (a) Sic Anno MCCC-LXXXVI. in academia Heidelbergensi, et deinde in Erfordensi, tres iuris Canonici doctores sunt ordinati. (b) Ex his academiis veluti ex equo Troiano quotannis prodire, qui iuris pontificii dogmata per vniuersam dispergerent Germaniam. Nec minor in monumentis publicis huius iuris est auctoritas. Cum iure enim Romano, nomine *derer gemeinen Rechte*, in recessibus imperii saepe citatur. (c)

(a) ILL. FLOERCKIUS *in schediasmate de iur. Canon. prae Iustin. praerogat.* §. VIII.

(b) Vide loca ab eodem ill. auctore allegata l. c.

(c) Vide ILL. BOEHMERVM *de praxi iur. Canon.* §. 30.

§. XXXXV.

Ius Canonicum cum iure Non tamen in ecclesiasticis solum causis, sed in ciuilibus quoque summa

ma iuris Canonici fuit auctoritas. Et *Romano*
 licet circa eadem tempora ius Roma-*receptum,*
 num in Germaniae fora penetra-
 ret, ius tamen Canonicum episcopos
 magis promouisse, non est, quod du-
 bitemus.

§. XXXVI.

Cum autem introductio peregrino-*Valor iu-*
 rum in Germania iurium in eadem*ris Cano-*
 incidit tempora, quibus Fridericus I.*nici.*
 eumque sequentes imperatores de re-
 stituenda a pontificibus euersa impe-
 ratorum auctoritate, quam maxime
 erant solliciti, facile patet, imperato-
 res, et Germaniae principes, imo i-
 pso ICto, iuri Canonico, libertati
 suae tam inimico, minus fauisse, (a)
 episcopos vero eius auctoritatem ubi-
 que promouisse. Ex quibus colligo,
 Ius Canonicum in prouinciis Episco-
 porum prae Iure Iustiniano, et hoc
 solummodo ad supplementum iuris
 Canonici valuisse; in territoriis vero
 principum, ius Iustinianum prae iure
 Canonico, et hoc solummodo in subsi-
 dium respectu Romani, et ad euitan-
 dum peccatum esse receptum. (b)

- (a) Icti enim Romani imperatoriam auctoritatem contra ausus papales ex iure Iustiniano strenue defendebant. Eam ob causam imperatores et principes eos magni fecisse, patet exemplo FRIDERICI I. anno 1158. ad comitia doctores iuris civilis conuocantis, *hist. iur. Rom.* p. 463. et HENRICI VI., qui cum AZONE et LOTHARIO Ictis, soli Romanorum iuri deditis, familiariter vixit. vid. *hist. iuris Roman.* pag. 470.
- (b) Quod etiam veterum Ictorum testimonia confirmant. Sic enim HIERONYMVS SCHVRFIVS iuris Canonici contra Lutherum acerri-
mus defensor : *Quando aliquid reperitur dec-
sum ab ecclesia, tunc illud est seruandum in fo-
ro saeculari, quia vnum Ius iuuat aliud, sicut
vna potestas iuuat aliam. Si enim, stante du-
bio, in aliquo casu, recurritur ad consuetudi-
nem, multo fortius recurri debet ad ius Cano-
nicum, quod est maioris auctoritatis quodque
in vim consuetudinis valet. Imo, vbi sunt opi-
niones inter legistas, nec reperitur decisio de iu-
re civili, sed de iure Canonico, quod illi sit
standum etiam in foro saeculari, etiam in terris
imperii. Vbi deficit dispositio iuris civilis, vel
variae sunt opiniones, debet seruari ius Cano-
nicum in utroque foro. IO. PETRVS de FER-
RARIIS in praxi aurea de liberis ex damna-
to concubitu natis, ait: Quam opinionem cre-
do procedere in terris Ecclesiae per textum in c.
cum haberet, de eo qui dux. in matrim. quam
poll. per adult. Sed in terris imperii, (in
quibus Papa nullam habet potestatem,) non
credo hanc opinionem veram, nec dictam de-*
cre-

cretalem esse seruandam, sed ius ciuile. Cum quibus alii consentiunt plures, quorum adducere testimonia nimis prolixum foret.

§. XXXXVII.

Valet igitur in Germaniae foris ius *Valor iu-*
 Canonicum, et quidem ex receptio-*ris Canon.*
 ne, expresse imperii et statuum con-
 sensu facta. Et licet imperii status in
 suis prouinciis illud abrogare possint,
 tamdiu tamen valet, quam eius abro-
 gatio, aut tacita aut expressa impe-
 rantis voluntate facta, doceri nequeat.

§. XXXXVIII.

Quae haecenus summa fuit iuris *Lutherus*
 Canonici auctoritas valde imminuta *decretales*
 est, ex quo saeculo XVI. purior Eu-*concrema-*
 angelii lux effulsit. Non enim solum *uit.*
 multa huius iuris haecenus recepta
 dogmata corruere, sed ipse Lutherus
 conuocata, affixis schedulis, scholasti-
 ca iuuentute et magna doctorum ho-
 minum caterua, Wittebergae extra
 portam A. MDXX. d. X. dec. decreta-
 les concremauit. Et optandum esset,
 vt Luthero res ex voto cesfisset, et hoc
 maiestatis papalis fulcrum penitus apud
 Protestantes esset abrogatum. (a)

(a) ILL. BOEHMER *diff. de praxi iur. Canon. in terris Protest.* Cap. II. §. I. et II. et ZIEGLER *de orig. et increm. Iur. Can.* §. LXIII.

§. XXXXVIII.

Vsus Iur. Can. apud Protestantes. Sed cum LVTHERVS ex nimio feruore priuato conatu, quae principum erant, suscepisset, successu res fuit destituta. Ipsi enim ICTi Wittebergen-
ses se opposuere et pro iure Canonico, tanquam pro aris et focis, pugnarunt. Hinc in causis religionis, qua saniora Protestantes principia fouent, ius Canonicum penitus quidem abrogatum, ast pristinum seruauit valorem in rebus ciuilibus, etiam post reformationem, (a) eumque adhuc habet, nisi per leges patrias ei sit derogatum, (b) quod in plerisque prouinciis factum esse, ordinationes principum ecclesiasticae satis testantur.

(a) Confirmatur eius vsus per FERDINANDI III. *ordin. iudicii aulici*, de anno MDCLIII. quo constitutum: *Es solle das Corpus iuris Canonici et ciuilis allezeit auf der Reichs-Hoffraths-Taffel seyn, damit man sich derselben gebrauchen könne.*

(b) BOEHMER *de praxi Iur. Canon. in for. Protest.* C. II. et III. ILL. FLOERCKE *de praerogat. Iur. Canon. prae Iur. Iust.*

C A P. III.

DE IVRIBVS GERMANIAE
GENERALIORIBVS POST RE-
CEPTIONEM IVRIS RO-
MANI CONDITIS.

SECTIO I.

DE
SPECVLO SAXONICO ET WEICH-
BILDO-MAGDEBVRGICO.

§. I.

Saxones iam ab antiquis temporibus *Saxones*
patriarum tenacissimi fuere consue- *antiquas*
tudinum, easque etiam a Francis de- *retinent*
uicti conseruarunt. Hinc non muta- *consuetu-*
tas, sed, quas antea habuerunt, in *dines.*
scripturam redactas a Carolo M. leges
accepere, iisque, extincta Carolingo-
rum in Germania stirpe, tanquam
non scriptis sunt vfi.

§. II.

Non apud Saxones solum, sed apud *Quas va-*
exteris quoque summa harum consue- *riae rece-*
tudinum auctoritas fuit. Sic in vtra- *perunt*
que Lusatia, (a) Silesia, (b) Bohe- *prouinciæ.*
mia, (c) Polonia, (d) Porusia, (e)
F 4 prin-

principatu Anhaltino, (f) Holsatia, Marchionatu Brandenburgico, (h) aliisque locis, quam plurimis viguisse ius Saxonicum, multi testantur scriptores.

(a) GOLDASTVS *de regno Bohem.* lib. I. c. XVI. ILL. de LVDEWIG *in dissert. iuris feud. comm. et Lusat.*

(b) STRYCK *disq. de iure Siles. Sax.* NIC. HENELIVS *Silesiogr.* c. XI. §. XXXVI. *Vtitur omnis fere Silesia in rebus quidem profanis, non ut olim, Polonico sed illo in Germania celebratissimo iure Saxonico, quod ab inclyta gente Saxonum nuncupatur Saxonicum.* GOLDAST. *de R. Bohem.* lib. III. c. XVI. §. 27.

(c) Nou. imp. FERDIN. III. lit. Dd. art. VIII. in verb. *Nicht allein auf die Gemeine, sondern auch die Sächsishe und Bohmische Rechte, darinn zu sprechen.* Vid. MARTINI *in Comm. ad Processum Saxon.* n. 69. GOLDAST. *de regno Boh.* lib. III. c. II. n. 1.

(d) Patet hoc ex tabulis, quibus iuris Weichbildici et Specul. Sax. in Polonia confirmatio a Sigismundo III. facta est apud CONRING *de Or. Iur. Germ.* c. XXXI. p. 194.

(e) Quod per priuilegium Culmense de a. 1233. introductum, variis auctum additionibus subtit. ius antiquum Culmense 1584. typis exscriptum est. Vid. HARTKNOCH *im alt- und neuen Preussen*, P. II. c. VII. p. 546.

(f) Vid. *erneuerte Anhaltische Proceß-Ordnung* §. 27.

(g) Vide

- (g) Vide *reuidirte Land-Gerichts-Ordnung* P. II. tit. 3. ib. in *Mangel* aber einer solchen beständigen, rechtmässigen Gewohnheit soll nach dem *Sachsen-Recht* geurtheilet werden. ERICVS MAVRITIVS in *praefat. ad Consilia Kil.*
- (h) WILDVOGEL *de praecipuis iuris Marchici a Saxonico differentia.* Abrogatum tamen est per recessum de a. 1527. et 1534. ius Saxonicum in Marchia.

§. III.

Quod autem in tot prouinciis Saxo-^{Auctori-}nicarum legum vsus non vilis fuerit, ^{tatis caus-}variae sunt caussae. Primo enim ipsa^{sae.} Saxonum gens summæ auctoritatis in Germania fuit, ita, vt vniuersam Germaniam in Saxones et Francos saepe diuisam apud scriptores mediæ æui inueniamus. (a) Hinc licet recentiori æuo a Saxonibus varii diuellerentur populi, eos tamen Saxonum retinuisse consuetudines, vix est, quod dubitemus. Deinde imperatores ex Saxonica stirpe oriundi, vt gentis Saxonicae, sic legum quoque Saxonicarum, auctoritatem promouerunt. Haec tandem eo magis creuit, cum plerisque prouinciis, legum defectu laborantibus, Saxonum consuetudines ob Sca-

F 5

bino-

binorum Magdeburgensium Hallensiumque celebritatem, et iustitiae laudem se commendarent.

(a) STRUVIVS in *syntagm. iur. publ.* C. V. §. I. et auctores ab eo in nota 85. citati. Exinde forsan distinctio in terras iuris Saxonici et Franconici in *Aurea Bulla* CAROLI III. C. V. §. I. est enata.

§. III.

In scripturam rediguntur Saxonum iura.

Haftenus tamen in scripturam non erant redacta Saxonum iura. Hinc cum in Germaniae fora ius Canonicum et Romanum penetrarent, ut omnes patriae, sic Saxonum quoque consuetudines iuribus facile supprimebantur peregrinis, in scripturam redactis. Quae tamen ne penitus interirent, et vniuersa Germania ad alterius reipublicae formam componeretur, de iis colligendis fuere solliciti, quibus res Germanorum curae cordique erant.

§. V.

Inde Speculum Saxonicum.

Sane, ut a Germaniae foris iura arcerentur peregrina et patriae tantum iuribus sua staret auctoritas, Speculator Saxo consuetudinum patriarum colle-

collectionem suscepit, ideoque in praefatione operi praefixa suis ausibus grauisissimam pontificis iram non sine ratione auguratur. (a) Respondit etiam augurio euentus, dum a Gregorio XI. articuli X. (b) a Concilio vero Basileensi articuli XXII., pontificiae contradicentes auctoritati, damnarentur. (c)

(a) Ipsa enim auctoris verba sunt:

*Ich steh zu Rom sam, wie ein Wild,
Das die Hunde bellen an.*

*Wen meine Lehre nur befiehlt,
Der spreche gegen mich, doch was er kan.*

(b) Subiecta est haec Bulla ad Archiepiscopum Rigensem directa Speculo Saxonico.

(c) Extant articuli reprobatii Speculo Saxonico subiecti sub hac inscriptione: *Isti sunt articuli Speculi Sax. reprobatii in concilio Basileensi.*

§. VI.

Est autem Speculum (a) Saxonicum *Quid sit* collectio consuetudinum, quibus Saxones *Speculum* vtebantur. (b) Illud proinde *Saxon.* a legibus, quas a Carolo M. Saxones acceperunt, distingui oportet. (c) Nam licet quaedam Saxonici Speculi tradita, cum antiquis Saxonum legibus conueniant, non tamen ex his, sed moribus potius ab antiquis temporibus

bus seruatis, et in scripturam a Carolo M. coactis, sunt defumta.

- (a) Speculum dicitur, quod ex eo actiones, sicut ex Speculo facies, considerari possunt, vt ipse hoc indicat Speculator verbis:

Ein Spiegel der Sachsen soll dieß Buch seyn genannt,

*Gleich als in einen Spiegel die Frauen
Ihr klares Angesicht pflegen zu schauen.*

- (b) Ipse Speculator tradit, se ex moribus suum collegisse opus:

*Diß Recht hab ich selber nicht erdacht,
Es habens von Alter auf uns bracht
Unsre liebe Vorfahren.*

- (c) Nugatur igitur Glossa, hoc Speculum saepius Carolo M. adscribens, sic lib. I. Art. XIII. *Land-Recht ist edler als Lehn-Recht. Denn der edle König Carl der Grosse hats uns gegeben.* Vide quoque gloss. lib. III. art. LXXXII. n. 5.

§. VII.

*Quis eius
auctor sit
et qua
aetate il-
lud sit
confectum.*

Auctor Speculi Saxonici est EPKO de REPKAV, ex nobili Saxonum familia ortus. (a) Qui hunc laborem suasu Comitis HOYERI a FALCKENSTEIN priuato studio suscepit. De eius aetate Icti certant, sed, vt nobis videtur, lis non amplius est sub iudice; dum ex ipso Speculo eius auctoris (b) aetas erui

erui potest. Facit enim mentionem C. VIII. X. *de consanguinitate et affinit.*, quod ab INNOCENTIO III. in concilio generali Romae MCCXVI. conditum esse, eius inscriptio testatur. Ergo post annum MCCXVI. Speculum Saxonicum confectum sit, necesse est. Ante annum vero MCCXXXV. illud esse compilatum, exinde patet, quod Speculator inter recensita (c) imperii feuda vexillaria ducatum Brunsvicensem et Luneb. plane omittit, qui, cum anno MCCXXXV. institutus sit, fatis patet, ante hunc annum compilationem Speculi esse factam. (d) Circa haec quoque tempora in diplomatibus EPKO a REPKAV et HOYERVS de FALCKENSTEIN coniuncti haud raro inveniuntur. Sic in diplomate HENRICI principis Anhaltini, dat. Lopene VIIII. Kal. Martii MCCXV. vtrique testes adducuntur. (e) HOYERVS Comes de FALCKENSTEIN *in monumentis Quedlinburg.* circa initia saeculi XIII. apud KETTNERVM. (f) saepe inuenitur.

(a) De

- (a) De eius familia vide HEIGIVM *in quaest. iur. VIII.* et HORNIVM *in praefat. ad ius feud. §. XXXII.*
- (b) Lib. I. Art. III.
- (c) Lib. III. Art. LXII.
- (d) CONRING *de orig. iur. Germ.*
- (e) BECMANN *in hist. Anhalt. P. III. lib. II. C. II. p. 312.*
- (f) *In antiq. Quedlinburg. pag. 219. 260. 264. 276. 285.*

§. VIII.

*Germani-
ca lingua
est conscri-
ptum.*

De idiomate, quo EPKO in compiendo vsus est Speculo, inter ICtos item haud conuenit. Sed optimus litis arbiter ipse est EPKOVIVS, qui in praefatione, Speculo praefixa, asserit, (a) latina quidem lingua opus conscribere se aggressum, deinde vero ex consilio HOYERI comitis de FALCKENSTEIN propositum mutasse, et latine haftenus elaborata in Germanicam rursus transtulisse linguam, (b)

(a) Verba eius sunt:

Nun dancket allgemein

Den von Falckenstein

Das Teutsch ist gewannt

Dieß Buch durch seine Bethe etc.

Daß ihm war viel unbedacht

Da er es in latein hatte bracht.

(b) SCHIL-

(b) SCHILTER ad D. *exercit.* XXIII. 63. KVL-
PIS *in diff. epist. de Germ. legum orig.* §. 16.

§. VIII.

Extat quidem hodie latina quae-*Latina,*
dam Speculi editio, quae tamen re-*quae ex-*
centior multo, et ex Germanica in la-*tat editio,*
tinam translata est linguam. Barbara*est barba-*
est haec versio, et textus sensum saepe*ra versio.*
non assequitur. (a)

(a) STRUVIVS *in hist. Iur. Germ.* §. XXII. et
HOFFMANN *spec. de origin. et natura legum*
germ. Per. V. Sect. I. §. 2. n. c.

§. X.

Antiquo igitur Saxonum fermone *Versiones*
Speculum erat conscriptum, quod vel *in diale-*
ex antiquis, quae extant, manuscri-*ptum Mi-*
ptis fatis patet. Cum vero ob antiqui-*snicam.*
tatem difficulter antiqua Saxonum lin-
gua intelligeretur, de noua versione
ad Misnicam dialectum accommodata
CHRISTOPHORVS ZOBELIVS, iuri-
um Doctor in acad. Lipsiensi, cogita-
uit, suamque versionem morte prae-
reptus GEORGIO MENIO tradidit, qui
illam 1561. edidit. (a) Ante hanc vero
iam extitit quaedam dialecto Saxoniae
supe-

superioris accommodata versio a
WOLFFG. LOOS edita.

(a) LVDOVICI *praefat. Spec. Sax. praemissa*
§. 16. et 17.

§. XI.

*Iudicium
de Speculo.*

Laudanda est, quam in compilan-
dis patriae consuetudinibus EPKO a
REPKAU adhibuit, diligentia, nec, quas
collegit, consuetudines ab aequitate,
vt quibusdam videtur, (a) plane sunt
alienae. (b) Sunt quidem in Speculo
interdum, quae simplicitatem et su-
perstitionem (c) redolent, iura, sed
eorum non adeo magnus est nume-
rus, nec tanto cum rigore, quae tem-
porum magis, quam hominum sunt,
imputari debent. Interim ab omni
vitio nec EPKO liberari potest, quip-
pe qui in historicis, antiquitatibus,
philosophicis et iure publico multas
habet nugas. (d)

(a) Inter alios conf. ILL. LEYSERVM *in diss.*
de praestantia legum Rom. prae iure Sax. §. 29.
HOFFMANN *in specim. Coni. polit. de legibus*
Germ. C. II. Per. VI. sect. I. §. 4.

(b) RINCK *diss. de Spec. Sax.* §. 8.

(c) Huc pertinent probationes illae violentae per
aquam frigidam, calidam, ferrum candens et
duel-

duellum, licentia iustam sententiam reuocandi per prouocationem ad iudicium duellum. Haec omnia autem cum iure naturae absoluto haud pugnant, et ideo a legislatoribus constitui potuerunt.

(d) Tales nugae passim occurrunt e. g. L. I. art. 3. Lib. III. art. 44.

§. XII.

Licet autem priuato studio confe-*Speculi*
ctum, nec publica vnquam auctorita-*auctori-*
te probatum sit hoc Speculum, (a)*tas.*
nihilominus tamen in prouinciis, quae iuribus utebantur Saxonis, non exigui fuit valoris. Vt enim haberent, ex quo de consuetudinibus innotesceret Saxonis, libellum, plures Saxoni iuris populi Speculo, non quidem legis (b) valorem, ast testimonii de consuetudinibus fidem, tribuerunt. Imo in quibusdam prouinciis instar legum illius receperunt dispositiones, quod de Holsatia (c) et Polonia constat.

(a) Nullibi enim haec confirmatio, nec de ea mentio, apud auctores extat. Putant quidem COLERVS *in orat. de ortu et progr. iur. Sax.* Carolum M. hoc ius confirmasse, et SPANGENBERGIVS *in Chron. Sax. c. 247.* et *Chron. Querfurt. lib. III. c. 4.* Fridericum II. in comitiis Merseburg. A. 1213. Saxonum ius
Hellfeld. Hist. I. Germ. G feu-

feudale et Speculum confirmasse. Sed hoc tempore Speculum nondum confectum fuisse, docuimus. (§. VII. p. 92.)

(b) Putant quidem plerique, legis valorem Speculum habuisse. Sed cum hunc vel ex receptione, vel ex publica adprobatione accipere debuisset, haec vero deficiat, et de illa, tanquam re facti auctores fileant, non sine ratione legum vim Speculo negamus.

(c) Conuenit enim inter Christianum II. regem atque Holsatiae ordines : *Vti lites omnes dirimantur in Holsatia iuxta vetera statuta, ex Saxonici iuris codice SPECVLO SAXONIAE dicto.* Apud IO. MEVRSIVM *Hist. Danic.* lib. III. p. 28.

(d) Sic in tabulis, quas exhibet CONRING cap. XXXI. SIGISMUNDVS III. Pol. Rex : *Sigismundus auus noster grauisimus et aetatis suae regum pater, SPECVLVM IVRIS SAXONICI et illud idem IVS MVNICIPALE docti viri Iaski lucubratione et commendatione illustratum, publicari per regnum et ditiones suas voluit eidemque auctoritatem tribuit.*

§. XIII.

Glossae.

Summa, qua Speculum erat, auctoritas varios praeclarae nobilitatis viros excitauit, ut glosfis obscurum illustrarent textum; Ex his sunt BYRCARDVS a SCHRAPLAV, Archiepiscopus Magdeburgensis, OTTO de FALCKENSTEIN, VOLRA-

VOLRADVS a DREYENLEBEN, CONRADVS a ROSLAV, HENRICVS a BARTENSLEBEN, THEODERICVS a LEWENDER, BVRCARDVS de MANGENFELD, GERCKE a KERTAV et DAMIANVS a BVXDORF, de quibus singulis accuratius egit LVDOVICI. (a)

(a) *In praef. edit. Spec. Sax. praemissa §. XVI. seqq.*

§. XIII.

Duplicis autem generis, latinas nempe et Germanicas habemus glossas, a se inuicem diuersas. Germanicis breviores quidem sunt latinae, (a) ast in eo inter se conueniunt tam latinae, quam Germanicae, quod mores patrios ex iuribus peregrinis Romano sc. et Canonico illustrent, et sic ius patrium cum peregrino absurde confundant. (b) Vtraque editionibus, tam Augustanae de anno MDXVI., quam Losfianae et Zobelianae est adiecta.

(a) LVDOVICI *in praefat. Spec. Sax. §. XXIII.*

(b) BRVNQVELL *hist. iur. P. III. c. VI. §. XIII.*

§. XV.

Haec ab Epkone a Repkau consuetudini-

*xonicum
latius su-
munt.*

tudinum Saxoniae facta collectio proprie SPECVLVM dicitur SAXONICVM. Alii vero Speculi Saxonici nomine non Speculum solum proprie sic dictum, seu ius prouinciale Saxonicum, *das Sächsishe Land-Recht*, sed etiam ius municipale, *das Sächsishe Weichbild*, et feudale, *das Sächsishe Lehn-Recht*, intelligunt. Hic de iure municipali, de feudali, in historia iuris feudalis dicemus.

§. XVI.

*Ius Weich-
bildicum
quid sit.*

IVS WEICHBILDICVM Magdeburgense, *das Magdeburgische Weichbild* (a) est Collectio consuetudinum Saxonicarum, ex Magdeburgensium Scabiorum decisionibus auctarum mutatarumque.

(a) Vox Weichbildum deriuatur ab antiqua Saxonum voce WIC, ciuitas v. SPELMANNI *glossarium*, et BILD, imago, quae erigebantur, ad denotandam ciuitatis iurisdictionem. Varii autem sunt significatus huius vocis. Denotat enim 1) urbem, 2) iurisdictionem urbis, 3) Ius ciuitatis. Vide HOFFMANN *spec. coni. polit. Per. V. sect. II. §. 2. n. d. RICCI-VM in zuverlässigen Entwurff von Statuten*, p. 17. seqq.

§. XVII.

§. XVII.

Quae enim Ottonum temporibus ad summum euecta erat splendorem Magdeburgensium ciuitas, (a) partim primatu Archi - Episcopi, partim urbis celebritate, singularem quoque iustitiae laudem est consecuta. Hinc ibi

*Origo et
auctoritas
Scabinorum
Magdeburgensium.*

Saeculo XII. constitutum est Scabinorum collegium, quod a Burggrauiis Saxonis dependebat, et secundum Saxonum consuetudines iudicabat. (c) Ad hoc vndique iure Saxonico viuentes confluebant, et vel dubiae litis decisionem, vel consuetudinum incertarum explicationem petebant.

(a) Varia sunt, quae Ottones ad Magdeburgensium contulere splendorem. Sed falsitatis vitio laborare videntur, quibus nimis gloriantur, Ottonis I. priuilegia, in pace licet Westphalica Art. XI. adprobata. Vide LEVBERVM in *Tr. de Stapula Saxon.* p. 406. et in *Tr. cui titulus: Discurs über etliche der Stadt Magdeburg in Sachsen gerühmten alten Priuilegiis*, quem libellum T. III. *Actor. pacis Westphalicae* praemisit de patria immortaliter meritis, ILL. a MEIERN.

(b) ILL. de LVDEWIG diss. *de iure primatus Germaniae.*

(c) HOFFMANN in *spec. coni. polit. Per. V. sect. II. §. 2. n. d.*

§. XVIII.

*Ad quos
saepe ad-
pellatum.*

Hinc saeculo XII. XIII. XIII. (a) ex Polonia, Bohemia, Porusfia, Lufatia aliisque, iure Saxonico viuentibus, prouinciis Magdeburgum saepius appellatum (b) legimus. Ea enim dum prouinciarum erat conditio, vt pleraeque aut nullas plane, aut admodum paucas, haberent leges. Quae cum decidendis non sufficerent litibus, Saxonicas receperunt in subsidium consuetudines. Ad quas declarandas, Magdeburgenses, et legum iustitia et aequitatis laude celeberrimos adibant, ab iisque decifionem accipiebant. (c)

(a) Hoc autem saeculo variis prouinciis adpellatio ad Magdeburgenses est interdicta. Sic CASIMIRVS III. anno MCCCLVI. omnes interdixit adpellationes ad Magdeburgenses sub poena amissionis omnium bonorum. Diploma exhibet DLVGOSVS *in hist. Polon.* T. I. lib. VIII. p. 1105.

(b) Ex quibus tamen non colligas, Magdeburgensibus iurisdictionem competiisse in has prouincias, eorum potius responsa non aliam, quam consilia, obligationem habebant. Rem illustrat responsum, quod ciuitati G. consulenti doctissimum dedit ILL. de LVDEWIG *in consil. Hal.* T. II. n. XI. p. 1023. Conf. quoque OCKEL *in Tr. de Palatio regio.*

(c) Ex

(c) Ex Polonia, Bohemia, Silesia, Porussia, Lusatia etc. adpellationes Magdeburgum esse factas, variis confirmat auctorum locis, GOLDASTVS *de R. Bohemiae iuribus ac priuilegiis*.

§. XVIII.

Ex obseruantis et decisionibus Sca-
binorum Magdeburgensium, additis
quibusdam ciuitatis statutis, (a) colle-
ctum est WEICHBILDVM MAGDE-
BURGICVM, *das Magdeburgische Weich-*
bild. Cum vero in decidendis causis
ius Saxonicum, et, quod in Germa-
niae fora iam penetrauerat, ius Roma-
num, Magdeburgenses adhiberent, non
potuit, quin varia Speculi Saxonici (b)
et Iuris Romani (c) capita in ius Weich-
bildicum migrarent.

(a) E. g. Art. XVIII. et XXXIII. *des Weich-*
bilds.

(b) Inde COLERVS *in orat. de iur. Sax.* illud
epitomen iuris Saxonici dicit. GRYPHIAN-
DER *de Weichbildis* cap. 51. Plurimas nugas,
et praesertim, quas exhibet, fabulas ius Weich-
bildicum ex Saxonico Speculo recenset HOFF-
MANN *spec. de orig. Iur. Germ.* Per. V. sect.
II. §. 2. n. f.

(c) AENEAS SYLVIVS *Europa* c. XXIII.
Magistratus urbis (Magdeb.) ius ciuile Roma-

norum abbreviatum et Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit. Quod tamen nimis audacter dictum.

§. XX.

De aetate huius collectionis certi quid definire, non licet. Glossa quidem Ottoni M. et Ottoni II. eius originem adscribit; (a) Sed quam falso, alii iam fatis monstrarunt. (b) Etenim Weichbildum de Ottonibus tanquam dudum defunctis semper loquitur: quin art. III. Friderici I. et Henrici VI., art. XXVIII. eiusdem Friderici I., art. LV. Ottonis III. constitutiones recitat. (c) Imo cum post Speculum Saxonicum ius Weichbildicum, (d) Ius vero Saxonicum intra annos MCCXV. et MCCXXX. fit collectum; (e) fatis patet, eorum probandam esse sententiam, (f) qui ineunte saeculo XIII. ius Weichbildicum collectum putant.

(a) Eius enim verba ad art. X. haec sunt: *Kayser Otto stiftet die Stadt Magdeburg, und bestetigt da denn Stätten, die an Magdeburg gestiftet werden, Weichbilds-Rechte. Nach diesen war zum König gekohrn, der rothe König Otto, der bestätigte zu Magdeburg das Weichbilds-Recht mit der weissesten Rath, nach ihren selbst*

selbst Willkühr, und hieß dasselbe Recht aus den Sachsen-Spiegel nehmen, und setzte dazu was in den Sachsen-Spiegel so deutlich nicht gesetzt war.

(b) H. CONRING de O. I. G. c. XVIII. GRYPHIANDER de Weichbildis cap. LI. LEVBER de Stapula Sax. et in discours von der Stadt Magdeburg in Sachsen gerühmten alten privilegiis.

(c) Sunt verba CONRINGII l. c.

(d) Vide §. anteced. et eius not. b.

(e) Vide §. VII. p. 92.

(f) E. g. GRYPHIANDER c. I. CONRING l. c. RICCIUS in Entwurff von Statuten lib. I. c. XI. §. 14. aliique.

§. XXI.

Quae de collectore scimus, itidem *Quis sit* sunt incerta. Et licet glossa BURCARDUM a MANGELNFELD, Ottonis II. Cancellarium, nobis auctorem sistat, *auctor collectionis.* (a) errasse tamen glossatorem exinde patet, quod Weichbildum longe post Ottonis II. tempora demum est collectum.

(a) Artic. X. et CXXXVIII.

§. XXII.

Recentioris aetatis est, (a) qui ac- *De ponte* cesfit quibusdam editionibus PONS IV- *iudiciario* DICIARIUS *der Richtfleig über Land und* *G 5 Lebn-*

Lebn-Recht. In hoc libello formulae et modi procedendi, illis temporibus vſitati, tam intuitu cauſſarum ciuiliū, quam criminalium, item feudalium, traduntur. Eius auctor, ſi gloſſae fides habenda, eſt, quem §. praec. memorauimus, BURCARDVS a MANGELNFELD.

(a) Fabula eſt, quam tradunt, FRIDERICVM BARBAROSSAM Mediolani 1178. eum publicaffe. Eſt enim *der Richtſteig*, quaſi introductio in Speculum Saxonicum, quod Friderici Barbaroſſae nondum extitit temporibus. THOMASIVS *de concept. et intent. conſtit. Carol.*

(b) Ad art. X. Weichbildi. Confer quoque LVDOVICI *in praefat. Speculi Sax.* §. XXV.

§. XXIII.

Prouin-

*ciar. quae
iuribus v-
tebantur
Saxonis,
varia con-
ditio.*

Varia erat prouinciarum, quae iuribus vtebantur Saxonis, conditio. Quaedam iure viuebant prouinciali ſ. Speculo Saxonico (a) eique legis tribuebant valorem. Aliae vero Speculo nullum plane, aut modo libelli, de conſuetudine teſtantis, auctoritatem concedebant. Rurſus quaedam iuri municipali vim legis adſcripſerunt, quam alii ei negarunt.

§. XXIII.

§. XXIII.

Hodie in plerisque prouinciis Spe- *Qui hodie*
culum Saxonicum est abrogatum. *fit Speculi*
Et licet iura Saxonica in multis adhuc *Sax. et*
obseruentur prouinciis, non tamen *Weichb.*
Speculum Saxonicum, seu ius Weich- *usus.*
bildicum, sed ius Saxonicum, quate-
nus consuetudine introductum et re-
ceptum est, decidendi norma habetur.
Imo in ipsa Saxonia tam electorali,
quam ducali, horum non adeo magna
librorum auctoritas est, quippe qui-
bus non aliam in foro fidem adscri-
bunt, quam testi, de consuetudine de-
ponenti, attribuunt. (a)

(a) RAVCHBAR XI. qu. 38. n. 28. HARTM.
PIST. Part. I. qu. 16. n. 11. STRVV. *Syn-*
tagma iur. feud. C. I. §. 8. n. 2. LYNCKER
decis. 1264. HORN. *iurispr. feud.* HOFF-
MANN *Spec. coni. Per. V. sect. I. p. 117. n. p.*

SECTIO II.

DE SPECVLO SVEVICO SEV
ALEMANNICO.

§. XXV.

In duas diuisam partes omnem fuisse *Germaniæ*
Germaniam, iam supra monuimus. *diuisio et*
Eius

occasio Sp. Suen. Eius septentrionalem partem, Saxoniam appellarunt, meridionalem vero Alemannia constituit, et vernaculo imperium, *das Reich*, κατ' ἐξοχήν vocatur. (a) Saxonum igitur moribus in scripturam redactis, Alamannorum quoque consuetudines erant colligendae. Inde SPECVLVM enatum est ALAMANNICVM seu SVEVICVM, quo iura populorum, qui Francorum legibus vivebant, erant perscripta. (b)

(a) SCHILTER *in praefat. Cod. Alem. feudalis.*

(b) Sub his populis continebantur omnes, qui Germaniam primam, quam Romani olim vocarunt, Heluetiam, Rhaetiam, Sueviam, Franconiam, Hasiam, Bauariam, Austriam incolebant. Omnes vero hae prouinciae a Carolo M. erant deuictae, antequam ad eius imperium Saxones redigerentur. Hinc Francici populi Saxonibus opponuntur, ficque ius Alemannicum, Suevicum, Francicum vnum idemque est. SCHILTER *loco cit.*

§. XXVI.

Eius auctor.

Huius collectionis incertus est auctor, et licet MELCHIOR GOLDASTVS (a) BERCHTOLDVM, Comitem de GRIMMENSTEIN, auctorem fuisse contendat, non alii tamen fundamento, quam dubiae

biae auctoritatis rationi GOTHOFREDI
a RAMMINGEN eius innititur opinio.

(a) In praefatione *der Reichs-Satzungen* T. I, cui
Sueuicae insertae sunt leges.

§. XXVII.

Inscriptio, quae in antiquis quibus-*Aetas Sp.*
dam codicibus habetur, Carolo M. e-*Sueuici et*
ius originem adscribit. (a) Sed dubiae *de hac*
sanitatis et non omni maior exceptio-*glossa.*
ne haec est inscriptio. Variat enim
in plerisque editionibus, (b) in aliis
vero plane omissa est, (c) et de recen-
tioribus longe temporibus loquuntur,
quae Speculo insunt, dispositiones. (d)
Hinc ex more, quo plerique Germa-
niae populi suarum legum originem (e)
Carolo M. adscribunt, hanc quoque
inscriptionem profluxisse, non est,
quod dubitemus.

(a) Sic in codice, quem Nob. Dom. a BERGER
edidit: *Hie hebt sich an Kunig Karls Land-
Recht Puech.*

(b) Vide HARPRECHT a HARPRECHT-
STEIN in *Non-vsu Speculi Sueuici* P. I. p. 88.

(c) Sic in editione MEICHNERIANA, quae
prodiit Francofurti, MDLXXVI. et in anti-
quisimo Ambrosiano Codice Viennensi non
habetur, de quo vide LAMBECEIVM *Bibl.*
Vindeb. lib. II. C. CVIII. n. 140.

(d) Vid.

(d) Vide Art. CXXXIII. editionis SCHANNAT, in quo mentio fit Friderici II. imper.

(e) Omnes Germaniae populi leges a Carolo M. accepisse, certum est ex capite primo. Et licet extincta Carolingorum stirpe eorum leges exoleuerint, vid. C. II. §. 1. pleraeque tamen, ut mores a iudicibus, linguae latinae ignaris, obseruabantur. Hinc non absque ratione Germaniae populi omnes suarum legum origines Carolo M. adscribunt.

§. XXVIII.

*Lambecii
sententia.*

LAMBECIVS (a) Friderici II. temporibus Speculi Sueuici originem adscribit, motus codice Ambrasiano, cuius antiquitatem ad Friderici II. ascendere tempora, eoque omnes a Rudolpho I. ad Maximilianum I. usque imperatores usos fuisse putat. Sed ad probandam, quam suscipit, sententiam, argumentis LAMBECIVM destitui idoneis, vberius monstrauit CHRISTIANVS THOMASIVS. (b)

(a) *In bibl. Vindeb.* L. II. c. CVIII. n. 140. p. 825.

(b) *In select. hist. iur. feud.* §. XXXXVIII. et XXXXVIII.

§. XXVIII.

*Schilteri
opinio.*

SCHILTERVS ad Ottonis III. ascendit tempora, quem in primis Francofur-

cofurti MCCVIII. habitis comitiis, antequam expeditionem susciperet Romanam, publica auctoritate hanc a Carolo M. ceptam et priuatim auctam collectionem adprobasse, sibi persuadet. (a) Probare suam conatur sententiam 1) codice MScto Argentinensi, in cuius calce haec habentur verba: *Diese Satzung, und die Recht, als hievorgeschrieben, ist geschehen zu Nürnberg, in den gebotbenen Hoffe, an den Mittag nach S. Martins-Tag des Bischoffs, da man zehlt von Gottes Geburt tausend Johre in den achten Johr des ersten Johr unsers Reichs.* 2) GOTFRIDO MONACHO S. PANTALEONIS apud Agrippinenses testimonium denunciat, et ex eius Chronico ad A. MCCVIII. haec adducit verba: *Rex primo, deinde caeteri principes iurant firmam pacem terrarumque seruandam, omnes iniustas exactiones vectigalium deponendas, omnia etiam iura a Carolo Magno instituta obseruanda et tenenda.* Sed quod ad primum SCHILTERI argumentum attinet, in aliis editionibus subscriptio, ad quam prouocat, non habetur, (b) imo
ipfi

ipsi suspecta SCHILTERO videtur. (c) Hinc in ea errorem fuisse et annum saeculi, nempe secundi, in MScto omissum esse, absque ratione diuinatur. Deinde verba GOTFRIDI adducta, ut recte monet THOMASIVS, (d) non probant, sed rem iam probatam solum illustrant. Loquuntur enim de legibus, et an Speculum intelligatur Sueuicum, ex iis vix colliges.

(a) In praefat. *Cod. iur. Alemann. feud.* §. XV.

(b) Vide HARPRECHT de *Non-vsu Speculi Sueuici*. P. I. p. 94.

(c) Quod ut eo melius pateat, verba adpone mus ipsa SCHILTERIANA, praefat. cit. §. XV. *Cuius rei insigne testimonium ex antiquiori codice MS. Argentinensi extat in calce libri huius, nisi quod imperitia amanuensis nomen imperatoris omissum, sed et exprimendis annis error, ut videtur, commissus. E. ex ipsa SCHILTERI sententia ab imperito scribente est codicis subscriptio Argentinensis.*

(d) In *Select. hist. iur. feud.* §. L. et LI. qui pluribus contra SCHILTERVM disputat. Conf. quoque HARPRECHT l. c. et seqq.

§. XXX.

*Conringii
sententia.*

CONRINGIVS et qui ei adsentit IO. SALOMON BRVNQVELL (a) saeculo XIII. demum Speculum conditum
pu-

putant Sueuicum. Sunt enim verba CONRINGII: (b) *Ad tempus quod attinet, affirmauerim pene, Saeculo demum decimo quarto librum illum elaboratum esse. Namque L. I. C. CCCLVIII. ita scribitur: Wir lesen auch, daß Innocentius der Pabst entsetzt Kayser Otten von dem Römischen Reich durch ander sein Unrecht. Narrantur itaque Ottonis III. et Innocentii III. res, vt vetustae et non nisi lectione acceptae. Friderici II. mentio fit epilogo libri II., vsus decreti et decretalium in foro lib. I. C. V. De papae tamen in Caesarem auctoritate passim ita loquitur, vt mos non tulit Ludouico Bauaro imperante. Itaque forte paulo ante haec tempora hic codex confectus est. Sed nec memoratae Ottonis III. et Friderici II. res, nec citatus decretalium in Germania vsus, impediunt, quo minus saeculo XIII. originem huius collectionis adscribamus. Omnia enim haec iam saeculo XIII. sunt facta.*

(a) *In historia Iur. P. III. cap. VI. §. XXIII.*

(b) *In orig. iur. Germ. C. XXX. fine.*

Hellfeld. Hist. I. Germ.

H

§. XXXI.

§. XXXI.

*Inter an-
num
MCC-
XXXV.
et MCC-
LXXX.
conditum
est.*

Si igitur dicendum quod res est, Speculum Sueuicum inter annum MCCXXXV. et MCCLXXX. videtur confectum. In eo enim, tanquam rei antiquissimae, mentio fit Ottonis III., ab Innocentio III. anno Christi MCCXII. factae, excommunicationis. (a) Imo ad Fridericum II. tam in epilogo, quam in articulo CXXXIII., (b) prouocatur et speciatim in posteriori loco res Friderici II., tanquam recenter gestae, commemorantur. Hinc post Friderici II. tempora, qui anno MCCL. obiit, Speculum collectum recte putamus. Illud vero ante annum MCCLXXX. esse compilatum, exinde patet, quod loco regis Bohemiae duci Bauariae electoralis dignitas et Archipincernatus tribuatur. (c) Hanc enim dignitatem, regi Bohemiae competentem, Wenceslao Monocolo, Bohemiae regi, quia Germano natus non erat sanguine, Fridericus II. ademerat, et in Bauariae ducem contulerat. Qui eam quo-

quoque retinuit, donec a Rudolpho I.,
 lite anno Chr. MCCLXXX. decisa,
 Bohemiae (d) regi decreto est restitu-
 ta. Ergo ante annum MCCLXXX,
 quo electoris dignitas Bauariae ducibus
 adempta, et regi Bohemiae restituta est,
 Speculum conditum est Sueuicum.

(a) Sunt enim verba Speculi Sueu. Cap. CCC-
 XXXV. p. 340. edit. BERGERI: *wir lesen
 auch, daß Innocentius der Pabst entsetzt Kay-
 ser Otten vom Romischen Reich, durch ander
 sein Unrecht etc.*

(b) Editionis SCHANNATI. Verba haec sunt:
*Verräther heißen wir die mit Red ein verläum-
 den, also, daß sy in sagen von seiner Chri-
 stenheit, als die Myner Brüder Kayser Fried-
 rich teten, daß sy auf in klagten, er wäre So-
 domita, oder er heb das Vieh verunreint, oder
 er sy ein Ketzer - - dy schreibent Brieff. -
 und werffent die Brieff an die Straß, da sie die
 Laut aufheben und sie das teten el die Myner
 Brüder den Kayser Fridreichen etc.*

(c) Sic art. III. edit. SCHANNATI haec sunt
 verba: *Der Vierd an der Stimm ist der Her-
 zog von Bayern des Reichs Schenck, der soll
 dem Chunick den ersten Becher tragen.*

(d) TOLNER Cap. III. hist. Palat. p. 118. 119.
 HERTIVS de renouato Rom. Germ. imperii
 et Regni Boh. nexu §. 9. ILL. de LVDEWIG
 diff. de suffragio regis Bohemiae.

§. XXXII.

*Ex Speculo Saxoni-
co est ex-
scriptum.*

Conuenit cum Speculo Saxonico Sueuicum, et vnum ex altero haud raro quoad ipsa exscriptum est verba. (a) Saxoniae vero Speculum cum ante annum MCCXXXV. (b) et sic ante Speculum Sueuicum fit collectum, (c) facile patet, Speculi Sueuici collectorem Saxonicum exscripsisse.

(a) Hoc facile inspicienti patet. Sic in art. III. V. VI. Spec. Sax. eadem habentur, quae in cap. VII. CCLI. CCLIII. Spec. Sueu. inuenies.

(b) Vide Cap. III. Sect. I.

(c) Hoc negant LAMBECIUS in *bibl. Vindeb.* lib. II. C. CVIII. SPEIDEL voce *Schwaben-Spiegel* et SCHILTER in praefat. *ad Ius Alam. Feud.* Eorum argumenta sunt: 1) stili- lum Speculi Saxonici minorem vetustatem fapere ac Sueuici. 2) Speculum Sueuicum pleraque multo plenius tradere, quam Saxonicum. Quemadmodum autem Speculi Saxonici stilius eiusdem ac Sueuici est antiquitatis, ita inuentis facile aliquid additur. Et sic lubrica sunt haec argumenta.

§. XXXIII.

*Fontes
Speculi
Sueuici.*

Imo si recte rem definire cupis, Speculum Sueuicum est Speculum Saxonicum, moribus Sueuicis accommodatum. (a) Hinc fontes Speculi Sueuici sunt

sunt 1) mores populorum, Germaniam incolentes meridionalem, 2) Speculum Saxonicum (b) et 3) Ius Romanum. (c)

(a) Cui sententiae fauet THOMASIVS *in hist. iuris Romano-Germ.* §. 105. et III. id. *in selectis hist. iur. feud.* §. 44.

(b) Cuius ineptias, fabulas et somnia adoptavit pleraque, e.g. Confer art. III. *Spec. Sax.* cum art. VII. *Spec. Suen.* edit. MEICHSNERRIANAE.

(c) Nisi Speculum Saxonicum Sueuico antiquius esse aliunde, sane ex nimio in Sueuico iuris Romani usu, pateret. Hoc enim plus, quam tertia parte ex iure Romano excerptum videtur. Vide HOFFMANN *coniect. Pol. de statu leg. Germ.* Per. V. sect. III. §. 2. n. a.

§. XXXIII.

Inter virtutes huius Speculi se prae *Iudicium.* caeteris commendat ordo, qui melior est, quam in Speculo Saxónico, et variae, ad ius Germaniae illustrandum spectantes, observationes. Sed nec minora sunt vitia. Multas enim iuris publici et historiae habet ineptias, (a) multasque superstitiones. Nimium pontificis extollitur potestas et poenarum singularis est rigor.

(a) Vid. HOFFMANN *Spec. leg. Germ.* Per. V. sect. III. §. 2.

§. XXXV.

*Auctori-
tas.*

Maiores quoque Speculi Saxonici, quam Sueuici, fuit auctoritas. Dum illud, in plures receptum prouincias, in quibusdam legis obtinuit valorem, hoc vero talem obtinuisse, nullibi apud scriptores inuenimus. (a) Non aliam igitur Sueviae Speculo auctoritatem tribuimus, quam habent, qui de consuetudine testantur, auctores. Sane hodie nullius amplius in foro vigoris habetur. (b)

(a) Licet enim interdum ad ius Sueuicum a scriptoribus prouocetur, aliud tamen est ius Sueuicum, quo consuetudines Sueuorum intelliguntur, aliud illud volumen, quod Speculi Sueuici nomine venit. HOFFMANN *in spec. Iur. Germ.* Per. V. sect. III. §. 2. n. 1.

(b) Prae caeteris de usu Speculi Sueu. egit HARPRECHT a HARPRECHTSTEIN *in Tr. de Non-usu Speculi Sueuici moderno* Kilon. 1724. 4to.

§. XXXVI.

*Iudicium
de editio-
nibus.*

Varii, tam impressi, quam MSti, extant Speculi Sueuici Codices, inter se tamen nec ordine, nec numero capitulum, nec in ipsa re haud raro conuenientes, quod manifestum praebet argumentum, non publica, sed priuata aucto-

auctoritate, hunc codicem esse collectum, eiusque singulis exemplaribus pro arbitrio a quolibet esse aliquid modo additum, modo detractum, modo quoque mutatum.

§. XXXVII.

Ex impressis editionibus prima, vt *Impressae* vulgo tradunt, est, quae A. MDV. MA-*editiones.* THIAE HUPFUFFII opera Argentorati prodiit. Antiquiorem tamen habuisse BRVNQVELLIVM, ipse testatur. (a) Hupfuffii editionem secuta est altera, cura SEBASTIANI MEICHSNERI A. MDLXI. sub tit. *Kayserliche und Königliche Land - und Lehn - Recht*, publicata. Nec minus MELCHIOR GOLDASTVS T. I. *derer Reichs-Satzungen*, IOAN STEPHANVS BVRGEMEISTER *in corpore iuris Germ.* Speculum edidere. Recentiores vero sunt editiones, IO. FRIDER. SCHANNAT. T. I. *der Sammlung alter Historischer Schrifften und Documenten*, et NOB. DOM. de BERGER sub tit. *Collatio Codicis iuris Alamann. tam prouincialis, quam feudalis etc.* Lipsiae 1726. 4to.

(a) Hist. iur. P. III. C. VI.

SECTIO III.

DE

RECESSIBVS IMPERII.

§. XXXVIII.

*De consti-
tut. impe-
rial.*

Ex quo Germaniae populi in vnam coaluere societatem, (a) de rebus imperii ex imperatoris et statuum consensu in comitiis est statutum. (b) Haec imperii conclusa certae in scripturam redactae non includebantur formulae, sed tanquam consuetudines a statibus obseruabantur. Eorum sententiam haud raro historiarum scriptores adnotarunt, ex quibus collecta, nomine Constitutionum imperialium *de-
rer Reichs-Satzungen* veniunt. (c)

(a) MAVRITIVS *de Recesibus imperii* §. 1.
SPENER *ius publicum* lib. I. C. VIII. §. 2.
et qui prae caeteris laudandus ILL. KEMMERICH *in introduct. in ius publ.* lib. II. c. 4.
§. 4.

(b) Iam ante Carolingorum tempora, quicquid ad salutem reipublicae pertinere videbatur, in comitiis a singulis populis est sancitum, sed particularia haec erant comitiorum conclusa. Carolingorum vero temporibus, quaedam iam in comitiis sunt constituta, vniuersam spectantia Germaniam.

(c) SPENER *ius publ.* lib. I. C. VIII. §. 1. et 2.
§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

A Friderici II. temporibus inter Im- *Origo et*
 peratores et imperii status initae con- *defin. Rec.*
 unctiones, certae formulae inclusae, *imper.*
 litteris perscribebantur. (a) Hae con-
sensu imperatoris et imperii statuum initae
et certae, in scripturam redactae, formu-
lae inclusae conuentiones (b) RECESSVS
 dicuntur IMPERII, (c) ex eo, quod
 circa discessum statuum a comitiis con-
 cludantur et promulgentur. Vnde et-
 iam plerumque haec formula Recessi-
 bus adiici solet: *Daß dieses der Abschied,*
wormit die Stände von einander geschie-
den. (d)

(a) SPENER *ius publ.* T. I. C. VIII. §. I. p.
 217. fin.

(b) Esse imperii Recessus conuentiones, prologi
 et epilogi omnium fere Recessuum confirmant.
 E. g. in Rec. de anno MD. *Wir Maximili-*
an - - bekennen, daß wir uns mit obbenann-
ten Churfürsten und gemeiner Versammlung
gegenwärtigen Reichstags dieser nachfolgenden
Ordnung, Satzung und Artickeln vereinigt,
Verträgen, und deshalb mit und gegen einan-
der Contracts weis vereinigt, verpflichtet und
beschrieben haben.

(c) Conuenit haec definitio cum ea, quam de-
 dit, in formandis rerum notionibus distinctis

excellens prae caeteris ILL. KEMMERICH
in *introducť. ad ius publ.* L. II. c. 3. §. 3.

(d) STRVV. in *Syntagm. iur. publ.* C. VI. ILL.
KEMMERICH. l. c.

§. XXXX.

*Eorum
diuisio.*

Qui ad imperii Recessus requiritur
statuum imperii consensus, vel per
ipsum imperii status, vel, qui eos reprae-
sentant, imperii deputatos declara-
tur. (a) Inde Recessuum Imperii ori-
tur distinctio in VNIVERSALES et PAR-
TICVLARES: illi in comitiis generali-
bus, ad quae omnes conuocati sunt
status, concipiuntur, posteriores vero
per imperii deputatos constituuntur et
dicuntur *Reichs-Deputations-Abschiede*. (b)
Vtriusque generis Recessus non quoad
obligandi, sed solummodo constituen-
di, modum differunt. (c)

(a) De his vide STRVV. *Syntagm. iur. publ.*
C. XXIII. §. 59. seqq. KEMMERICH *ius
publ.* l. c.

(b) Tales sunt e. g. Recessus de anno 1564. et
1600. ILL. KEMMERICH l. c. §. 17.

(c) SPENER *ius publ.* P. I. C. VIII. §. 5.

§. XXXXI.

*Eorum
contenta.*

Ad publicum imperii statum ordi-
nandum proprie celebrantur comitia,
hinc

hinc in Recessibus proprie non nisi causae publicae spectantes utilitatem decidendae essent. Sed cum privatorum quoque iura interdum publica attingunt commoda, in Recessibus Imperii haud raro de privatis quoque rebus est constitutum. Nos non publica, sed privata respicientes iura, de Recessibus, quatenus ius definiunt privatum, hic sumus acturi.

§. XXXII.

Inter Recessus, de privatorum constituentes iuribus, praecipuus est, qui, *Inter Rec. de iure* stabilita post tricennale bellum imperii *privato-* pace, Ratisbonae anno 1654. est pu- *rum est* blicatus. In hoc enim collapsa per tri- *ille de A. 1654.* cennale bellum iustitia restituitur; de camerae emendatione, de litibus amputandis, de statutis et consuetudinibus observandis, aliisque statuitur. Hinc sedula eius lectio prae caeteris iurisprivati cultoribus est commendanda.

§. XXXIII.

Operae proinde pretium fecere, qui *Ad hunc* dispositiones huius Recessus suis illu- *commen-* stra- *tarii.*

strarunt commentariis, quales IOAN. WOLFFGANG TEXTORI, VLRICO OBRECHTO et PAVLO GAMBSIO debemus.

§. XXXXIII.

Cur dicatur ultimus.

Hic nouissimus dicitur Recessus, quia post eum prodiit nullus. Recessus enim a statibus, finitis comitiis decedentibus, fiunt; haec vero ab anno MDCLXXII. quo conuocata sunt, adhuc durant, ficque nouus fieri non potuit Recessus. (a)

(a) SPENER *ius publ.* L.I. C.VIII. §. 9.

§. XXXXV.

Editiones Recessuum

Variae Recessuum extant editiones; antiquissima, quam vidi, prodiit Monachi 1501. sub tit. *Das Buch des heiligen Römischen Reichs Unterhaltung.* Hanc secutae sunt editiones PETRI TRACHENS Spirae 1527. aliaeque partim imperfectae, partim multis laborantes vitiis. Vberior quidem est collectio MELCHIORIS GOLDASTI, varia tamen exhibet figmenta et multa, quae ad Recessus Imperii referri nequeunt. Quae recentioris aetatis sunt Recessuum

um

um collectiones, veluti illa de anno MDCLXXXII. et nouissima de anno MDCCXX. meliores quidem sunt, sed pluribus adhuc vitiis scatent,

§. XXXXVI.

Recessus Imperii sunt conuentiones. *Valor Re-*
Iam vero conuentionum ea est natura, *cess. in*
vt obligent paciscentes, hinc quin Re-*privato-*
cessus Imperii sint obligatorii, vix est *rum caus-*
quod dubitemus. Et quidem, si de *sis.*
statu publico Recessus statuunt, eorum
dubio caret obligatio. De priuatorum
vero iuribus si disponunt, plura de eo-
rum valore mouentur dubia. Hic
nobis prae caeteris examinandae sunt
quaestiones, an status imperii sint ob-
stricti ad introducendos in suis terri-
toriis Imperii Recessus? Et an intro-
ductos abrogare possint?

§. XXXXVII.

Iam vero imperii status in suis pro- *Quomodo*
uinciis ex superioritate, qua gaudent, *valeant*
territoriali, leges ferendi, latasque ab- *Recessus*
rogandi potestate sunt praediti. Ex *Imperii in*
eorum igitur arbitrio pendet, leges, *statuum*
quas *territoriis*

quas volunt, probandi, eorumque libertas nullis, nisi expresse renunciant, (b) circumscribi potest limitibus. Et licet in comitiis receptionem et conseruationem Imperii Recessuum pactis promittant, horum tamen, vt omnium pactorum, ea est natura, vt obligent rebus sic stantibus ; quatenus igitur reipublicae status abrogationem Recessuum in statuum prouinciis suadet, principes contra Imperii Recessus statuere, iisque derogare posse, vix est quod dubitemus. (c) Exinde patet, Recessus Imperii, quatenus leges continent priuatas, valere ex receptione pactitia tamdiu, quam eorum non abrogatus est valor prouinciali quodam iure.

(a) Confer doctissimam dissertationem HERTII *de superioritate territoriali* §. XXV.

(b) Exinde patet, non indigere conseruandi iuris causa protestatione, quam tamen interposuisse, Saxoniae electorem et Holsatiae ducem anno MDXXI., scimus. SPENER *iur. publ.* lib. II. C. VIII. §. 12. n. a.

(c) THOMASII *diff. de potest. legislatoria statuum imperii contra ius commune*. ILL. KEMMERICH *introducť. in ius publ.* lib. II. C. III. §. 15. SPENER *iur. publ.* II. C. VIII. §. 12.

SECTIO III.

DE

IVRE GERMANORVM CON-
SVETVDINARIO.

§. XXXXVIII.

Plus semper apud Germanos boni ^{Germani} mores, quam alibi leges, valere ^{semper} scriptae. Hinc non durante solum re- ^{consuetu-} gnatrice in Germania Carolingorum ^{dinibus} familia, sed ea quoque extincta, legi- ^{usi.} bus vixere non scriptis, imo adhuc va-
riis vtuntur consuetudinibus.

§. XXXXVIII.

Harum vero longe alia, quam Ro- ^{Earum} manorum, est natura. (a) Quaedam ^{origo.} enim a primordiis republicae suas de-
ducunt origines, quas, tanquam a ma-
ioribus traditas, violare, summum vi-
debatur nefas. Aliae pactis, aliae ex-
pressis innituntur legibus, quibus ple-
rasque Germanorum consuetudines
sua debere primordia, vix est, quod
dubitemus. Varias enim apud Ger-
manos condebantur leges, quarum
memoria non litteris, sed consuetu-
dini-

dinibus seruata, legis habuit valorem. (b)

(a) Apud Romanos solo usu consuetudines introducebantur; apud Germanos vero pleraeque ex legibus, quarum extincta erat memoria, sunt ortae. Imo ipsae leges a Germanis consuetudines esse vocatas, obseruat ILL. ESTOR in *obseruat. iur. feud. I.* et vberius in *Analectis Fuldensibus* p. 3. et 4.

(b) HOFFMANN in *Spec. Leg. Germ.* sect. VI. BVRI *Erläuterung des teutschen Lehn-Rechts*, Cap. I. §. 3. p. 78. THOMASII *Diff. de iure consuetudinis et obseruantiae*.

§. L.

Diuisio

earum in vniuersales et particul.

Consuetudines Germanorum vel vniuersam Germaniam, vel modo vnicum eius populum spectant, et hinc in VNIVERSALES et PARTICVLARES diuiduntur. Ad vniuersales pertinet, quod dotem non vxor marito, sed vxori maritus, offerret, consentientibus parentibus et propinquis. (a) Particularis exemplum de Tencteris habet TACITVS, (b) apud eos nempe ex hereditariis rebus excepisse filium, non vt caetera maximum natu, sed ferociorem bello et meliorem.

(a) TACITVS de M. G. C. XVIII.

(b) De M. G. C. XXXII.

§. LI.

§. LI.

Ante Francorum tempora solis vixere consuetudinibus Germani. Ex quo vero eorum subiere imperium, scriptas condere leges sunt coacti. Harum tamen non diutius, quam ipsum Francorum imperium, valor durauit. Eo enim extincto, omnes leges euanuerunt scriptae, et incerto rursus iure seu consuetudine regi cepit Germania. (a)

(a) Haec ex Cap. I. sect. I. et Cap. II. illustrari possunt.

§. LII.

Qui in iudiciis sedebant, non iurisperiti, sed seniores et opifices plerumque erant. Hi non ex subtili legum scientia, sed ex solis, quas longo didicerant usu, consuetudinibus iudicabant, (a) donec Ius Romanum et Canonicum Germaniae mutarent fora.

(a) Legi merentur, quae in hanc rem affert ILL. de LVDEWIG, von den Mängeln und Gebrechen des teutschen Lehn-Rechts.

§. LIII.

Ne tamen putes, Germanos, recepto Romanorum iure, patriis consuetudinibus Ne tamen putes, Germanos, recepto Romanorum iure, patriis consuetudinibus

Hellfeld. Hist. I. Germ.

I

nibus

*dam con-
suetudi-
nes.*

nibus penitus misisse repudium. Quis enim sibi hoc de Germanis persuaderet? qui suorum iurium semper fuere tenacissimi, et qui ad nostra vsque tempora consuetudines, ab antiquissimis vsitatas temporibus, retinuerunt. (a) Potius de conseruatis patriae consuetudinibus testantur earum, circa tempora receptionis peregrinorum iurium factae, collectiones, Speculi nempe Sueuici et Saxonici, Iuris Austriaci prouincialis, statutorum Susatensium, Lubecensium, Hamburgensium, aliorumque.

(a) Huc c. gr. pertinent, quae de longa impubertate et fera Iuuenum venere habet CAESAR *de bello Gall.* VI. 21. de dote TACITVS c. XVIII. de statu seruorum libertinorumque, C. XVIII. de consultationibus plerisque inter pocula susceptis C. XXII.

§. LIII.

*Et publica
confirma-
tae sunt
auctorita-
te.*

Non vero priuata solum, sed publica quoque auctoritate, de retinendis patriae iuribus est statutum. Sic sub Ottone III. in comitiis Francofurtanis A. MCCVIII. est sancitum, (a) *ut omnia iura a Carolo M. instituta* (b) *obserua-*

seruarentur tenerenturque. Anno MCCXXV. in comitiis Moguntinis *pax iurata, vetera iura stabilita, noua statuta et Teutonico sermone in membrana scripta omnibus publicata,* (c) quod sub Rudolpho quoque Habsburgico factum, testatur LEHMANN *in Chron. Spir.* (d)

(a) GOTTFRIED. *Monachus in Chron. ad A. MCCVIII.*

(b) Non tamen Caroli M. intelliguntur leges, quas in Capitularibus deprehendimus, sed Germanorum consuetudines, quarum ex genio Saeculi origo ad Caroli M. refertur tempora, quod iam supra monuimus p. 110. n. e.

(c) GOTTFRIED Mon. ad A. MCCXXV. quod antiquissimum patriarum rerum monimentum exhibet GOLDASTVS P. II. *Constit. Imp.* p. 17. Sed varia contra huius documenti fidem mouentur dubia.

(d) Lib. V. p. 108.

§. LV.

Magis adhuc de conseruandis patriae *Confirmatio consuetudinum* iuribus solliciti fuere imperii status *sub Frid.* MCCCCXXXI. sub Friderici III. *III.* imperio, quo de penitus abolendis Iuris Doctoribus in comitiis est delib-
raturum. Extat in hanc rem libellus Friderici III. a GOLDASTO (a) editus,
I 2 qui

qui articulo V. haec habet verba : *Alle Doctores der Rechten sie sind Geistliche oder Weltliche im heiligen Römischen Reich teutscher Nation, sollen nach laut der fürgenommenen Reformation, an keinem Gericht, bey keinen rechten, auch in keines Fürsten oder andern Rätthen mehr gelitten, sondern gantz abgethan werden. Sie sollen auch fürbas bin vor Gericht oder Recht nicht weiter reden, schreiben, oder ratgeben.* Huic articulo proluxa admodum subiuncta est declaratio, quam et hic adiicere integram non erit inutile: *Die andere Erklärung des fünften Artikels derselben declaration, ist im heiligen Römischen Reich teutscher Nation also fürgenommen, daß an keinen Richten hoch oder niedern Stands keine Doctores sollen sitzen, helffen Recht sprechen, schöpfen noch beschliessen. Wenn ihnen das härter, dann den Leyen verschlossen ist, und kan ihr keiner einen Schlüssel dazu finden, biß beyde Theil arm werden oder gar verdorben sind, aber der Leye bebelt doch den Schlüssel zum Rechten bey ihm, daß man zu ziemlicher Zeit das recht herfür bringen mag.* Aus die-

diesen Ursachen kan die Gelerten in keinen
Richten mehr leiden. Dazu sind es nur
besoldte Knechte, und nicht Erb-Diener
des Rechten. Die dritte Erklärung des
fünfften Artickels derselben declaration,
die ist also fürgenommen; daß in gantzen
Römischen Reich teutscher Nation, keine
Doctores mehr vor keinen Richten weder
reden, procuriren oder weiter procediren
sollen, in Schrifftten oder andern Rathschlä-
gen, sondern aller weltlichen Richt müßig
stahn: Darumb, daß sie Stieff-Väter und
nicht die rechten Erben des Rechten sind.
Denn sie nehmen ihme den Grundt der
Wahrheit, und bringen durch ihren unor-
dentlichen Geitz das Recht zu einen sol-
chen Unglauben, daß kein fromm Mann
sein Vertrawen darin mehr setzen mag.
Das bat ewer verkehrte Lehre inner 50.
Johren zu wegen bracht: wo ist es vor er-
bört worden? Die vierte Erklärung des
fünfften Artickels derselben declaration,
die ist also fürgenommen; daß im gan-
tzen Römischen Reich teutscher Nation zu-
gelassen ist, und allen Ständen, Fürsten,
Grafen, Freyen, Herrn, Städten und Ge-
mein-

meinden vergundt, Doctores und Lehrer der Rechten zu halten: doch mit solcher Form und Maß, daß die in kein Reichs Rath als Anwaldt oder Verweiser auch in ander Wege nicht gehört oder zugelassen werden, dergleichen weder in Fürsten oder der Städte Rath gebordt oder rathsweise gesetzt werden sollen; ob aber Fürsten, deßgleichen Städtt und andere ie Doctores haben wolten, den mögen sie eigen Rathsstuben halten, wann ihnen schwere Händel fürfallen, daß sie ihm darüber rathschlag machen mögen. Damit mögen sie eins Fürsten oder einer Stadt Heimlichkeit nicht gründlich erfahren: dann bey ihnen nichts verschwiegen ist. Sie seint nicht anders Rätbe denn des Solts und des Geitz. Et licet nimis dura haec molimina successu carerent, fatis tamen exinde patet, patriae consuetudinibus suum statutum fuisse pretium.

(a) P. I. der Reichs-Satzungen p. 166.

§. LVI.

*Iuribus
recent.*

Res omnis tandem per publica imperii iura extra omnem dubitationis aleam est posita. Per Recessum enim impe-

imperii de anno MDCLIII. §. 105. constitutum est : *Es sollen Cammer-Richter und Beysitzer bey Administration der heilsamen Iustitz, sowohl die statuta und Gewohnheiten, als die Reichs - Abschiede und gemeine Rechte vor Augen haben. Quod in ordinationibus iudicii imperii aulici et praesertim illa de A. MDCLIII. T. I. §. XV. sancitum quoque legimus, verbis : Sodann zuörderst unser Römische Kayserliche Wahl - Capitulation, Reichs - Abschiede, Religion und Profan-Frieden, und den iüngsten Oßnabrückischen Friedens - Schluß, wie auch iedes Standes, Landes, Ortes, und Gerichts, sonderlich die gebührliche allegirte priuilegia, GUTE ORDNUNGEN VND GEWOHNHEITEN, und in deren Ermangelung, die Kayserlichen Rechte und rechtmäßige obseruationes und Gebräuche in acht nehmen, und nach demselben ihre Bescheide, decreta und Urtheil richten. Ex quibus satis patet, in decidendis causis probatas praecipue respiciendas esse consuetudines.*

§. LVII.

Et quis de vfu Germanicarum dubitaret consuetudinum, cum tot heroes iurisprudentiae in iis colligendis reftituendisque fuere occupati. Cui enim ignota sunt egregia de Patriae Iuribus merita SCHILTERI, HERTII, THOMASII, de LVDEWIG, BOEHMERI, HEINECCII, KRESSII, FOTGIESERI, BEYERI, WALDSCHMIDII, de WESTPHAL, aliorumque. His fubiungo Academiae noftrae ornamenta, ILL. IO. GEORG ESTOR et CEL. IO. RVD. ENGAVIVM, quos omni, quam praeceptoribus debeo, veneror pietate.

CAP. V.

DE IVRIBVS GERMANIAE
PARTICVLARIBVS POST RE-
CEPTIONEM IVRIVM PE-
REGRINORVM.

SECTIO I.

DE STATV TIS.

§. I.

*Status
Germ.*

Semper Germania in varios diuifa fu-
it populos, quorum finguli partim
pro-

propriis, partim communibus vfi sunt iuribus. De communibus Germaniae iuribus postquam egimus, ad iura, singulis propria populis, nunc transimus.

§. II.

Quae vel ad integra spectant *Diuisio* *partic.* *iurium.* toria, vel certae cuidam propria sunt ciuitati. Haec IVRA MVNICIPALIA, STA-
TVTA, *Stadtrecht, Weichbild, Willkübr,* illa vero, IVRA PROVINCIALIA, *Landes-*
Ordnungen, dicuntur.

§. III.

Progresfibus iuris Romani et Ca- *Ciuitates* *nonico-* pontificii in Germaniae foris *suas in* *scriptu-*
prae caeteris se opposuere ciuitates, et *ram redi-*
de conseruandis patrum consuetudini- *gunt con-*
bus quam maxime fuere sollicitae. *suetud.*
Hinc saeculo XII. et XIII. pleraeque
Germaniae ciuitates suos in scripturam
redegerunt mores, iisque feruatis, a-
pud has iura magis incorrupta obser-
uamus Germaniae, quam in iuribus
prouincialibus, quae legibus magis ac-
commodata sunt Romanorum.

§. III.

Et ea morum in Germania est varietas, vt vix ciuitatem, imo pagum inuenies, qui non propriis quibusdam vtatur statutis. Quorum non omnium, sed praecipuorum modo, describere historiam animus est.

§. V.

*Susatiae
iura.*

Ex his sunt SVSATENSIVM (a) IV-
RA, quae fons legum, quibus celebri-
ores Germaniae vrbes vfae sunt, lau-
dari merentur. Eorum licet incerta
sit origo, ab antiquissimis tamen re-
peti potest temporibus. Superant e-
nim antiquitate vel ipsa Lubecensium
(b) et Hamburgensium (c) iura. Sed
quae fuerit celeberrimi huius Germa-
niae iuris conditio, hodie scimus cum
ignarissimis. Venerandum quidem
antiquitatis monumentum membranae
inscriptum apud Susatenses, adseruari
tradunt, (d) ast de eius penitus tacent
argumento. Quae hodie habemus, tam
manu, quam typis (e) exarata Susa-
tensium statuta, recentioris sunt aeta-
tis et sub nomine *der alten und neuen*

Schrae

Schrae (f) veniunt. *Die alte Schrae* faeculo, vt videtur, XII. facta, deinde faeculo, vt tradunt, XVI. emendata et aucta est, quae augmenta et emendationes *die neue Schrae* vocantur. In hodierno vero codice pars posterior videtur antiqua.

(a) Varia, quae ciuitatis statum spectant, tam recentioris, quam veteris aetatis documenta dedit ILL. ESTOR in *kleinen Schrifften*. P. VI.

(b) Quod patet ex loco ARNOLDI LVBECENSIS *Chronico Slauorum* lib. II. C. XXXV. vbi narrat, qua ratione Lubecenses, post proscriptum Henricum Leonem ducem, Friderico I. se dedissent, et addit: *Verum priusquam ei ciuitatem aperuissent, exierunt ad eum rogantes, vt libertatem ciuitatis, quam a Duce prius traditam habuerunt, obtinerent et iustitias, quas in priuilegiis scriptis habebant, secundum IVRA SVSATIAE et titulos, quos in siluis, pascuis, fluuiis possiderunt, ipsius auctoritate et munificentia possiderent.* Et licet HERM. CONRINGIVS de orig. Iur. Germ. C. XXVIII. pro IVRA SVSATIAE legendum putet IVRA HOLSATIAE, pristinam tamen contra hanc coniecturam vindicarunt lectionem LEIBNITIUS in notis ad d. l. Arnoldi, MOLLERVS in *Isagoge ad historiam Chersonesi Cimbricae* P. I. C. XV. pag. 255. RICCIUS in *zuverlässigen Entwurff von Statuten* lib. I. C. V. p. 84.

(c) Quod testantur verba diplomatis ab ADOLPHO

PHO III. Holsatiae comite Hamburgensibus
dati apud LAMBECIVM *de orig. rer. Ham-*
burg. p. 101. verbis : *et in reliquis fruantur*
iure Susatensium et Lubecensium.

(d) RICCIUS c.l. l. 1. C. X. p. 181.

(e) Edidit Susatensium statuta LVDOLFF *in*
coll. quor. statut. prouinc. et urbium Germ.
pag. 792.

(f) SCHVITE *de iure Susatensi eiusque et iu-*
ris civilis collat. in success. ab intestat. HOFF-
MANN *in progr. de antiquo iuris Lubec. Codice*
ILL. HEINECCIUS *in hist. iur.* lib. II.
§. LXXXVI. *

§. VI.

Lubecen-
sium iura.

Omniū vero ciuitatum statuta ce-
lebritate superant LVBECENSIVM IV-
RA. Quorum origo a temporibus Hen-
rici Leonis, qui honestissima ciuitati
iura, (a) et ex Solfatiae (b) legibus de-
sumpta, constituit, est repetenda. Fri-
derici I. temporibus, cum Henrico pro-
scripto, Lubeca obsessa ad traditio-
nem cogeretur, ab imperatore A.
MCCLXXXII. iurium impetrarunt
confirmationem, (c) quae deinde a Fri-
derico II., (d) MCCXXVI. est repetita.

(a) HELMOLDVS *Chron. Slauor.* lib. I. C.
LXXXV. n. 6. apud LEIBNIT. T. II. *script.*
rer. Brunsvic. p. 610. verbis : *et statuit illic.*
(sc. Henricus Leo) *monetam et teloneum et*
iura

iura ciuitatis honestissima. LAMBECIUS vero in *orig. Hamburg.* lib. I. n. 98. Lubecenses iam ante Henrici Leonis tempora legibus esse vsos propriis, colligit ex diplomate ADOLPHI III., Holsatiae comitis, A. 1232. dato, quo iura Lubecensia antiqua Lubecensium iustitia vocantur. Sed vide RICC. c. I. C. V. §. I.

(b) ARNOLDVS LVBECENSIS *Chron. Slau.* lib. II. c. XXXV.

(c) Conf. I. c. ARNOLDI LVBECENSIS et ipsa priuilegii verba apud LVNIG *Reichs-Archiu* cont. III. p. 1330.

(d) Eius diploma haec habet verba : *De abundantiori gratia concedimus, et confirmamus eis in perpetuum eorum iura et omnes bonos vsus et bonas consuetudines, quibus temporibus Friderici I. aui nostri usque nunc vsi fuisse noscuntur.* LVNIG *Reichs-Archiu* P. Spec. Con. III. p. 1333.

§. VII.

Impetrata confirmatione de legibus *Reuifio et in meliorem redigendis ordinem fae-* *collectio-*
 pe laborarunt Lubecenses. Sic anno *nes Iur.*
 MCCXXXIII., publica auctoritate, *Lubec.*
 ad preces ciuitatis Tondrensis, communicationem flagitantis, (a) et A. MCCLVIII. equitum ordinis Teutonici Liuonicorum rogatu (b) sua reuiferunt iura. His nouae A. MCC-LXXXII.

LXXXII. tandemq. MCCCXXVIII. (c) accefferunt reuisiones emendationesque.

(a) Quod testatur prooemium communicati Tondrensis a Lubecensibus iuris, apud DANCKWERTH *descript. ducat. Siles. et Holsat.* p. 85. MEIBOM. *introducť. ad hist. Sax.* p. 85.

(b) ERICVS MAVRITIVS *in praefat. specim. Consiliorum Kiloniensium et in introductione ad praxin forenses* §. 22. NETTELBLATT *de fontibus iur. Lubec.* §. 8. p. 14.

(c) LANGII *introducť. in notit. LL. nauticarum* P. VIII. §. 66.

§. VIII.

Nouae emendationes et editiones.

Variis iuris Lubecensis dispositionibus defuetudine abrogatis, et repetitis saepe eius reuisionibus mutationibusque, magna eius incertitudo est enata. Quam vt tollerent, a variis ciuitatibus rogati Lubecenses per IO. LVDINGHAVSEN, Consulem, CALIXTVM SCHEIN, Syndicum, et GOTTSCHALIUM de SLITEN sua sub incudem reuocari et emendari iusserunt statuta. Haec deinde MDLXXXVI. sub tit. *Lubeckische statuta und Stadt-Rechte* per Io. Ballhorn (a) sunt impressa. Latina quoque per eundem Io.

Io. Ballhorn procurata est editio. Recentioribus temporibus saepe iura Lubecensia typis sunt exscripta et iterum A. MDCCXXVIII. prodierunt.

(a) Paulo ante hanc editionem IOACH. KOHLI-
VS Consul Crempensis Hamburgi Ius Lube-
cense edidit, qui tamen libellus per editionem
Io. Ballhorn nullius factus est vsus.

§. VIII.

Valet quidem haec editio adhuc a-^{Quibus}
pud Lubecenses, quatenus moribus ^{hodie in}
aut nouis constitutionibus ei non est ^{quibus-}
derogatum. Sed vt omnium iurium, ^{dame est}
sic Lubecensium quoque, magna se- ^{abroga-}
quentibus temporibus facta est immu- ^{tum.}
tatio. Primo enim integro libro sex-
to per ius Hanseaticum, Lubecae M.
DCXIII. promulgatum, est deroga-
tum. Deinde per varias consuetudi-
nes, *durch die reuidirte ober-und nieder*
Gerichts-Ordnung, et per alias recentio-
res leges antiquae sunt correctae. (a)

(a) RICCIUS *von Statuten* C. V. §. 6. p. 92.

§. X.

Praecipui iuris Lubecensis fontes ^{Fontes}
sunt, primo ius Solfatiae ab Henrico ^{lur. Lub.}
Leo-

Leone ciuitati concessum. (a) Deinde ius commune, Romanum et Canonium. Tertio ius Saxonicum, cui in multis consentit, ita vt, secundum eius dispositionem compositum, lucem et interpretationem inde accipiat. Tandem speciali consuetudine aut statuentium voluntate quaedam sunt adiecta. (b)

(a) Vide supra §. VI. h. f.

(b) MEVIVS *in proleg. ad ius Lubecense* qu. I. n. 55. RICCIUS c. I. C. V. §. 7.

§. XI.

Ius Wisbycense.

Ad fontes iuris Lubecensis pertinet quoque IUS MARITIMUM celebri olim in insula maris Balthici Gottlandia vrbe. Haec suis inclyta nauigationibus sibi leges aequitatis laude WISBYCENSE dictum celeberrimas, de rebus condidit maritimis, quas Lotharius Saxo et Henricus Leo confirmarunt. (a) Varii deinde populi, ex quibus et Lubecenses fuere, his sponte se submisere legibus, quibus tamen per IUS HANSEATICVM, primo MDLXXXI., et deinde MDCXIII. auctius typis exscriptum, est derogatum. (b)

(a) Ex-

- (a) Exhibet LEIBNITIVS T. III. *script. rer. Brunsvic.* p. 750. scriptum quoddam sub tit. *Legum Wisbycensium ab Henrico Leone confirmatarum praefatio*, in quo haec occurrunt verba: *So sendet man an Hertzoghen Hinrike, einin Hertzoghen over Beyern und Sachsen de bestedigte uns den Vrede und dit Recht, als es vor seyn ander Vader Keyser Lothar ghegeben hadde.*
- (b) Confer *breuem introduct. in not. legum nauticarum Lubecae 1713. c. V. KVRICKE ius maritimum in comment. ad inscript. libelli.*

§. XII.

Non vero intra Lubecae solum fi-
 nes, sed quoque extra eos, magnus
 iuris Lubecensis fuit vsus. Saeculo
 enim XIII. et XIII. vrbes pluri-
 mae non Pomeraniae solum, ducatus
 Megapolitani, Saxoniae inferioris
 aliarumque prouinciarum finitima-
 rum, sed Liuoniae, etiam Poloniae,
 vel ipsae illud adoptarunt vel eo vten-
 di potestatem, a principibus suis, sin-
 gularis beneficii loco, obtinuerunt. In
 harum numerum referenda e Slesui-
 censibus, Tundera et Burga Femari-
 ensis, ex Holfaticis autem Rendes-
 burga, Kilonium, Izehoa, Oldesloa,
 Crempa, Segeberga, Wilstria, Hilgen-
 Hellfeld. Hist. I. Germ. K hufia,

hufia, Neapolis Wagrca, Oldenburgum ac Lutkeburgum, imo Hamburgum quoque. Ciues Stralfundenses, Rostochienfes et Wifmarienfes, non illo folum vtuntur, fed Lubecam etiam, praeteritis principibus fuis, a magiftratu vrmano prouocant. (a)

(a) Sunt haec plurimum vel ipfa verba MOLLERI in *Cherson. Cimbr.* c. I. §. 2. Conf. quoque IO. SIBRANDVS *ad Ius Lubec.* P. I. fect. V. et X. MEVIVS *ad Ius Lubec. prol. quaest.* II. n. 23.

§. XIII.

commen-
tationes
ad ius
Lubec.

Prae caeteris vero Germaniae iuribus id fingulare eft confequutum Lubecenſium ius, quod in eo illuſtrando tot egregia occupati fuerint ingenia. Ad illud enim commentarium dedit integrum MEVIVS, cuius optima editio MDCC. prodiit, eorum vero, qui ſingularibus ſcriptis illud illuſtrarunt, prolixum exhibet catalogum RICCIUS. (a)

(a) *In Entwurff von Statuten* C. V. §. X. p. 96. ſeqq.

§. XIII.

Hambur-
genſium
ſtatuto-
rum origo

A Suſatenſium et Lubecenſium iuribus ſuam deducunt originem HAM-
BVR-

BVRGENSIVM STATVTA, quod ex
variis patet argumentis. Primo enim
ADOLPHVS III. Holsatiae comes con-
firmans priuilegia ciuitatis Hambur-
gensis, addit: *Et in reliquis iure fru-
antur Susatensium et Lubecensium.* FRIDE-
RICVS II. imperator eadem confirmat
priuilegia his verbis: (a) *Adolphus co-
mes Holsatiae supplicauit, quatenus con-
cessionem iuris, quod olim secundum anti-
quam IVSTITIAM LVBECENSIVM pa-
ter eiusdem comitis fecit ciuibus nouae ci-
uitatis in Hamburg iuxta Alstriam in bo-
nis et iure suo, de areis, pascuis, in fru-
ctu arborum siluestrium, concessamque im-
munitatem ac libertatem telonii, spectantis
ad eum in terra sua quod bis ibi forum fie-
ret in anno, iuxta tenorem paterni priui-
legii iis indulti, confirmare de nostra gra-
tia dignaremur. Nos eandem concessionem
sicut idem pater eius praedictis ciuibus no-
uae ciuitatis in Hamburg secundum anti-
quam iustitiam Lubecensium in bonis et iu-
re suo noscitur concessisse, de areis videli-
cet, pascuis, fructu arborum siluestrium et
immunitate telonii spectantis ad eum in*

*terra sua et insuper de foro bis in anno faci-
ciendo, prout et indulto iis eiusdem patris
sui priuilegio plenius continetur, de nostra
gratia plenius confirmamus. (b) Deinde
similitudo, quae olim Hamburgensi-
um et Lubecensium legibus fuit, (c)
illarum fatis probat originem, quam
et ipse Hamburgensium syndicus
THRACIGER non negat verbis: *Bis
auf diese Zeit hat die Stadt Hamburg ge-
braucht Lübisck Recht.**

(a) LAMBE CIVS orig. Hamburg. l. i. p. 29.

(b) Licet vero LAMBE CIVS l. c. p. 28. per
ANTIQUAM LVBECENSIVM IVSTITI-
AM intelligat praerogatiuas quasdam et iura,
Lubecensibus in praediis praesertim comitis
concessa, omnia tamen de iure Lubecensium
statutario intelligenda videntur. Primo enim
conceditur in priuilegio antiqua Lubecensium
iustitia, i. e. consuetudines Lubecensium, de-
inde per adiecta declaratur verba, quo ex-
tendi et obtinere deberet haec iustitia (l. con-
suetudines) nempe non solum in bonis, sed
etiam iure suo (i. e. personae eo vterentur)
de areis quoque et pascuis, in fructu arbo-
rum, siluestrium etc. obtineret.

(c) Imo et hodiernum in non paucis haec in-
ter se conueniunt iura. Sic e. g. vtroque
adhuc viget communio bonorum inter con-
iuges, tam arcta, vt alter alterius aes alie-
num exsoluere teneatur; ILL. BOEHMER
diff.

diff. de aeris alieni communione inter coniuges Hamburg. Vtrobique etiam obtinet discrimen liberorum separatorum et non separatorum. Vtrobique denique nemo potest disponere de bonis auitis, sed acquisitis solum. *LVDOVICI diff. de discrimin. bonor. auitor. et adquis.* Conf. quoque *STEVERNAGELS memorabilia statutorum Lubecensium et Hamburg. harmonica.*

§. XV.

Propria tamen citius sibi condere *propria* coeperunt iura Hamburgenses. Ex *condunt* quo enim anno *MCCLXXXII. iura.* ADOLPHVS, GERARDVS, IO. HENRICVS (a) et HENRICVS Holsatiae comites iis concederent ac donarent ius, quod vulgo dicitur *die Koebre*, simul iis est concessum statuta mandare et edicta promulgare secundum placita sua pro vtilitate ciuitatis et reuocare eadem, quotiescunque et quancumque ipsis visum fuerit expedire. Et exinde certiora fiunt Hamburgensium iura. (b)

(a) Extat priuilegium apud LAMBECIUM *orig.* *Hamburg. lib. II. n. 471. et LVNIG. Cont. III. p. 932.*

(b) THRACIGER: *Nachdem sie angeregtes priuilegium erlanget, haben sie ihr eigen Recht gefaßt, welches mehrentheils aus gemeinen*

Sächsischen Rechten gezogen, und in folgenden Zeiten etliche mal vermehret und verbessert ist.

§. XVI.

*Editio-
nes.*

De emendata tandem statutorum collectione solliciti fuere Hamburgenses, quam MCCCCLXXXVII. prodiisse, varia, quae extant, manuscripta testantur exemplaria. Sed variis nouis editis constitutionibus, cum haec manca esset collectio, noua eaque emendata et aucta prodiit mense octobri MDCIII. quae variis deinde typis exscripta temporibus (a) adhuc in iudiciis obtinet.

(a) De quibus CELEB. RICHEY in *hisor. statut. Hamburg. C. III. §. I. anno MDCIII. instaurati statuti triplex ab officinis editum est exemplar, ac primum quidem iubente, alterum damnante, tertium non abnuente amplissimo senatu excussum.*

§. XVII.

Fontes.

Fontes iuris Hamburgensis sunt I) iura Lubecensium, (a) II) iura Saxonica, (b) III) ius Romanum et Canonico-pontificium, tandemque IIII) propria, statui ciuitatis accommodata, statuta.

(a) vide §. XIII.

(b)

(b) THRACIGER verbis: *Haben sie ihr eigenes Recht gefaßt, welches mehrentheils aus gemeinen Sächsischen Rechten gezogen.*

§. XVIII.

Qui Hamburgensium statuta suis *Commen-*
illustrarunt scriptis, prolixè recenset *tarii.*

CELEB. RICHEY *bist. statut. Hamburg.*

C. V. §. 12. p. 107. seqq. et RICCIUS

in zuverlässigen Entwurff von Statuten

C. VII. §. X. imo integram iuris

statutarii Hamburgensis bibliothecam

debemus CAR. IO. FOGELIO. Histori-

am Hamburgensium statutorum egre-

gia descripsit industria, quem aliquoties

iam laudauimus, meritisimus RICHEY.

§. XVIII.

Antiquae (a) apud BREMENSES *Bremensia*

quoque consuetudines florere, quas *statuta.*

exemplo aliarum excitati ciuitatum A.

MCCCIII. in scripturam redegerunt.

Diuiditur haec collectio in III. libros,

quorum primus titulis XLIII. de iudi-

cialibus agit, secundus totidem de con-

tractibus, tertius titulis VIII. de testa-

mentis, quartus titulis XIII. de delictis

tractat. Accedunt V. capita emenda-

ta, materiam iniuriarum et homicidii

continentia. (b) Caeterum qua celebritate fuerint Bremensium statuta, vel exinde patet, quod singularis beneficii loco a Conrado Oldenburgensium comite ciuitati Oldenburgensi iure Bremensium viuere est concessum. (c)

(a) Confer diplomata Henrici V. de anno MCXI. et Friderici I. de MCLXXXVI. apud LVNIG *Reichs-Archiv* Part. spec. Cont. III. p. 218.

(b) SIBBERN *Biblioth. hist. Dano-Noruegica*.

(c) WINCKELMANNI *Oldenburgisch-historische Beschreibung* p. 61. HAMELMANN *Oldenburgische Chronik* P. I. c. 29. et P. II. c. 20. RICCIUS *von Statuten*, lib. I. c. 2. §. 3. n. **

§. XX.

*Augustae
Vindelico-
iura.*

Habet et AVGVSTA VINDELICORVM vetera quaedam iura, quorum origo ad Friderici I. vsque tempora adscendit. (a) Haec tanquam consuetudines obseruata, Rudolphi I. tandem temporibus A. MCCLXXVI. in scripturam redacta, et ab imperatore sunt confirmata, (b) sed hic paucis constans plagulis Codex multis auctus est accessionibus illumque sub tit.

Aug-

Augspurgisch Stadt - Recht von der Herrschafft berbracht, geschrieben durch Iohannsen Steinberger von Rosenheim und vollendet am St. Hieronimi Tag, A. 1447. extare, testatur CELEB. SENCKENBERG. (c)

(a) GASSARII *Annales August.* apud MENCK *Script. rer. Germ.* Tom. I. p. 1429. RICCIUS *von Statuten* P. I. c. 2. §. 6.

(b) *Ipsum confirmationis diploma exhibet LVNIG im Reichs - Archiv* P. spec. Cont. III. p. 89.

(c) SENCKENBERG. *Select. hist. et iur.* T. I. p. 516.

§. XXI.

COLONIENSES ante Weichbildum *Coloni-*
Magdeburgicum sua habuisse statuta, *ensia.*
testatur priuilegium ciuitati ab Archi-
episcopo Henrico concessum et a Fri-
derico II. A. MCCXXXI. confirma-
tum. (a) Haec Colonienfium iura a
Carolo III. (b) A. MCCCXXXVIII.
renouata et adprobata, tandemque
MCCCCXXXVII. reuifa in scriptu-
ram sunt redacta. Prodiere MDLXII.
sub tit. *Abdruck und gemeiner Begriff der
Policey-Ordnungen, Plebisciten und Statuten
der alten löblichen freyen Reichs-Stadt Cöln.*

(a) LVNIGS *Reichs-Archiv* P. spec. Cont. III. sect. VIII. p. 341. STRVV. *hist. iur. Germ.* c. VI. §. 27. n. *

(b) LVNIG l. c. p. 345. STRVV. l. c.

§. XXII.

*Aquis-
granen-
sia.*

AQUISGRANENSES ad Caroli M. tempora statutorum, quibus vtuntur, originem referunt. (a) Sed cum diploma, quod in hanc rem afferunt, multis videatur supposititium; (b) maiori certitudine initia statutorum Aquisgranensium in tempora Friderici I. reiicimus, quippe qui priuilegia ciuitatis confirmauit. (c) Eandem priuilegiorum confirmationem impetrarunt A. MCCXXXIII. a Friderico II. (d) imo a Pontifice Innocentio III. A. MCCXXXVIII. (e) Hinc quoque in Rudolphi I. diplomate *ius et consuetudo regalis urbis Aquisgran.* memoratur. (f) An integra haec typis exscripta extent statuta, ignoramus. Varia tamen eorum capita sunt impressa, e. g. MDLXXIII. *die Vormünder und Versorg. Ordnung* et MDLXXVII. *Reformirte Chur-Gerichts-Ordnung eines Ehrwürdigen Sendgerichts.* (g)

(a) NOP-

- (a) NOPPII *Chron. Aquisgran.* lib. III. p. 1. et 3.
 (b) ILL. de LVDEWIG *de iure tutel. insign. imperii Germ.* p. 52. T. II. op.
 (c) LVNIGS *Reichs-Archiv* P. Spec. Cont. III. RICCIUS *von Statuten* L. I. C. II. §. 15.
 (d) De LVDOLEFS *collect. quor. statut. prou. et urb. Germ.* p. 424. NOPPII *Chron.* lib. III. p. 1. 7.
 (e) LVDOLEF *coll. statut. prou. Germ.* p. 426.
 (f) Verba ex LONDORPIO *Act. Publ.* T. XIII. lib. XV. c. 1. n. 2. desumpta, exhibet RICCIUS l. c. p. 46. f.
 (g) Quas ordinationes NOPPIUS *Chron. Aquisgran.* lib. III. inseruit.

§. XXIII.

Varia quoque statuta exhibet LEIB-*Saxoniae*
 NITIVS T. III. *Script. rer. Brunsvic.* sic *infer.*
 GOSLARIENSIVM p. 484. BRVNSVI-*quaedam*
 CENSIVM p. 434 ZELLENSIA pag. *statuta.*
 483. LVNEBVRGICA p. 752. HAME-
 LENSIA p. 668. (a)

- (a) De singulis conf. RICCIUS lib. I. C. VIII.
 Cf. quoque MASCOVII not. iurium Brun-
 suico-Luneburgicor.

§. XXIII.

Friburgensium statuta antiquitate ad *Fribur-*
 saec. XII. adscendunt, quo BERTHOL-*gensium*
 DVS III. Zaringiae dux ea confirma-*statuta.*
 uit. (a) Haec deinde diuersis tempo-
 ribus aucta et emendata A. MDXX.
 sub

sub tit. *Neue Stadtrechte und Statuten der löblichen Stadt Freyburg in Brisgow.* (b) prodire.

(a) FRANCISCVS GVILLIMANNVS lib. VI. *Rer. Habsburg.* C. I.

(b) RICCIUS *von Statuten* lib. I. c. 2. §. 19. p. 58.

§. XXV.

Francof. statuta. FRANCOFVRTVM AD MOENVVM
celebris Germaniae ciuitas, iam ab antiquis temporibus propriis quoque vſa eſt conſuetudinibus. Quas, vt eo melius ſeruarentur, A. MCCCLII. in ſcripturam redegerunt, easque ex authographo Chartaceo deſcriptas exhibet CELEB. SENCKENBERG. Ex quo vero maiora indies in Germaniae foris incrementa cepit ius Romanum, nimio eius amore capti Francofurtenſes, de ſtatutis ei accommodandis inierunt conſilia. Typis igitur publicarunt ſtatuta ſub tit. *Reformation der Stadt Franckfurth am Meine, des Heil. Römischen Reichs Cammer* A. MDVIII. gedruckt zu Mayntz durch Io. Schaeffer. Illa deinde emendata et aucta magis, iuſſu ſenatus, cura Dr. IO. FICHARDI
A.

A. MDLXXVIII. sub tit. *der Stadt Franckfurth erneuerte Reformation* prodierunt. Sed cum postea variae nouae accederent dispositiones, Anno MDCXI. iterum, his insertis, iura Francofurtensia sunt impressa sub tit. *der Stadt Franckfurth am Mayn verneuerte Reformation, die A. MDLXXVIII. ausgegangen und publicirt, jetzt an vielen unterschiedlichen Orten geändert und vermehrt.* Et licet hodie in foris hac vtantur editione Francofurtenses, variis tamen locis per nouas emendata est ordinationes, quarum vberiore dedit catalogum CEL. SENCKENBERG. T. I. *Select. iur. publ. et hist.* p. 594. (a)

(a) Omnia haec excerpta sunt ex CELEB. SENCKENBERG. *Select. hist. et iur.* T. I. quo non solum antiqua statuta, sed etiam Francofurtensium statutorum historiam variaque ad eorum illustrationem facientia egregio conatu collecta exhibet.

§. XXVI.

Multa essent, quae de statutis aliarum adferri possent ciuitatum, sed haec ad eorum non essent palatum, quorum vsibus nostrum destinatum est opus.

Riccii statutorum historia commendatur.

opusculum. Qui igitur vberiore[m] statutorum desiderant historiam, eam, laudanda collectam diligentia, inuenient in CHR. GÖTTLIEB RICCI *Entwurf von Stadt-Gesetzen oder Statutis*. Francof. et Lips. 1740. 4to.

SECTIO II.

DE IVRIBVS STATVVM IMPERII PROVINCIALIBVS SEV LANDES- ORDNVNGEN VND CON- STITVTIONEN.

§. XXVII.

*Statuum
ius leges
condendi.*

Imperii status vi superioritatis territorialis, quam iis ab antiquissimis competere temporibus, alii monstrarunt, (a) iure leges condendi gaudent. Hinc a saeculo XIII. ad nostra usque tempora omnes fere iura suis dedere prouinciis.

(a) HUGO *diff. de statu regionum Germaniae et regimine principum summae reipublicae aemulo*. HERTIVS *de superioritate territor. et de orig. et increm. sing. Germ. rerum publ.*

§. XXVIII.

*Ad quas
non opus*

Ad horum validitatem licet antiquis temporibus imperatoris necessariam puta-

putarent confirmationem, ea tamen *imperato-*
 nostris temporibus nec indigere, nec *ris confir-*
 desiderari, sed ex sola principis vo-*matione.*
 luntate prouinciarum iura valere, in-
 ter omnes constat. (a)

(a) BESOLD *de lib. iur.* c. VIII. vide quoque
 supra C. II. §. V.

§. XXVIII.

Ex superioritate igitur, qua status *Potius in-*
 imperii gaudent, territoriali de re-*ra impe-*
 bus, ad salutem reipublicae spectanti-*rii com-*
 bus, et non quidem solum de rebus *munia*
 in legibus imperii communibus non *suis abro-*
 decis, sed de iis quoque, quae iam *gant le-*
 iuribus imperii sunt determinatae, *gibus.*
 leges condunt, imo ipsas imperii leges
 communes abrogant, et contra eas ex-
 igente reipublicae salute, in suis sta-
 tuunt territoriis. (a)

(a) HERTII *diff. de superiorit. territ.* THO-
 MASII *diff. de statuum imperii legislatoria*
potestate contra ius commune.

§. XXX.

Et cum in diuersis prouinciis reipu-*Variae*
 blicae salus non eadem promoueatur *prouinc.*
 ratione, in omnibus fere Germaniae *ordinat.*
 prouinciis iuribus vtuntur propriis.
 Inde

Inde innumerae ortae sunt prouinciarum ordinationes s. constitutiones, *Land-Rechte, Policey-Ordnungen, Hoff-Gerichts-Canzeley, Process-Kirchen-Consistorial-Ebe-Ordnungen*, quarum integrum hic dare catalogum nec institutio ratio postulat, nec nostrae permittunt vires.

§. XXXI.

*Austriac
iura.*

Ne eas tamen penitus relinquamus intactas, paucas easque celebriores, non quidem omnes, sed modo ex nobis notis, hic recenserebimus. Ex his ob antiquitatem se primo offerunt IVRA quaedam AVSTRIAE antiqua, ab ILL. DE LVDEWIG in *Reliq. MSC. T. III.* pr. edita. Ex principio huius collectionis patet, eam ad tempora LEOPOLDI Austriae ducis esse referendam. (a) Et licet varii huius nominis Austriae principes occurrant, satis tamen patet, quinque priores hic non intelligi, cum A. MCLVI. Austriae Marchionatus in ducatum sit euectus E. aut Leopoldo VI. qui A. MCLXXXV. obiit, aut Leopoldo VII.,
qui

qui MCCXXX. decesfit, erit adscribenda. (b) In hoc codice multa occurrunt singularia, qualis est exclusio adscendentium a fuccesione ab intestato. Differunt tamen in multis iura Austriae hodierna ab hoc codice antiquo. Recentiora iura extant in codice Austriaco, Viennae MDCCIII. f. edito, ea quoque sparsim WEINGARTEN *collectione diuers. iur. exhibet.*

(a) Verba sunt haec : *Das sind die Rechte nach Gewohnheit des Lands, bey Hertzog Leopold von Oesterreich.*

(b) Vid. ILL. DE LVDEWIG praef. T. III. *Reliqu. MSC. praemissa §. 3.*

§. XXXII.

Paulo recentioris aetatis est IUS BAVARIAE antiquum, cuius codex in bibliotheca adseruatur Viennensi, a LAMBECIO (a) memoratus. Collectum est hoc ius a Ludouico, Stephano aliisque Bauariae ducibus anno MCCCXXXVI. (b) Et recentiori aetate diuersas subiit mutationes. Sic A. MDXVIII. prodiit, *Reformation des Bayrischen Landrecht*, aliaque. Deinde Maxim. I. illud iterum auxit et subtit.

Hellfeld. Hist. 1. Germ. L

tit. der Fürstenthümer Ober - und Nieder - Bayern Land - Recht , Policey - Gerichts - Malefiz - und andere Ordnungen. München MDCXVI. edidit. Quod luculentis illustravit commentariis *Barvarorum Papinianus*, SCHMIDIUS, II. Vol. fol.

(a) In bibl. Vindebon. P. II. p. 834.

(b) Teste praefat. codicis a Lambecio l. c. exhibita et a nobis quoque c. II. §. V. data.

§. XXXIII.

Saxonum ius. Maximam vero prae caeteris provinciarum iuribus celebritatem SAXONICVM obtinuit. Quod in electorale et ducale s. commune diuiditur.

§. XXXIII.

Elect. origo. ELECTORALE ab Ernesti electoris et Alberti ducis Saxoniae ordinatione provinciarum, A. MCCCCLXXXII. publicata, et a particularibus, quae hanc secutae sunt, constitutionibus ducit origines. Sed cum in illis pauca iuris deciderentur capita, in reliquis vero ex consuetudinibus, saepe incertis, iudicibus esset pronuntiandum, de dubiis iuris capitibus publica deciden-

dendis lege AVGVSTVS, elector Saxoniae, cogitavit.

§. XXXV.

Commisit igitur collegiis, quae in *Decisiones Saxon. Augusti.* Saxonia erant, iuridicis, vt controversas de iure positiones, suis adiunctis opinionibus, in chartam coniectas sibi transmitterent. Ex his schedis per IO. SCHNEIDEWINVM, MATHAEVM WESENBECIVM, IAC. THOMMINGIVM aliosque opus est collectum, (a) quod electorali probatum auctoritate, A. C. MDLXXII. sub tit. *Verordnung und Constitutionen des rechtl. Proceß, auch wasser maßen ezlicher zweiffelbafftigen und strittiger Fälle halber - - in S. Churfürstl. Gnaden Land zu recht erkant, und gesprochen werden soll.* Haec collectio in IIII. diuiditur partes, quarum prima de processu et iudiciis, altera de contractibus, tertia de testamentis et hereditatibus, vltima de criminibus agit.

(a) Vide Confirm. operi praemissam.

§. XXXVI.

His deinde variae, tam ipsius *Au-cui variae gusti, accesse-*

*runt no-
uae consti-
tutiones.* gusti, quam sequentium electorum
acceperunt ordinationes, constitutio-
nes, et resolutiones grauaminum, *Er-
ledigungen derer Landes-Gebrechen*, ex
quibus praecipue nominari meretur
ORDINATIO IVDICIARIA, quae iussu
Io. Georg. I. electoris A. MDCXXI.
et deinde multis in locis aucta et emen-
data MDCCXXIII. prodiit.

§. XXXVII.

*Georgii
II. decis.*

Huc quoque referri debent IO. GE-
ORGII II. DECISIONES ELECTORALES
LXXXI. ad decidendas iniure quae-
stiones A. MDCLXI. editae. Et eius-
dem *erneuerte Hochzeit-Kleider-Gesind-
Tagelöhner-und Handwercks-Ordnung*, quae
A. MDCLIII. prodiit.

§. XXXVIII.

*Corpus iu-
ris Saxo-
nici.*

Omnia haec iuris Saxonici capita
cum innumeris aliis collecta constitu-
tionibus sub tit. CORPVS IVRIS SA-
XONICI MDCLXXII. Dresdae prodie-
runt; quod deinde additis recentiori-
bus dispositionibus cura LVNIGII sub
tit. *Codex Augusteus* Lips. MDCCXXV.
T. II. fol. publicam adspexit lucem.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

In Saxonia ducali praeter varias, in *Saxonia* scripturam nondum redactas, consue- *ducalis.* tudines, Serenissimorum Saxoniae ducum ordinationes prouinciales, quibus suarum prouinciarum saluti saluberrime prospexerunt, in causis adhibentur decidendis. Huc pertinent *Iobann Friedrich des Mittlern, Iobann Wilhelm und Iobann Friedrichs Policy-Ordnung, Iobann Casimir und Iob. Ernsts Hoffgerichts-Ordnung, Coburg MDLXXXVIII. Hertzog Ernsts Gotha'sche Landgericht- und Policy-Ordnung, Fürstlich Sächsis. Altenburg. Gerichts- und Process-Ordnungen, Hertzog Iob. Wilhelm Eisenach'sch. und Iena'sche Gerichts- und Executions-Ordnungen, vt et des Fürstl. Sächsisch. Hoffgerichts zu Iena erneuerte und verbesserte Ordnung.*

§. XXXX.

HOLSATIA in regiam et ducalem *Holsatia.* diuiditur. Vtraque tam propriis, quam communibus, regitur iuribus. Ad commune pertinet ius prouinciale, *die Landgerichts-Ordnung,* ex communi et

Saxonico iuribus compositum et in III. partes diuisum A. MDLXXIII. editum est. Hoc deinde A. MDCXXVI. emendatum, THEODORVS REINCKINGIVS notis, allegatis consuetudinibus ac praeiudiciis illustrauit ediditque MDCCVII. (a) Nobiles vero iure vtuntur Saxonico, eoque communi, prout in Speculo collectum est Saxo- nico.

(a) Vid. REYHERI *historiam iuris vniuers.* c. XXXII.

§. XXXI.

*Brunsvi-
co-Lune-
burgicae
ordina-
tiones.*

De iuribus Brunsvico-Luneburgicis qui notitiam desiderat, conferat CEL. GOTTFRIED MASCOV *notitiam iuris et iudiciorum Brunsvico-Luneburgicorum. Cui accessit notitia iuris Osnabrugensis et Hildes- siensis, Gottingae MDCCXXXVIII.*

§. XXXII.

*Ordinat.
prouinc.
Hohenlo-
bicae et
Solmensis*

Extant et comitum quorundam or- dinationes prouinciales. Sic comites ab Hohenlohe publicarunt *der Graf- schafft Hohenlobe gemeinsames Landrecht. Oebringen MDCCXXXVIII.* et comi- tes a Solms ediderunt: *Der Gr. Solms*

Ge.

Gerichts - und Lands - Ordnung. Franckf.
MDCCXVI.

§. XXXXIII.

Ne vero in recensendis iuribus, *Finis im-*
quorum facilius comparatur notitia *ponitur.*
cum lares in prouincia quadam con-
stituuntur, prolixiores simus, alias
hic praeterimus prouinciarum ordina-
tiones, idque solum monemus, lau-
dandam esse HENRICI GISEBERTI di-
ligentiam, qui in *Iustiniano Harmonico*
singulas iuris Iustiniani paragraphos
iuribus illustrauit prouincialibus. Sed
maiores hoc opus mereretur laudem,
si maiori perspicuitate suas auctor ex-
plicuisset cogitationes.

CAP. VI.

DE

VSV ET AVCTORITATE DIVERSO-
RVM IN GERMANIA IVRIVM.

§. I.

Iura, quibus Germani vtuntur, a *Iurium*
paruis initiis ad tantam excreue- *Germa-*
runt multitudinem, vt sua iam labo- *niae coa-*
rent mole. Est enim in Germania *ceruatus*
legum *cumulus.*

legum antiquarum, est nouarum coaceruatus cumulus, cui iura accesserunt peregrina, Romanum et Canonicum, in nostra fora fidere recepta infelici.

§. II.

Ex tanta legum multitudine, quarum pars sibi inuicem contradicit maxima, prudentissimi etiam, quas sequantur, interdum ignorant. Hinc per longum tempus agitatae sunt quaestiones, an iura peregrina Romanum et Canonicum patriis legibus? et an Romanum Canonico seu Canonico Romano derogat? De quibus nostram exponere sententiam, ordinis poscit ratio.

§. III.

*Quae huc
spectent
iura.*

Sunt autem iura vel certis quibusdam constituta causis, ut feudis feudale, criminibus criminale, vel ciuilia in genere spectant ciuium negotia. Causae, quibus iura statuta sunt singularia, huc non spectant. Sed potius de iuribus loquimur priuatorum ciuilibus.

§. III.

§. III.

Iura, quibus Germania vtitur, vel *Iura vel*
 a Germanis constituta, vel ab ex- *extera*
 teris condita, a Germanis recepta sunt. *sunt vel*
 Ad iura recepta pertinent ius Roma- *Germa-*
 num et Canonicum. *nica.*

§. V.

RECEPTIO IVRIS fit per actus, qui- *Def. re-*
 bus iuri, in quadam ciuitate non obli- *ceptionis.*
 ganti, vis tribuitur obligandi.

§. VI.

Omnis legum obligatio in republi- *Receptio-*
 ca ab arbitrio summi pendet imperii, *nem fieri*
 a quo proinde et valorem peregrinae *oportet ex*
 in ciuitate leges consequuntur. Non *voluntate*
 igitur peregrini in republica iuris re- *imperan-*
 ceptio aliter, quam ex superioris fie- *tis.*
 ri potest voluntate.

§. VII.

Receptionem diuidunt in priuatam *Omnis re-*
 et publicam. Illam dicunt, qua pere- *ceptio est*
 grino iuri priuata auctoritate valor *publica.*
 legum tribuitur; hanc vero, qua illud
 ex superioris voluntate obligationem
 producit. Priuati tamen cum leges

introducere in republica non possint (§. 6.) ; iuris quoque receptio ab iis fieri nequit. Hinc sola receptione publica valor legum peregrino tribui potest iuri.

§. VIII.

*Diu. in
expr. et
tac. rec.*

Publica receptione leges ex voluntate imperantis valorem consequuntur. (§. 7.) Quae cum vel expresse vel tacite declaratur, receptio quoque in EXPRESSAM et TACITAM diuidi potest.

§. VIII.

*Prima receptio erat
tacita.*

Si originem obligationis iuris Romani in Germania spectas, prima eius receptio est tacita. Qui enim Germani Italiae et Galliae adibant academias, ex iis reduces, ubique iuris Romani defendebant dogmata. Imperatores et principes non solum huic fauebant iuri, sed ipsis praeponebant iudiciis ICTOS, principiis imbutos Romanis, qui in decidendis causis iuris Romani adhibentes normam, eius vsum, tacente principum voluntate, in Germaniae introducebant fora.

§. X.

§. X.

Et iam saeculo XII. in Germania *Et qui-*
 ius Romanum tacite receptum vidi-*dem iam*
 mus. Eius enim circa haec tempora *Saec. XII.*
 vsum, praeter exempla a nobis iam
 adducta, (a) probat nimia, qua apud
 Fridericum I. Iureconsulti erant, au-
 thoritas, quippe qui eos non in sua
 solum aula fouit, (b) sed quoque in
 consilium grauisissimarum rerum adhi-
 buit, (c) et hinc recte de se ipse gloria-
 tur: (d) *Nostis quod iura Ciuilia nostris*
beneficiis prouecta in summum, firmata ac
 MORIBVS VTENTIVM ADPROBATA
satis habeant roboris.

(a) *In hist. iur. Rom. lib. II. cap. III. §. 31.*

(b) Confer locum ex ARNOLDOLVBECENSI
in hist. iur. Rom. lib. II. c. III. §. 29. addu-
 ctum.

(c) Vide locum MVRENAE *in hist. iur. Rom.*
 l. c. §. 13.

(d) Apud RADEVICVM *in vita Friderici lib.*
 II. c. 5.

§. XI.

Saeculo XIII. maiora iuris Romani *Saeculi*
 in Germania vsus cepit incrementa. *XIII. te-*
 Ea enim satis produnt innumera, *stimonia.*
 quae auctores adferunt, exempla, quae
 huc

huc transcribere nec animus, nec opus est. Duo modo, ab aliis non fatis obseruata, adiungimus. Primo nempe A. MCCLXXXIII. Otto miles de Rettlingen renuntiat omni iuris auxilio Canonici vel Ciuilis. (a) Deinde Rudolphus comes Palatinus de Tüwingen MCCLXVII. renuntiat omni iuri Canonico vel Ciuili. (b) Imo tam late iuris Romani dum patuit vsus, vt in ipsa Silesia, qua maior semper Saxonico, quam Romano, honos fuit, circa finem Saec. XIII. eius vestigia obseruemus. Sic enim Henricus V. Crassus, dux Lignicensium, ciuitati Lignicensi concedens iura Vratislauiæ, in suis litteris rescripsit: (c) *In nomine domini Amen. Cum IUSTITIA sit CONSTANS ET PERPETVA VOLUNTAS SVVM CVIQUE TRIBVENS; expedit nobis, qui iustitiam colimus, et boni et aequi notitiam profitemur etc.* Habes hic definitiones VLPIANI, de vsu iuris Romani fatis testantes.

(a) *In Bericht vom Teutschen Adel* p. 255.

(b) Vide diploma in PETRI „*Sueuia Ecclesiastica*, voce Blaubeuerense.

(c) Apud

(c) Apud THEBESIVM in *Annal. Lignicensibus* a Cl. SCHARFFIO editis P. II. C. XX. p. 121. Debemus hoc exemplum CELEB. GEBAVERO, ex cuius diss. *de iustitia et iure*, tanquam a loco minus idoneo, huc transcribendum duximus.

§. XII.

Saeculo XIII. Academiae constitu-^{Saeculi}tae sunt, Viennensis, Heidelbergensis^{XIII.} et Erfordensis, in quibus ad professorum munia iuris Romani et Canonici doctores sunt euecti. Innumera quoque exempla renuntiationum iuris civilis apud auctores observamus, quae omnia usum iuris Romani testantur. (a) Hic autem non in scholis solum, sed foris quoque obtinuit. Cur enim in academiis iuris Romani professores creati? cur tot renuntiationes iuris civilis factae essent? nisi in foris ius regnasset Romanum.

(a) v. *Histor. iur. Romani* lib. II. c. III. §. 33.

§. XIII.

Et licet expressam, a Lothario fa-^{Error eo-}ctam sibi fingant receptionem, eum^{rum, qui} tamen iam satis profligatum vidimus^{Lothario} errorem. (a) Ignoramus potius ante^{recept.} Saec.^{tribuunt.}

Saec. XV. publicam, qua ius Romanum est probatum, constitutionem.

(a) Ab HERMANNO CONRINGIO in *tr. de orig. iur. Germ.* c. XXII. et XXIII. Vide quoque nostram *iuris Romani historiam* lib. II. C. III. §. 7. 8. 9. 10.

§. XIII.

Iur. Cano- Eadem et iuris Canonico-pontificii
nici tacita fuere fata. Illud enim initio, nec pon-
receptio. tificis, nec imperatoris cuiusdam,
constitutione confirmatum, solo inua-
luit vfu, ex tacita receptione in Ger-
mania. (a)

(a) Vide *histor. iur. Canon.* sect. II. §. 41. 42. 43.

§. XV.

Ius Rom. Ius, quod ex tacito imperantis con-
et Canon. sensu solis ciuium actibus legis obti-
sunt iura nuit valorem, dicitur consuetudinari-
consuetu- um. E. ius Romanum et Canonicum
dinaria. sunt iura consuetudinaria. Et licet in
scripturam essent redacta, eorum ta-
men fundamentum obligandi non ali-
ud erat, quam consuetudo.

§. XVI.

Expressa Expressa tandem iuri Romano et
accessit Canonico accessit adprobatio, et citius
receptio. qui-

quidem iuri Canonico, quod iam Frederici I. constitutionibus receptum scimus, (a) ferius vero iuri Romano.

(a) Vide *hist. iur. Canon.* sect. II. §. 43.

§. XVII.

Receptione iuri peregrino ex arbitrio superioris valor legum tribuitur. *Diuisio in rec. vni-*
 (§. 7.) Hinc ex arbitrio superioris *uers. et*
 pendet, an vniuersae peregrini iuris *particu-*
 collectioni, seu modo eius parti, le- *larem.*
 gis tribuere velit auctoritatem. Si pri-
 us, in COMPLEXV FACTA, seu VNI-
 VERSALIS, si vero posterius, PARTI-
 CVLARIS dicitur RECEPTIO.

§. XVIII.

Tacitam iuris Romani receptionem *Tacita re-*
 fuisse vniuersalem, variae nos credere *ceptio vni-*
 iubent rationes. Ea enim ex tacito *uersalis*
 principis consensu a Ictis est facta, hi *erat.*
 vero ex nimia, qua ius Romanum co-
 lebant, superstitione omnia eius dogma-
 ta diuina putabant oracula, et proinde
 vbique, etiamsi minus patrio conue-
 nirent statui, adplicabant. Deinde
 Moguntiae elector, cum nouam iu-
 dicii ordinationem promulgaret, capi-
 tum,

tum, quae a iure recedebant Romano, confirmationem a Carolo V. nulla forsan alia ex ratione petiit, quam quia contra ius commune statuere illicitum putabat.

§. XVIII.

*Receptio
particula-
ris ex-
pressa.*

Expressa iuris Romani receptio tam vniuersalis, quam particularis, est facta. Particularis exemplum iam Caroli III. temporibus habemus: Hic enim *Aureae Bullae* cap. XXIII. inseruit leges V. VI. VII. Codicis ad *L. Iul. Maiest.* easque probauit. Eodem modo in ordinatione iudiciaria, quae A. MCCCCLXXXV. condita est, iuramentum de calumnia et malitia vitanda ab aduocatis praestandum, et §. XX. doctrina iuris Romani, in appellationibus ab interlocutoriis approbata occurrit. Simili modo per Constitutionem MAXIM. I. de A. MCCCCLXXXV. Nou. 77. IVSTINIANI, et alibi successio nepotum in stirpes ex iure repraesentationis cum parentum suorum fratribus et heredibus ad auiaequae hereditatem, doctrina de testamen-

stamenti aliaque iuris Romani capita confirmantur.

§. XX.

Nec expressae, vniuersaliter factae, *Expressa*
receptionis defunt probationes. Re-*uniuersa-*
peti illae possunt, ex MAXIMILIANI I. *liter facta*
ordinatione, de blasphemis, quam *receptio.*
MCCCCLXXXV. publicauit; Ibi
enim, laudata Iustiniani de blasphemis
constitutione, addit: *Und aber dieselben*
Gotes Pot und des angemelten unsers Vor-
farn, (ita Iustinianum in praecedenti-
bus nominat) *Satzung, Ermanung,*
Gepott und Pene, jetzo leider in Vergessen
und Verachtung von viel Menschen überfarn
werden. Dum igitur de neglectu iuris
Romano-Iustinianeus in Germania MA-
XIMILIANVS I. ex consensu imperii
statuum conqueritur, quis negabit,
expresse iuris Romani vsum probari?
Nec est, quod obiicias, hic de parti-
cularis constitutionis neglectu esse ser-
monem. Cum enim de neglectu con-
stitutionis, particulari antea nunquam
lege probatae, conqueratur imperator,
quis non exinde vniuersalem iuris Ro-

mani deduceret adprobationem expressam? Porro vniuersalis haec receptio ex ordinatione camerali MAXIMILIANI I. de A. MCCCCLXXXV. probatur. Ibi enim camerae iudices, iuramento praestito confirmare iubentur: se in decidendis causis ius seruatu-
 Romanum et patrias consuetudines, verbis: *item die alle sollen zuvor unser Küniglichen und Kayserlichen Majestät geloben, und zu den heiligen schweren unsern Küniglichen oder Kayserlichen Cammer-Gericht getreulich und mit Fleiß ob zu seyn. Und nach DES REICHS GEMEINEN RECHTEN, auch nach redlichen, erbern, und leidlichen Ordnungen, Statuten und Gewohnheiten der Fürstenthümer, Herrschafft und Gericht, die für sie bracht werden, den hohen und niedern nach seinen besten Verstandniß gleich zu richten etc.* Eadem in ordinatione camerali Augustana sunt repetita verbis: *es sollen auch Cammer-Richter und Beysitzer . . schweren, dem Kayserlichen Cammer-Gericht getreu und mit Fleiß ob zu seyn, und nach DES REICHS GEMEINEN RECHTEN, Abschied,*
und

und den jetzt bewilligten und auf diesen Reichs-Tag aufgerichteten Frieden - - und nach redlichen, erharen und ländischen Ordnungen, Statuten und Gewohnheiten der Fürstenthümer, Herrschafften und Gerichten die für sie bracht werden - - quae confirmat Recessus Imperii de A. MDCLIII. §. 105. verbis : Benebst sollen Cammer-Richter, Praesident und Beysitzer bey administration der heilsamen iustitz so wohl die statuta und Gewohnheiten, als die Reichs - Abschiede und GEMEINE RECHTE vor Augen haben und wohl beobachten. Et ordinatio iudicii aulici Tit. I. §. 15. quo iudices ad ius Romanum, deficientibus patriae iuribus, remittuntur, verbis : so dann zuörderst unsere Römische Kayserliche Wahl-Capitulation, Reichs - Abschied, Religion und Profan - Frieden und den jüngsten Münster - und Oßnabrugischen Friedens-Schluß nach Ausweisung des 17. Art. §. 1. 2. wie auch jedes Standes, Landes, Orts und Gerichts, sonderlich die gebürliche allegirte und probirte priuilegia, gute Ordnungen und Gewohnheiten, und in Mangel derselben DIE KAYSERLICHE RECHTE und

rechtmäßige observationes und Gebräuche in acht nehmen, und nach denselben ihre decreta, Bescheid oder Urtheil richten. Clarius adhuc loquitur iuramentum, cuius praestatio a consiliariis aulicis exigitur fin. der Reich-Hoffraths-Ordnung §. 24. tit. 7. verbis: So sollen auch unsere Kayserliche Wahl-Capitulation - - CORPVS IVRIS CIVILIS ET CANONICI und der Stände priuilegia, auf der Reichs-Hoffraths-Tafel, damit man sich deren in zweifelhaften Fällen gebrauchen könne, stets vorhanden seyn, und von selbiger nicht verruckt werden.

§. XXI.

Ius Romanum expressereceptum.

Deficientibus patriae iuribus, cum ex consensu statuum imperii a summis imperii tribunalibus in decidendis causis iura adhibeantur Romana; iurisdictio vero horum tribunalium tam late, quam ipsa pateat Germania, facillime cognoscitur, ex consensu imperatoris et imperii statuum ius Romanum, deficientibus patriae consuetudinibus, legum valorem in Germania

nia esse confecutum, et sic eius receptionem esse expressam.

§. XXII.

Ex locis, quos §. praec. adduxi-*Et vniuer-*
mus, satis patet, non quandam iuris*saliter va-*
Romani partem, sed generaliter to-*let.*
tum ius Romanum, patriae deficientibus consuetudinibus, esse receptum. Ergo VNIVERSALIS, deficientibus patriae iuribus, est ius Romani receptio, et sic illud IN COMPLEXU receptum dicitur.

§. XXIII.

Sub denominatione vero *derer GE* *Quid sint*
MEINEN ODER KAYSERLICHEN RECHTE, in*Kayserli-*
locis a nobis adductis ius intelligi Ro-*che Rech-*
manum, ex legum imperii locis faci-*te.*
le potest monstrari. Sic sub nomine *derer Kayserlichen Rechte* ius Romanum intelligitur, in ordinatione camerali Wor-
matienfi de A. MCCCCLXXXV.
§. 20. *so soll binführo das Cammer - Ge-*
richt die Appellation von solchen Inter-
locutorien nicht annehmen, wo die Be-
schwörung in Appellation bestimmt, durch
die Appellation von den End-Urtheil der

*Haupt-Sachen möchte erstatt und berwie-
der bracht werden. Wie das IN KAYSER-
LICHEN RECHT geordnet. Quis vero non
videt, hic ius intelligi Romanum? Do-
ctrina testamentorum, et quas in ea
habemus solemnitates, iuri Romano
debent originem. Hinc Notarii, vt
valide conficiant testamenta, conferre
iubentur DIE KAYSERLICHE RECHTE. In
ordinatione Maximiliani I. de A.
MDXII. art. II. §. 1. 2. 12. etc.*

§. XXIII.

*Quid sint
gemeine
Rechte ge-
meine ge-
schriebene
Rechte.* Ita quoque sub nomine *der Reichs ge-
meinen Rechte, gemeine geschriebene Rechte,*
interdum venit ius Romano-Iustinia-
neum. Sic in *Nemese Carolina* art. CVI.
MAXIMILIANI I. constitutio de blasphemis,
qua iuris Iustiniani Nou. LXXVII.
confirmatur (§. 20.), est repetita ver-
bis: *Wie solche Lästerung DEN GEMEINEN
unsern Kayserlichen Rechten gemäs und
sonderlich nach Inhalt besonderer Articul
unserer Reichs-Ordnung bestraft werden
sollen.* In ordinat. Notariorum Maxi-
milian. I. de A. MDXII. Notarii ob-
servare et conferre iubentur ea, quae
in

in GEMEINEN RECHTEN sunt constituta, in tota vero hac ordinatione de solis sermo est iuribus Iustiniani. In ordinatione camerali Ratisbonae MDVII. publicata §. 12. verba : *Dieser Termin der Zeugen sagen zu eröffnen ist nicht IN GEMEINEN RECHTEN von der substanz. Bartolus und Baldus in L. probatam. Wiewohl die Glossen darwieder helt. Quis vero ex adducta lege et Baldi Bartolique auctoritate non videt, per GEMEINE RECHTE, ius hic intelligi Romanum.* (a) In ordinatione camerali Augustana de A. MD. lit. XVIII. verbis : *Die succession derer Dichter oder Enckel ordnen, setzen, erklären und wollen wir, daß Dichter und Enckelinen hinführo von eines Verlassen-Haab und Güter mit ihrer Vater, Mutter, Geschwister, an statt ihrer Vater und Mutter zu erben nach laut GEMEINER GESCHRIEBENER KAYSERLICHEN RECHT zugelassen werden sollen, die Gewohnheit, so an etlichen Orten darwieder seyn möchte, unangesehen.*

(a) DATT de pace publica lib. III. c. I. §. 133. haec prolixius pertractat.

§. XXV.

*Kulpisii
sententia.*

Non igitur cum KVLPIPIO senti-
mus, qui sub imperii iuribus commu-
nibus, GEMEINEN RECHTEN, solum in ma-
teriis, processum concernentibus, ius
Romanum, in reliquis vero patria iu-
ra, prout in Sueuico aut Saxonico per-
scripta extant Speculo, intelligi sibi
persuadet. Eamque in rem argumen-
tum, quod specie haud caret, produ-
cit, ordinationem nempe pacis pu-
blicae de A. MCCCCLXXXV. §. 9.
eiusque verba: *Zu samt andern GEMEI-
NEN REICHS-RECHTEN, der Königlichen Re-
formation etc. et Art. II. und soll dieses
Fried - Gebot dem GEMEINEN, unsern und
des Reichs - Recht und andern Ordnungen
und Gebotzen nichts abbrechen.* Sed li-
cet constitutiones de pace publica ad
imperium spectent Germanicum, illae
tamen iuri quoque Romano II. Feud.
27. et 53. et V. 10. sunt insertae, et sic
dubium vix superest, in locis, a KVL-
PIPIO adductis, ius intelligi Roma-
num, sub vocibus: *Gemeine Rechte.*

(a) In

(a) In *dissert. epistolica de Germanicarum legum ac Romani iuris in republica nostra auctoritate praesenti*. Quae inserta est eius dissertationibus coniunctim a SCHILTERO editis.

§. XXVI.

Nec ex eorum statum partibus, qui ^{Nec ius} per GEMEINE RECHTE, solum denomina- ^{Canon-}ri volunt ius Canonicum, licet lu- ^{cum.}benter concedamus, tam ius Canonicum, quam Romanum, nomine *derer gemeinen Rechte*, venire. (a)

(a) Confer. ILL. BOEHMER *in iure ecclesiastico* lib. I. tit. II. §. 56. et *nostra historia iuris Canonici* §. XXXIII.

§. XXVII.

Receptio iuris Romani et Canonici ^{Diuisio in} est vel GENERALIS vel SINGULARIS. ^{generalem} Hanc dicimus, qua in quadam Ger- ^{et singul.}maniae prouincia; illam vero, qua ^{reception.} per vniuersam Germaniam his iuribus valor legum est tributus.

§. XXVIII.

Ius Romanum et Canonicum in ^{Generali-}camerali et aulico imperii iudicio cau- ^{ter rece-}sis adhibetur decidendis. (§. 20.) Horum ^{ptum et} vero iudiciorum iurisdictio per vni- ^{ius Rom.}uersam se extendit Germaniam. (§. 21.) ^{et Cano-}

M 5

Ergo

Ergo quoque iuris Romani et Canonici vsus, deficientibus patriae iuribus, in vniuersa obtinet Germania, et sic eius generaliter facta est receptio.

§. XXVIII.

*Patria
praeua-
lent iura.*

Non tamen receptione iuris Canonici et Romani patriarum legum euiluit valor, potius, quae ex imperii legibus adduximus loca, satis probant, tunc demum in summis imperii tribunalibus iuri Canonico et Romano tribui valorem, si patria defunt iura vel consuetudines, cap. III. §. 53. 54. 55. et cap. VI. (§. 20.)

§. XXX.

*Ius Rom.
et Cano-
nicum est
subsidi-
arium.*

Ius, quod tunc demum valet, si alia defunt iura, dicitur *SVBSIDIARIUM*. Ergo ius Romanum in subsidium modo receperunt Germani et praeualent patria, si quae adsunt, iura. (§. 29.)

§. XXXI.

*Statuum
potestas in
recipiendis
iuribus
peregrinis.*

Quod ad singulares attinet prouincias, ea est Germaniae conditio, vt imperii status ex superioritate, qua gaudent, territoriali, leges condendi latas-

latasque abrogandi potestate gaudeant. Ex eorum igitur pendet arbitrio, iura peregrina, Romanum et Canonicum, in suis recipere prouinciis receptaque rursus abrogare.

§. XXXII.

Ius tam Canonicum, quam Roma-*Quomodo*
num, in statuum territoriis esse re-*in statu-*
ceptum, dum historia receptionis et ex-*um prae-*
perientia, dum statuum, quae extant, *ualent ius*
ordinationes testantur prouinciales. *Rom. et*
Canon.
Sed cum in statuum arbitrio sit iura re-
cipere peregrina (§. 30.) ; ab iis quo-
que pendet, vel vniuersaliter, vel par-
ticulariter iura Romana vel Canonica
recipere, iisque eundem cum patriis
vel minorem tribuere valorem. Quod,
quomodo in singulis factum sit pro-
uinciis, probatione indiget. Quam da-
re, nostri non est instituti. Ergo modo
generaliter in quantum per vniuer-
sam Germaniam ius Canonicum et
Romanum sit receptum, hic explica-
bimus.

§. XXXIII.

Sunt quidem patriae iura Canonico *An omnes*
et patriae

leges praeferendae iuribus peregrinis. et Romano praeferenda (§. 29.), sed variis dudum abolitis Germaniae legibus, an omnia patriae iura praeferri debeant; merito videri posset dubium. Distinguendae igitur sunt Germaniae leges, ex his quaedam iam ante iuris Romani et Canonici receptionem; aliae tempore receptionis; et rursus aliae post receptionem vim obtinere legum.

§. XXXIII.

Ex iuribus ante receptionem editis solae praeferruntur consuetudines. Iura, quibus ante receptionem Germani vfi, sunt vel scripta, vel non scripta. Ad scripta pertinent, primo leges singulorum Germaniae populorum, eorumque vel extra Germaniam migrantium, veluti Longobardorum, Gothorum etc. vel in Germania persistentium, veluti Saxonum, Alamannorum etc. Sed cum priores vel nunquam in Germania valuerunt; (Cap. I. sect. I.) vel iam dum ante receptionem nullum amplius habuerunt valorem; (Cap. II. §. 3. et 4.) capitularia vero cum imperio Francorum in Germania evulserunt: (Cap. II. §. 2. et 3.) satis patet, scriptas leges,

ges, quae ante receptionem fuerunt, haud posse receptis iuribus, Canonico nempe et Ciuili, praeferri. Hinc solis, quas Germani retinuerunt, consuetudinibus, haec tribui potest praelatio. (§. 54. et 55. C. III.)

§. XXXV.

Iura, quibus tempore receptionis Germani viuebant, sunt Speculum Sueuicum, Saxonicum, ius Magdeburgicum et consuetudines. Speculum Saxonicum et ius Municipale Magdeburgicum dudum obsoleuerunt et nullius amplius vsus habentur. (cap. III. §. 24.) Speculo Sueuico nullus in foro vigor tribuitur. (cap. III. §. 35.) Ergo solummodo consuetudines, quas semper retinuerunt Germani, supererunt. (cap. III. §. 53. 54. et 55.)

§. XXXVI.

Iura, post receptionem condita, sunt statuta, leges prouinciales, Recessus Imperii et consuetudines. Haec vel iuri contrariantur Romano et Canonico, vel cum eo conueniunt. Si peregrina cum receptis coincidunt iuribus, ex

Quae valeant iura tempore receptionis condita.

Valor legum post receptionem conditarum.

con-

conuenientia cum patriis legibus peregrinae eundem accipiunt valorem. Si vero haec illis contradicunt, ex potestate, quae imperatori et statibus in imperio, vel quoque singulis statibus in suis competit territoriis, leges latas et receptas abrogandi (§. 31.); satis colligi potest, ius patrium, prout in statutis, legibus prouincialibus continetur vel consuetudinibus obseruatur, praeferendum esse Romano et Canonico.

§. XXXVII.

Praesumptionis def. PRAESUMPTIO est *coniectura, ducta ab eo, quod fieri vel contingere solet, ut plurimum.* (a)

(a) CUIACIUS *Paratit. ad ff. tit. de prob. et praes.*

§. XXXVIII.

Coniectura maior vincit minorem. Coniectura non statim est veritas. Probata ergo veritate contraria, coniectura et sic etiam praesumptio (§. 37.) euanescit. In coniecturis dantur gradus et interdum ex vna parte maior, ex altera minor adest, hinc et praesumptio modo maior, modo minor est.

est. Maiori cedere minorem praesumptionem quis dubitabit?

§. XXXVIII.

FVNDATA INTENTIO *est praesum-* Fundatae
tio, qua lex allegata pro valida habetur. int. def.

§. XXXX.

Ius Romanum vniuersaliter est re- *Ius Rom.*
ceptum, et valet, nisi lex adfit, quae con- *tribuit*
trariatur, patria. (§. 21. 22.) Legem *fundatam*
extare patriam facti est, quod indi- *intentionem.*
get probatione. Ergo ius Romanum
valet, nisi probetur legum adesse pa-
triarum contradictionem. Quicquid
tamdiu valet, quam contrarium non
probatur, illud praesumptionem va-
loris prae se habet (§. 37.). E. ius Ro-
manum valoris praesumptionem habet,
sicque fundatam tribuit intentionem.
(§. 39.)

§. XXXXI.

Ius Canonicum in Germania est re- *Ius Cano-*
ceptum, (§. 4.) et ex receptione eius *nic. fun-*
valor praesumitur. Hinc ius Canoni- *datam ha-*
cum fundatam tribuit intentionem. *bet intent.*

§. XXXXII.

§. XXXXII.

*Patriae**leges fun-**datam**habent in-**entionem.*

Ius Romanum et Canonicum receptum est salvis legibus patriis. (§.29.) Hinc, recepto licet Romano et Canonico iure, patriae adhuc leges valent. Si igitur patriae adsunt leges, hae quoque validitatis ferunt praesumptionem et sic fundatam tribuunt intentionem. (§.39.)

§. XXXXIII.

*Praesum-**tio minor**cedit.*

Fundata intentio est praesumptio (§.39.). Praesumptio minor cedit maiori, (§.38.) et hinc patria iura Romano et Canonico, si pro illis maior est praesumptio, quin sint praefenda, vix est quod dubitemus.

§. XXXXIII.

Ius Romanum et Canonicum salvis legibus moribusque patriis est receptum. (§.29.) Ponas igitur, leges moresque patrios adesse, tunc recepto licet Romano et Canonico iure patrii tamen iuris supererit valor. Hinc maior pro iure patrio, quam Romano militat praesumptio. Eliditur igitur prae-

praesumptio, quae pro iure est Romano, si patria proferantur iura, et patriis extantibus iuribus omnis praesumptio, pro iure militans Romano et Canonico, evanescit. (§. 38.)

§. XXXV.

Praesumptio validitatis tribuit fundamentam iuris intentionem. (§. 39.) E. ius Romanum et Canonicum, si patria adsunt iura, fundamentam non tribuit intentionem. (§. 44.)

In concursu ius Rom. fund. non tribuit intentionem.

§. XXXVI.

In concursu patriarum cum Romanis et Canonum legibus valoris praesumptio pro patrio, non vero Canonico et Romano, militat iure. (§. 44.) E. solum ius patrium in concursu cum peregrinis iuribus fundamentam tribuit intentionem.

Quam habent patrii iura.

§. XXXVII.

Leges singulorum Germaniae populorum una cum Capitularibus Regum Francorum, Speculo Saxonico, Weichbildo Magdeburgico et Speculo Suevi-

Non statuta abolita.

co dudum euiluerē. (§. 35.) Ergo eius fundata non erit intentio, qui ad haec prouocat iura. (§. 39.) Fortior potius praesumptio ex eius stabit partibus, qui iuris Romani vel Canonici adducit leges.

§. XXXXVIII.

Ius Romanum maiorem habet valorem si abolitae patriae iuribus receptum. Fundata intentio demonstrata euaneſcit veritate. Inde licet fundata eius sit intentio, qui ad patria, in (§. 36.) adducta, prouocat iura. Ius tamen Romanum et Canonicum maiorem habebit valorem, si illud abolitae patriae iuribus receptum probatur. (a)

(a) Quod in Marchia factum esse, testatur *der Landes-Reuers* de A. MDXXXIII.

§. XXXXVIII.

Quae patriae praeualeant iura. Iuri Romano et Canonico patrias praeualere leges, est expeditum (§. 29.). Sed cum ipsa patriae iura haud raro sibi inuicem contradicant, quaenam praeteris fundatam habeant intentionem, paucis erit examinandum.

§. L.

Leges ab imperii statibus in suis latae pro-

prouinciis tamdiu valere praesumuntur, donec eas esse abrogatas, monstretur. Licet igitur in vniuersalibus Germaniae consuetudinibus, quae legibus contradicant prouincialibus, inueniantur: tamen cum ab arbitrio statuum pendeat, consuetudines et Imperii Recessus in suas recipere prouincias receptasque abrogare; (§. 31.) sequitur vt maior semper pro legibus statuum prouincialibus, quam consuetudinibus Germaniae vniuersalibus et recesibus Imperii sit praesumptio. Hinc in concursu legum prouincialium cum Germaniae vniuersalibus non hae, sed illae fundatam habent intentionem. Vnde profluit regula: Iura prouincialia praeferenda sunt Recesibus Imperii et Germaniae consuetudinibus vniuersalibus, nisi contrarium probetur.

§. LI.

Omnis legum obligatio ex superioris voluntate, ad quam omnia redeunt, proficiscitur. Haec vero vel expresse vel tacite declaratur. Prior

scriptae legis, posterior consuetudinis est fundamentum. Si igitur sunt prouinciales quaedam leges vel consuetudines, illae omnino recessibus et consuetudinibus Imperii vniuersalibus sunt praeferendae. (§. 50.) Leges scriptae prouinciales fundatam habent intentionem. At consuetudo, tanquam res facti, probatione indiget. Hinc valent prouinciales leges, nisi probetur, esse eas per contrariam abrogatas consuetudinem.

§. LII.

*Statuta
praeua-
lent legi-
bus pro-
uinciali-
bus.*

Statuta a principe confirmata, si legibus contradicunt prouincialibus, ex principis voluntate ciues a lege eximunt prouinciae communi sicque legibus, quibus contradicunt, prouincialibus praeferuntur. (§. 51.)

§. LIII.

*Regulae
in decid.
causis de
his iur.
obseruan-
dae.*

In decidendis igitur causis obseruandae sunt regulae: Respiciatur primo, deficientibus pactis legitimis, ad statuta, (§. 52.) deinde ad leges et con-

consuetudines prouinciales , (§. 51.)
tandemque ad Imperii recessus et Ger-
maniae consuetudines vniuersales.
(§. 50.)

§. LIIII.

Si vero, vt saepe contingit, nihil plane patria definiunt iura, ad peregrina, Romanum nempe et Canonicum est recurrendum. His vero sibi inuicem contradicentibus, in prouinciis Episcoporum prae iure Iustiniano valet Canonicum, in territoriis vero principum ius Iustinianum prae Canonico et hoc solummodo in subsidium est receptum. (Cap. III. §. 46.) Cum vero tempore receptionis iuris Canonici per omnem Germaniam, imo per principum territoria, in causis ecclesiasticis Episcoporum se extendit potestas, hi vero iuris Canonici vbique promouerunt auctoritatem, sequitur, vt in causis ecclesiasticis, etiam in saecularium territoriis, ius Canonicum prae Romano sit receptum.

FINIS.

ELENCHVS CAPITVM.

CAP. I. De statu legum Germanicarum sub imperio Francorum.

SECTIO I. De legibus populorum, qui, relicta Germania, in Romanorum confederunt prouinciis.

SECTIO II. De legibus populorum, qui in Germaniae prouinciis persistere.

SECTIO III. De Capitularibus Regum Francorum.

CAP. II. De statu legum Germanicarum vsque ad receptionem peregrinorum in Germania Iurium.

CAP. III. Historia iuris Canonico-Pontificii.

SECTIO I. De orig. Iuris Canonico-Pontificii.

SECTIO I. De fati Iuris Canonico-Pontificii in Germania.

CAP. IIII. De Iuribus Germaniae generalioribus post receptionem Iuris Romani conditis.

SECTIO I. De Speculo Saxonico et Weichbildo-Magdeburgico.

SECTIO II. De Speculo Sueuico s. Alamanico.

SECTIO III. De Recesibus Imperii.

SECTIO IIII. De Iure Germanorum consuetudinario.

CAP. V. De Iuribus Germaniae particularibus post receptionem peregrinorum Iurium.

SECTIO I. De Statutis.

SECTIO II. De Iuribus statuum imperii prouincialibus s. *Landes-Ordnungen und Constitutionen*.

CAP. VI. De usu et auctoritate diuersorum in Germania Iurium.

Hellfeld, Johann August

Historia iuris germanici et canonicopontificii

Jena 1741

Bamberg, Staatsbibliothek -- H.jur.o.11#2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11687087-6

VD18 14557169-001